

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
จังหวัดราชบุรี

โดย

นางสาวสุนันทา คงสาย

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการประกอบการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
จังหวัดราชบุรี

โดย
นางสาวสุนันทา คงสาย

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการประกอบการ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2553
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT BY COMMUNITY : A CASE STUDY OF
BAAN KHU BUA MUSEUM RATCHABURI

By
Sunantha Kongsai

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
MASTER OF BUSINESS ADMINISTRATION
Program of Entrepreneurship
Graduate School
SILPAKORN UNIVERSITY
2010

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “ การจัดการ
ทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี ”
เสนอโดย นางสาวสุนันทา คงสาย เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจ
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารัตน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงเงิน ชื้อภักดี

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ชนินทร์ฐ์ รัตนพงศ์ปัญญา)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สวรรยา ชื้อเลื่อม)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงเงิน ชื้อภักดี)

...../...../.....

51602365 : สาขาวิชาการประกอบการ

คำสำคัญ : ชุมชน/การจัดการ/ทรัพยากรทางวัฒนธรรม/พิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

ศุภันธา คงสาย : การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์
จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : ผศ.ดร.ดวงเงิน
เชื้อภักดี. 97 หน้า.

การค้นคว้าอิสระครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความเป็นมาและกระบวนการจัดการ
ทรัพยากรทางวัฒนธรรม กระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค รวมถึง
ประโยชน์และผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
โดยการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติงานภาคสนาม รวมถึง
สัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อตั้ง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการค้นคว้าอิสระพบว่า กระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของ
พิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว ตั้งขึ้นด้วยความริเริ่มของชุมชนหลายองค์กรในพื้นที่ เกิด
จากความรู้สึกสำนึกที่จะต้องตอบแทนแผ่นดินเกิด รำลึกถึงเหล่าตระกูลไท-ยวน ที่ได้สืบทอด
ภูมิปัญญาไว้ให้ลูกหลานใช้ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง การมีส่วนร่วมของชุมชนค่อนข้างอยู่ในวงจำกัด
เฉพาะกลุ่มบุคคล ปัญหาและอุปสรรคที่มีในกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และประโยชน์ของ
พิพิธภัณฑ์ชุมชน ด้านการเงินสนับสนุนการตกแต่งและด้านการร่วมมือร่วมใจให้กำลังใจสนับสนุน
ของคนในชุมชน ส่วนประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ จิปาตะภัณฑ์สถาน
บ้านคูบัว ได้แก่ เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ ดูแลและรักษา
ทรัพยากรทางวัฒนธรรม เกิดศูนย์รวมชุมชนในการเก็บรวบรวม รักษา บอกเล่า เรื่องราวต่างๆ ของ
ชุมชน จากอดีต สู่ปัจจุบัน เพื่อส่งผ่านไปยังอนาคต และผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้น
ของพิพิธภัณฑ์ จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัวนั้น เกิดความขัดแย้งทางความคิดในชุมชนที่ไม่เข้าใจ
วัตถุประสงค์และประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มขึ้นของการจลาจลจากผู้มาเยี่ยมชม ทำให้
ความสงบในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แต่เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆและวิถีชีวิตชุมชนที่เปลี่ยนไป
กลายเป็นชุมชนกึ่งเมืองมากกว่าชุมชนชนบทแท้

สาขาวิชาการประกอบการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2553

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

51602365 : MAJOR : ENTREPRENEURSHIP

KEY WORD : COMMUNITY/MANAGEMENT/CULTURAL RESOURCE/BAAN KHU BUA
MUSEUM

SUNANTHA KONGSAI : CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT BY
COMMUNITY A CASE STUDY OF BAAN KHU BUA MUSEUM RATCHABURI.
INDEPENDENT STUDY ADVISOR : ASST.PROF.DUANG-NGERN SUEPHAKDEE, Ph.D. 97 pp.

The main objective of this research was to study the Khu Bua Culture, management process, community involvement and including the benefits and impacts to community on forming of Baan Khu Bua Museum. The data came from the related document, thesis, site survey and interview of the involved people. Using qualitative research method described the community involvement and management by observation and in-depth interview.

The results showed the cultural management process included community involvement on forming of Baan Khu Bua Museum by constructing of creativities and coordination of community in the area. The community realized to repay an obligation to their hometown and to recall to Thai-Yuan family on cultural transfer from generation to generation. Community's involvement was limited only on some group. The problems on forming of Baan Khu Bua Museum separated to three types that consisted of, the understanding of people about purpose and objective of Baan Khu Bua Museum, the budget and coordination among community. The benefits from Baan Khu Bua Museum to community were as follow, to conserve and maintain cultural resources, to maintain and transfer history from past to present and future. The impacts from Baan Khu Bua Museum management were the conflicts between people in community about their museum, the increasing of traffic from visitors and the changed of community's lifestyle. The last is change way of life from the countryside to city.

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของ ดร. ธนินท์รัฐ รัตนพงศ์โณ ดร.สวรรยา ชื้อเลื่อม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงเงิน ชื้อภักดี ที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะและความคิดเห็น ตลอดจนแนวคิดในการแก้ไขปัญหาต่างๆ อันส่งผลให้การค้นคว้าอิสระเล่มนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ ตลอดทั้ง ดร.อุดม สมพร ที่กรุณาให้ข้อมูลในการค้นคว้าและคณาจารย์คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ อบรม สั่งสอน ในการศึกษา ขอขอบพระคุณเพื่อนๆ พี่ ๆ ทุกท่าน ที่สละเวลาให้ความช่วยเหลือ เป็นกำลังใจในการทำ การค้นคว้าอิสระนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และทุกคนในครอบครัวของผู้วิจัยที่ให้ความสนใจ ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อผู้วิจัยตลอดมา ในการทำการค้นคว้าอิสระครั้งนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะทุกท่านได้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสูงกับการค้นคว้าอิสระครั้งนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ปัญหาการศึกษาคั่นคว้าวัอิสระ	3
วัตถุประสงค์ของการศึกษาคั่นคว้าวัอิสระ.....	4
ขอบเขตการศึกษาคั่นคว้าวัอิสระ	4
โครงสร้างในการศึกษาคั่นคว้าวัอิสระ	5
นิยามคำศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	8
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	9
การมีส่วนร่วมของชุมชน.....	9
ทรัพยากรทางวัฒนธรรม	18
การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม	24
พิพิธภัณฑ์และการจัดการพิพิธภัณฑ์.....	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
ข้อมูลพื้นที่ศึกษา.....	42
3 ระเบียบวิจัย	43
วิธีการศึกษาเอกสาร.....	43
วิธีวิจัยภาคสนาม	43
ประมวลผลข้อมูล.....	44
วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล	44
สรุปผลและรายงานผลการศึกษาคั่นคว้าวัอิสระ	45
ระยะเวลาดำเนินการศึกษาคั่นคว้าวัอิสระ	45

บทที่		หน้า
4	วิธีการศึกษาเอกสาร.....	47
	วิธีวิจัยภาคสนาม	49
	การสังเกตแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง	62
5	สรุปผลการศึกษาค้นคว้าอิสระ	71
	สรุปผลการวิจัย.....	71
	สรุปและอภิปรายผลการค้นคว้าอิสระ	77
	ข้อเสนอแนะ.....	79
	บรรณานุกรม	81
	ภาคผนวก	85
	ประวัติผู้วิจัย	97

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	หุ่นจี๊ผึ้งแสดงเสมือนจริง ของการประชุมผู้นำชาวบ้าน.....	54
2	หุ่นจี๊ผึ้งแสดงการปรีกษาหารือระหว่างกำนันผู้ใหญ่บ้าน.....	54
3	หุ่นจี๊ผึ้งแสดงการวิถีชีวิตชาวไทยชน.....	55
4	หุ่นจี๊ผึ้งแสดงการวิถีชีวิตชาวไทยชนสำหรับการอยู่ไฟ.....	55
5	หุ่นจี๊ผึ้งแสดงการวิถีชีวิตชาวไทยชนสำหรับการทอผ้าจก.....	56
6	แสดงเครื่องมือเครื่องใช้วิถีชีวิตชาวไทยชน.....	56
7	แสดงเครื่องมือเครื่องใช้วิถีชีวิตชาวไทยชน.....	57
8	แสดงเครื่องมือเครื่องใช้วิถีชีวิตชาวไทยชน.....	57
9	แสดงเครื่องมือสื่อสารที่ปลดประจำการ.....	58
10	แสดงวิทยุเทปที่ปลดประจำการ.....	58
11	แสดงแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรี.....	63
12	แสดงแผนที่จีปาะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว.....	63
13	แสดงป้ายชื่อวัดโขลงสุวรรณคีรี สถานที่ตั้งจีปาะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว.....	64
14	แสดงอาคารจีปาะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว.....	64
15	แสดงอาคารจีปาะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว.....	65
16	แสดงแผนผังการจัดแสดง.....	67
17	แสดงตัวอย่างการจัดแสดง.....	68
18	แสดงตัวอย่างการจัดแสดงหุ่นจี๊ผึ้งพระเสมือนจริง.....	68
19	แสดงภูมิปัญญาสมัยทวารวดี.....	87
20	แสดงเครื่องมือทำมาหากิน.....	88
21	มุลลับนอนสอนลูกหลาน.....	89
22	แสดงการระดมความคิดของคนในชุมชน.....	90
23	แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยชน.....	91
24	แสดงเรื่องทำมาหากินของชาวไทยชน.....	92
25	ห้องโถงสำหรับจัดนิทรรศการ.....	93
26	ภูมิปัญญาทอผ้าจก.....	94
27	ห้องอนุรักษ์ผ้าโบราณ.....	95
28	แสดงเครื่องแต่งกาย สถาปัตยกรรม ที่อยู่อาศัย.....	96

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมมากขึ้นจะเห็นได้จากแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์หลาย ๆ แห่งมีชุมชนเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการ และดูแลรักษา จะเห็นได้จากบทบัญญัติที่สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นมีสิทธิ์และโอกาสในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย¹ พ.ศ. ๒๕๕๐ หมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ประกอบกับแนวนโยบายการกระจายอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินออกไปสู่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นระดับต่างๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคลากรในท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เพื่อให้ชุมชนริเริ่มและสร้าง "ประวัติศาสตร์ชุมชน-ท้องถิ่น" ให้เป็นความทรงจำร่วมกัน ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรักและมีจิตสำนึกที่หวงแหนทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ของตนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของ มรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง เป็นการสร้างและกระชับสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม เพราะในแต่ละพื้นที่ของชุมชนนั้นมีความทรงจำร่วมกันของชุมชนฝังอยู่ในสำนึก ซึ่งความทรงจำร่วมนี้สามารถกลายมาเป็นพลังได้ โดยการสร้างคุณค่าให้กับพื้นที่ พลังที่เกิดขึ้นนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนเท่านั้น ยังสามารถการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งทัศนศึกษาอันจะก่อให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจของชุมชน ผลของสิ่งเหล่านี้ที่จะนำพาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ภายใต้วัฒนธรรมไทยที่สืบมาแต่อดีต เพราะการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมคงไม่มีใครทำได้ดีเท่ากับชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

¹ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550,” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124, ตอนที่ 47 (24 สิงหาคม 2550) : 18-19.

การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นวิธีการหนึ่งของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งในประเทศไทยมีพิพิธภัณฑ์สถานที่ดำเนินงานโดยรัฐ โดยชุมชน และโดยบุคคล อยู่เป็นจำนวนมากทั่วประเทศ ข้อมูลล่าสุดของพิพิธภัณฑ์ ณ วันที่ 21 สิงหาคม 2552 จากฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) มีจำนวน 1,113 แห่งและจะเพิ่มขึ้นอีกมากมายในอนาคต พิพิธภัณฑ์หลายแห่งเกิดขึ้นจากความร่วมมือของวัดและชุมชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น และยังคำนึงถึงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตามกระแสส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกระแสที่กำลังเป็นที่นิยมของสังคมไทยในเวลานี้ แต่หากมองให้ลึกถึงคุณประโยชน์ระยะยาวความยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเหล่านั้น จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อเกิดจากจิตสำนึกร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนร่วมกันดูแลและจัดทำ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งเกิดขึ้นจากการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้การให้งบประมาณสนับสนุนโครงการกิจกรรมต่าง ๆ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีงบประมาณหมวดที่เรียกว่าเงินอุดหนุน โดยการตั้งงบประมาณหมวดเงินอุดหนุนนี้ ไม่ได้มีการกำหนดวงเงินเอาไว้ แต่คำนึงถึงฐานะการคลังขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และโครงการกิจกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายประจำปี

สำหรับจิปาตะกัณฑ์สถานบ้านคูบัวที่ผู้ศึกษาค้นคว้าอิสระได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ ตั้งอยู่ในบริเวณวัดโขลงสุวรรณคีรี หมู่ 6 ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นพิพิธภัณฑ์ใหม่ที่เพิ่งสร้างเสร็จเมื่อปี 2550 จิปาตะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว ตั้งขึ้นด้วยความริเริ่มขององค์กร อาทิวัดโขลงสุวรรณคีรี มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย ศูนย์สืบทอดศัลปะผ้าจกราชบุรี ชมรมชาวไทย-ยวน ราชบุรี โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างและปรับปรุงอาคารจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี สมาคมต่างๆ ได้ร่วมกันก่อสร้าง เพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณะในแง่การสืบทอดวัฒนธรรมไทย-ยวน ที่ปัจจุบันหลงเหลืออยู่เพียงแค่ภาษาพูดและการทอผ้าจก ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิงไทย-ยวนเท่านั้น จากนั้นจึงมอบหมายให้ ดร.อุดม สมพร มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว เป็นประธานกรรมการจัดตกแต่งและจัดแสดงภายในรวมทั้งเป็นวิทยากรกิตติมศักดิ์ในการบรรยายส่วนต่าง ๆ ของการจัดแสดงภายนอกอาคาร ด้านขวามือเป็นอาคารเอนกประสงค์ที่ใช้เป็นที่รวมกลุ่มของชาวบ้านในพื้นที่ ใช้เป็นศูนย์ฝึกและศูนย์สาธิตการทอผ้าจก และทางด้านหน้าของอาคารมีเรือนไทย-ยวนโบราณให้ศึกษา

จิปาตะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว จัดอยู่ในประเภทของพิพิธภัณฑ์สถานชาติพันธุ์วิทยาและประเพณีพื้นเมือง ซึ่งมีการจัดแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย-ยวน มีครัวของชาวไทย-ยวน ซึ่งประกอบด้วยก้อนเสา เตาไฟ และอุปกรณ์หุงข้าวต้มแกง ในสมัยที่ยังไม่มีตู้กับข้าว ชาวไทย-ยวนใช้

สะโตกซึ่งเป็นกลองไม่มีฝาครอบใส่กับข้าว มีการแสดงเครื่องทำมาหากินของไท-ยวน ที่อยู่อาศัยของชาวไทยวนดั้งเดิม แสดงให้เห็นวัฒนธรรมบางส่วนเกี่ยวกับเรื่องข้าวของชาวไท-ยวน จัดแสดงภูมิปัญญาทอผ้าของชาวไท-ยวน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาอยู่ในสายเลือดของชาวไท-ยวน ทุกคน มีห้องแสดงผ้าขึ้นดินจกโบราณของชาวไท-ยวน และผ้าจกสมัยปัจจุบัน มีไว้ให้เปรียบเทียบจำนวนมากมาย อีกทั้งยังจัดแสดงเครื่องแต่งกาย สถาปัตยกรรม ที่อยู่อาศัย รูปสัญลักษณ์ และเรื่องราวของแต่ละชาติพันธุ์ในราชบุรี เช่น ไท-ยวน ไท-ทรงดำ ไท-มอญ ไท-จีน ไท-กะเหรี่ยง ไท-ลาวเวียง ไท-พื้นถิ่น และผ้าของชาวติมอร์ตะวันออก อีกทั้งยังแสดงเครื่องมือทำมาหากิน อาทิ อุปกรณ์ เครื่องไถนา เครื่องจับดักสัตว์ และของใช้ต่างๆ มีมุมให้นอนสอนลูกหลานแสดงให้เห็นวิถีชีวิตชาวไท-ยวน ซึ่งพ่อแม่ลูกหลานจะนอนอยู่ในห้องเดียวกัน ได้ดูแลและอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิด ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสายเลือด สุดท้ายยังมีแสดงการระดมความคิดของคนในชุมชน เป็นมุมที่มีการตกแต่ง จำลองภาพ ผู้นำชุมชนในแต่ละภาคส่วน เช่น การระดมสมอง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย และผู้นำทางจิตวิญญาณ

พิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัวจึงเป็นอีกเครื่องมือทางวัฒนธรรมหนึ่งในการผลิตความรู้ และ สร้างคุณค่าแก่ชุมชนโดยใช้ความรู้ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านกระบวนการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากผู้ทำการศึกษาเป็นประชากรที่อยู่ใกล้กับชุมชนของงานวิจัยชิ้นนี้ จึงมุ่งหวังศึกษาที่มาและกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวคูบัวและสิ่งที่ชุมชนได้รับจากการก่อตั้งของ จิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัวซึ่งจะกล่าวในปัญหาการศึกษาค้นคว้าอิสระดังนี้

ปัญหาการศึกษาค้นคว้าอิสระ

1. กระบวนการในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัวเป็นอย่างไร
2. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัวอย่างไร
3. ปัญหาและอุปสรรคที่มีในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัวเป็นอย่างไร
4. ประโยชน์และผลกระทบที่ประชาชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัวคืออะไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าอิสระ

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนคูบัวในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
4. เพื่อศึกษาประโยชน์และผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ขอบเขตพื้นที่การศึกษาค้นคว้าอิสระ

1. ศึกษาภายใต้ขอบเขตของชุมชนรอบๆ พิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว บริเวณวัดโขลงสุวรรณคีรี บริเวณวัดโขลงสุวรรณคีรี หมู่ 6 ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อตั้ง และชุมชนโดยรอบ หมู่ที่ 6 จำนวน 8 คน

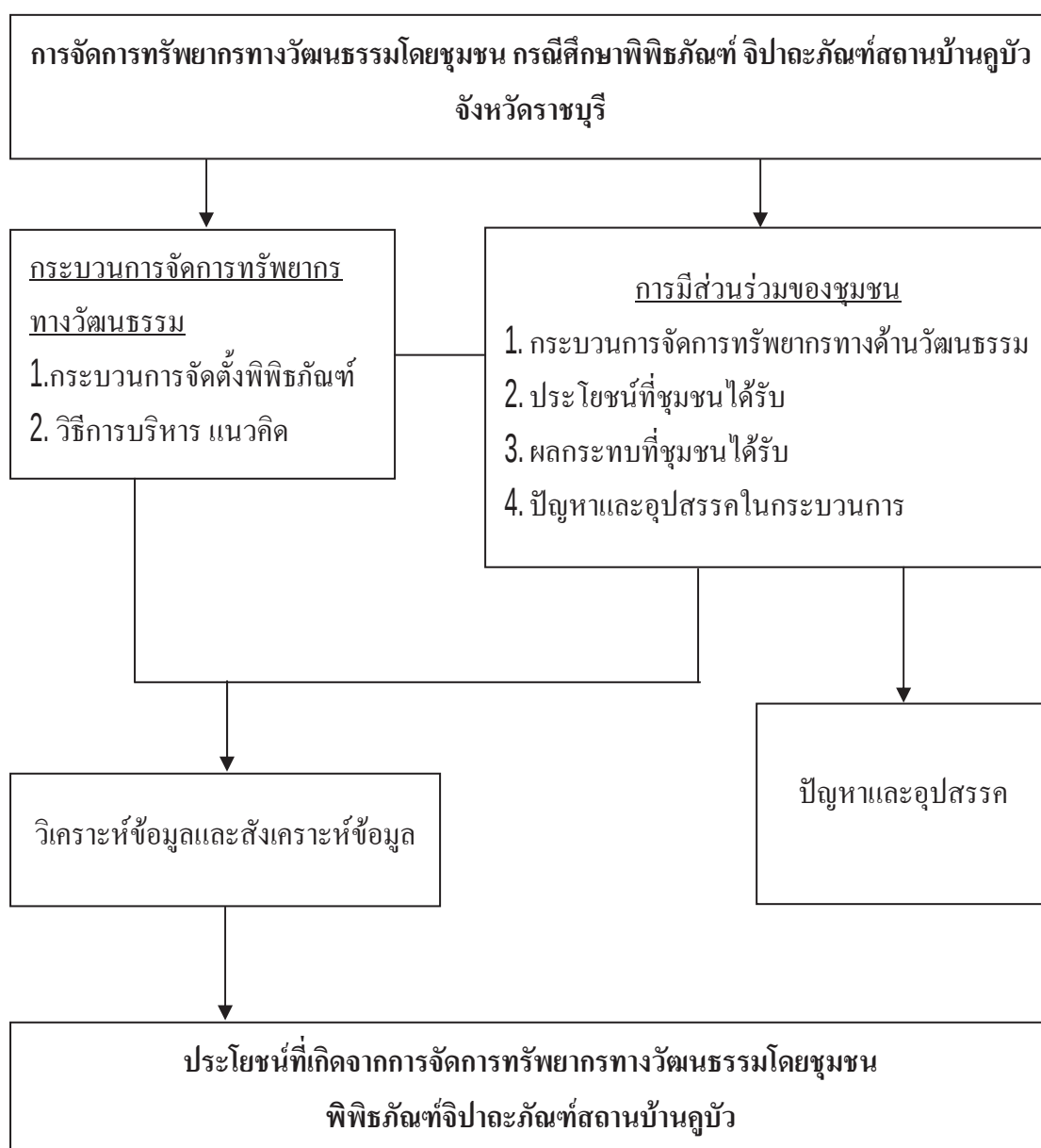
ขอบเขตเนื้อหาการศึกษาค้นคว้าอิสระ

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับที่มาและกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมพิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
 - 1.1 ศึกษาขั้นตอนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
 - 1.2 ศึกษาแนวความคิดในการจัดแสดง เช่น การแยกประเภทวัตถุ วิธีการจัดแสดง และพื้นที่จัดแสดง ฯลฯ
2. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว
3. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์จิปาตะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว โดยศึกษาประเด็นดังต่อไปนี้
 - 3.1 กระบวนการในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม
 - 3.2 ประโยชน์และผลกระทบที่ได้รับ

ขอบเขตระยะเวลาการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ศึกษาในช่วงเดือนมีนาคม 2553 ถึงเดือนกันยายน 2553

โครงสร้างในการศึกษาค้นคว้าอิสระ

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนพวกหนึ่งที่มาอยู่รวมกันในอาณาบริเวณหนึ่งโดยคน เหล่านี้ ถือว่า ตนมีความผูกพันอยู่กับอาณาบริเวณแห่งนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีการกระทำกิจกรรมต่างๆ หลายด้านด้วยกลุ่มต่างๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลายๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันเป็นหมู่บ้านเป็นเมือง แต่กระนั้นก็ตามแม้ว่าชุมชนจะมีกิจกรรมต่างๆ หลายด้านและสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของ การดำรงชีวิตของสมาชิกได้ แต่ชุมชนก็ยังเป็นหน่วยย่อย ของสังคมที่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐ²

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชน ต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ³

วัฒนธรรม ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมเมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ ๑๐๐ ปี ของพระยาอนุমানราชชน เรื่อง “วัฒนธรรม กับ การพัฒนา” ไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา ดังนี้

วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ

วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยไ้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไปได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

วัฒนธรรม คือผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไปตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความ

²จำนง อติวัฒนธรรม และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่10 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545), 133.

³Cohen, J.M. and Uphoff, “N.T. Rural Development Participation,” in Rural Development Committee Center for International Studies (Ithaca : Cornell University, 1981), 6.

เจริญงอกงามของสังคมนั้นๆ⁴

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม นฤพนธ์ ค้วงวิเศษ ได้กล่าวว่าการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรือในประเทศยุโรปเรียกว่าการบริหารมรดกวัฒนธรรม คำนี้อาจหมายถึงการวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติ หรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ต่างๆ ซึ่งวัฒนธรรมคือ สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะวิถีชีวิตของหมู่คณะ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน พฤติกรรม และสิ่งที่คนในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของพวกตน การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือการบริหารมรดกวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องมือสำหรับการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม⁵

พิพิธภัณฑ ความหมายของพิพิธภัณฑ " ตามที่สภาการพิพิธภัณฑระหว่างชาติ หรือ ICOM (International Council of Museums) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า " พิพิธภัณฑ " คือ หน่วยงานที่ไม่หวังผลกำไร เป็นสถาบันที่ถาวรในการรวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย สื่อสาร และจัดแสดง นิทรรศการ ให้บริการแก่สังคมเพื่อการพัฒนา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อการค้นคว้าการศึกษา และความเพลิดเพลิน โดยแสดงหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์และสภาพแวดล้อม สิ่งซึ่งสงวนรักษา และจัดแสดงนั้นไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุ แต่ได้รวมถึงสิ่งที่มีชีวิตด้วยโดยรวมไปถึง สวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่สงวนสัตว์น้ำ และสถานที่อันจัดเป็นเขตสงวนอื่นๆ รวมทั้ง โบราณสถานและแหล่งอนุสรณ์สถาน ศูนย์วิทยาศาสตร์และท้องฟ้าจำลอง "⁶

จิปาละภัณฑ ความหมายของจิปาละภัณฑ เป็นการผสมของคำสองคำระหว่าง “จิปาละ” และ “ภัณฑ” “จิปาละ” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า ว.สารพัด ไม่เลือกว่าอะไร ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนพจนานุกรม ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร ได้ให้ความหมาย

⁴มุสลิมไทย, วัฒนธรรมไทย ความหมายของวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 8 มีนาคม 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.muslimthai.com/main/1428/content.php?category=110&id=5188>

⁵David Levinson and Melvin Ember, eds. Encyclopedia of Anthropology (New York : Henry Holt and Company, 1996), 285.

⁶ICOM The World Museum Community, Museum Definition [Online], accessed 6 July 2001 Available from http://icom.museum/hist_def_eng.html/

ไว้ว่า ว.สารพัดปนเปกันหลายอย่าง “ภัณฑ” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า น. สิ่งของ , เครื่องใช้. (ป.; ส. ภาณฺฑ). จิปาถะภัณฑจึงมีความหมายว่า สารพัดสิ่งของเครื่องใช้ คร.อุดม สมพร ประธานกรรมการจัดตกแต่งและจัดแสดงภายในรวมทั้งเป็นวิทยากรกิตติมศักดิ์ในการบรรยายส่วนต่าง ๆ ของการจัดแสดงกล่าวว่า ที่ใช้คำว่า จิปาถะภัณฑ ก็เพราะว่า จิปาถะภัณฑสถานเป็นสถานที่ ที่เป็นแหล่งรวบรวมของใช้โบราณหลาย ๆ อย่าง ไม่ได้เน้นอย่างใดอย่างหนึ่ง จิปาถะภัณฑสถานจัดเป็นการแสดงวิถีชีวิตของชาวคูบัวสมัยก่อนรวมถึงข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยอดีตที่ชาวบ้านร่วมกันนำมาบริจาค อีกทั้งต้องการสร้างความแตกต่างโดยเลี่ยงการใช้คำว่า พิพิธภัณฑ์แต่ใช้คำว่า จิปาถะภัณฑสถานแทน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทราบถึงความเป็นมาและกระบวนการในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของ พิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัวเป็นอย่างไร
2. ทราบถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนคูบัวในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของ พิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว
3. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของ พิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว
4. ทราบถึงประโยชน์และผลกระทบที่ชุมชนคูบัวได้รับจากการเกิดขึ้นของ พิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว
5. เป็นแบบอย่างในการจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
6. เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การค้นคว้าอิสระเรื่อง ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา พิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ทรัพยากรทางวัฒนธรรม
3. การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม
4. พิพิธภัณฑสถานและการจัดการพิพิธภัณฑสถาน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบทตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ โอเคเลย์¹ ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย¹ ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย ปัจจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยจะนำมากล่าวไว้และเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนาว่า เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจการระดมทรัพยากร

¹Oakley P., Approaches To Participation In Rural Development (Geneva : International Office, 1984), 1

และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์จากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน²

อคิน รพีพัฒน์ ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา³

สุชาดา จักรพิสุทธิ์ ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องจูงใจตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ⁴

พอร์นารอฟ เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล
2. การดำเนินงาน

²ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), 138-139.

³อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527), 49.

⁴สุชาดา จักรพิสุทธิ์, “การศึกษาทางเลือกของชุมชน,” ศึกษาศาสตร์ 27, 4 (มิถุนายน – สิงหาคม 2547) : 18 – 23.

3. การใช้บริการจากโครงการ

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เพียร์ส⁵ และ สตีเฟล ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึงการที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้อยู่นอก ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่ 3 มิติด้วยกัน คือ มิติที่หนึ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สองมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สามส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน⁶

ศิริกาญจน์ โกสุม ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะแตกต่างกัน 4 ด้านคือ

1. ด้านการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนที่เคยถูกกีดกันออกไปให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อได้รับประโยชน์จากทรัพยากร และสังคมร่วมกัน โดยการร่วมกันค้นหาปัญหา วิธีการแก้ปัญหา วางแผนงาน ตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ

2. ด้านวาทกรรมทางภาษาการมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากร และออกกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรม โครงการจากการริเริ่มของรัฐซึ่งแตกต่างจากความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้น เน้นการมีส่วนร่วมทั้งการริเริ่มการดำเนินการตรวจสอบ การรับผลประโยชน์

3. ด้านลักษณะการมีส่วนร่วมมีสองลักษณะคือ ลักษณะแรกการมีส่วนร่วมคือ การมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจระบวนการดำเนินการ กระบวนการตรวจสอบ และการร่วมรับผลประโยชน์ ลักษณะที่สอง หมายถึง ให้ประชาชนได้มีความริเริ่ม ใ้ความพยายาม และมีความเป็นตัวของตัวเองในการดำเนินการ การควบคุมการใช้ทรัพยากร ซึ่งเป็นการดำเนินการอย่างแข็งขัน

4. ด้านการรวมพลังและทรัพยากร เป็นความหมายของการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการรวมพลังและความพยายามที่จะช่วยกันระดมทรัพยากรในทุกๆ ด้านที่มีอยู่เพื่อนำมาใช้ดำเนินการจนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นความร่วมมือกันอย่างแข็งขันของผู้มีส่วนร่วมส่วน

⁵Fornaroff A, Community involvment in Health System for Primary Health Care (Geneva : World Health Organization, 1980), 104.

⁶Pearse Andrew and Stifel Mathia, Inquiry in Participation A Research Approach in UNRISD Participation Programme (Geneva : n.p., 1979), 4-8.

บุคคลอื่นเข้ามาวางแผน ควบคุมการดำเนินการ เป็นเพียงเข้ามามีส่วนร่วมอย่างผิวเผินจะไม่ถือเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง⁷

จากการที่กฎหมายได้กำหนดบทบาทของท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาในสาระมาตรา 41 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ระบุไว้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น นอกจากนี้ วิจิต นันทสุวรรณ และจันทน์ แรกพินิจ ได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ เกิดจากความสามารถและความต้องการของคนในชุมชน ที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยไม่มีขีดจำกัดของระยะเวลา สถานที่ เพศ และอายุ เป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยที่แท้จริง ชุมชนได้เข้ามา มีบทบาทหลักในการจัดการศึกษา ทั้งนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวทางนี้ ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 อย่างที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร โดยมีกระบวนการดำเนินการ คือ

1. การวิเคราะห์ – สังเคราะห์ ปัญหาชุมชน
2. หาทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. ดำเนินการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหาที่มีอยู่
4. ประเมินผลกิจกรรม

โดยการกำหนดเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนรู้ จะเริ่มจากจุดเล็กๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันแล้วขยายออกไปสู่เนื้อหาหรือกิจกรรมที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งหมด

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียน ในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่สัมพันธ์ และสอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพชุมชน สนองความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยบุคคลในท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและประเมินผล

3. รูปแบบการเชื่อมประสานการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะกับชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง มีองค์กร

⁷ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2542), 15-17.

ชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้ร่วมกัน มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น ซึ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามที่ได้อ้างวามานั้น สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นนอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนา การจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังเป็นไปในลักษณะของการร่วมกันจัดระบบของการศึกษาให้แก่คนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้น ๆ ด้วย บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในระดับสูง⁸

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ของทวิศักดิ์ นพเกษร มีแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ ชุมชนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจว่าควรจะทำอะไรและอย่างไร ชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น และชุมชนพึงได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม นั่น คือ จะต้องสนองตอบความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ซึ่งประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนานั้น ตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มตั้งแต่การให้ความสำคัญกับชาวบ้านให้เท่าเทียมกับนักพัฒนาหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชาวบ้านจะร่วมกันรับรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมประเมินผล ทั้งนี้แนวคิดในการมีส่วนร่วมคือความเป็นเจ้าของ การเป็นเจ้าของภาพ การมีอำนาจในการตัดสินใจ อำนาจในการดำเนินงานการบริหารจัดการการร่วมรับผลประโยชน์ผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินงาน และการร่วมกันประเมินผลเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆที่มี ทั้งนี้การมีส่วนร่วมที่แท้จริงและสมบูรณ์แบบ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นประกอบด้วยกระบวนการตามขั้นตอนต่าง ๆ คือ การมีส่วนร่วมในการศึกษาการวิเคราะห์ชุมชน วิเคราะห์ปัญหาค้นคว้า สาเหตุต้นตอที่แท้จริงของปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมในการรับรู้สนใจเข้าใจตระหนัก และร่วมคิดร่วมตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน การบริหารจัดการกำหนดการใช้ทรัพยากรต่างๆ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ โดยมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมลงทุนควบคุมการดำเนินงานการจัดสรรบริหารจัดการด้านการเงินการบริการและผลประโยชน์ที่จะได้รับ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การประเมินประสบการณ์และการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานการจัดเวทีประชาคมเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มที่ยั่งยืนโดยเปิดโอกาสให้บุคคลผู้แทนทุกระดับของกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนหรือมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมกำหนด

⁸วิชิต นันทสุวรรณ และ จันทน์ แรกพินิจ, "บทบาทของชุมชนกับการศึกษา," ใน รายงานการศึกษาวิจัยเสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2541), 21-29.

ทิศทางของการพัฒนา ร่วมเลือกอนาคตของชุมชนด้วยตนเอง และร่วมดำเนินกิจกรรมให้บรรลุถึงเป้าหมายร่วมกัน สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลร่วมกัน สร้างความยอมรับและความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งจะเป็นพลังให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นเทคนิควิธีที่จำเป็นสำหรับการจัดการประชุมในชุมชนหรือจัดเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดและสร้างจิตสำนึกพันธะสัญญา และความรับผิดชอบร่วมกันในการสร้างสรรค์อนาคตของชุมชน นับว่าการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอในชุมชนและเวทีประชาคมเป็นพื้นฐานสำคัญของชุมชนที่เข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายในแนวราบ การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมเป็นเทคนิคการจัดกิจกรรมที่ยึดแนวคิดและปรัชญาของการศึกษา เพื่อการสร้างพลัง (Empowerment Education) ที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างพลังให้กับชุมชน โดยเฉพาะการนำมาใช้กับแกนนำชุมชนที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนา เช่น กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) หรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (องค์การบริหารส่วนตำบล) ซึ่งเทคนิคดังกล่าว จะช่วยให้แกนนำเหล่านี้ได้พัฒนาตนเอง พัฒนาพลัง และเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนได้เรียนรู้ถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสุขภาพ มองเห็นแนวทาง และเชื่อในความสามารถของตนเองและกลุ่ม สำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่สนใจใช้เทคนิคสุขศึกษาแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ทำหน้าที่ ระบุปัญหาให้กับชุมชน คิดวิธีการแก้ปัญหา แล้วบอกให้ประชาชนปฏิบัติในสิ่งต่างๆ หรือเป็นผู้ลงมือแก้ไขเสียเอง มาเป็นบทบาทผู้สนับสนุนการเรียนรู้ สนับสนุนวิชาการ และทรัพยากรที่จำเป็นที่เกื้อหนุนความสามารถของชุมชน โดยมีกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมซึ่งมุ่งเน้นต่อการเรียนรู้ที่เริ่มจากประสบการณ์ใกล้ตัวของผู้เข้ารับการอบรมและเจ้าหน้าที่มีบทบาทสนับสนุนให้ผู้เข้ารับการอบรมได้คิด วิเคราะห์ อภิปราย และแสดงออกมากที่สุด และที่สำคัญการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีการวางแผนและลงมือปฏิบัติจริง พร้อมทั้งประเมินผลงานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเทคนิคการใช้กระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วม จึงนับได้ว่าเป็นทางเลือกอีกหนทางหนึ่ง ที่จะสามารถสร้างพลังให้กับบุคลากรสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลจากการศึกษาเอกสารชี้ให้เห็นว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมงานพัฒนาต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความยั่งยืนของกิจกรรมงานพัฒนานั้นๆ เพราะเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะทำให้เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของของตลอดจนจัดกิจกรรมและวางแผนดำเนินงานและการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นมาตรการที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่สำคัญยิ่ง กระบวนการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนพบว่าเวทีประชาคมเป็นการพบปะของผู้คนที่มีความหลากหลายด้าน มาร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ ความคิด เพื่อกำหนด

วิสัยทัศน์ วิเคราะห์สถานการณ์และปัญหา การวางแผนงาน และติดตามประเมินการทำงานร่วมกัน โดยใช้ความแตกต่างหลากหลายของแต่ละคนในสังคม เป็นจุดแข็งที่วิถึความสำเร็จ จะพบว่า สังคมที่ประชาชนรวมตัวกันทำงานเพื่อส่วนรวม (สาธารณะ) ในรูปแบบต่างๆ เต็มสังคม ซึ่งไม่ใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตนเอง เป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจดี ศิลธรรมดี การเมืองดี สังคมในที่นี้หมายถึงชุมชนระดับตำบลขึ้นไปและจากการทบทวนเอกสารพบว่า วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) เป็นผู้มีความสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวภายในชุมชน เพื่อร่วมคิดร่วมทำ ร่วมประเมินในการพัฒนาาร่วมกัน รวมทั้งกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้คนที่หลากหลายในเวทีประชาคม⁹

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 7 ระดับ คือ

1. ระดับ 1 ไม่มีส่วนร่วมเลย เป็นลักษณะที่ทางหน่วยงานของรัฐเข้าไปดำเนินการให้ประชาชนทั้งหมด หรือบางครั้งบังคับประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่มีทางเลือกเลยได้เพราะประชาชนเกรงความผิดที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งเกรงว่าจะต้องสูญเสียผลประโยชน์บางประการเช่น การถูกปรับการถูกเพ่งเล็งจากทางราชการและถ้าหลีกเลี่ยงได้ประชาชนจะไม่เข้ามามีส่วนร่วม

2. ระดับ 2 มีส่วนร่วมน้อยมาก ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะมีสิ่งล่อใจ หรือผลประโยชน์บางประการที่จะได้รับ เช่น ได้รับเงินตอบแทนจากการใช้แรงงาน ได้มีโอกาสไปทัศนศึกษาออกสถานที่ การได้มีชื่อเสียง ฯลฯ แต่ตัวประชาชนเองมิได้มีความเลื่อมใสต่อกิจกรรม ดังนั้น เมื่อไรก็ตามที่ประชาชนเห็นว่าตนเองไม่ได้รับประโยชน์เพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ก็จะไมเข้ามามีส่วนร่วม

3. ระดับ 3 มีส่วนร่วมน้อย ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะถูกชักจูงใจ โดยโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นเห็นถึงผลดี และผลประโยชน์ที่จะได้รับซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชนท้องถิ่น และประชาชนมิได้มีส่วนเสนอความเห็นใด ๆ ทั้งสิ้นถ้าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะได้รับผลประโยชน์อาจให้ความร่วมมือต่อไป

4. ระดับ 4 มีส่วนร่วมปานกลาง ทางราชการจะทำการสอบถามประชาชนถึงความต้องการของท้องถิ่น และสภาพข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ แล้วทางราชการจะนำข้อมูลที่ได้เหล่านี้ ไปทำการกำหนดแผนงานเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม ซึ่งแผนงานที่กำหนดขึ้นนี้บางครั้งอาจไม่ตรงตามความประสงค์ของประชาชนได้

⁹ ทัศนัย นพเกษร, วิกฤตสังคมไทย 2540 กับ บทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม (กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต, 2541), 12,25.

5. ระดับ 5 มีส่วนร่วมค่อนข้างสูง ทางราชการจะมีการยอมรับให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างสูงโดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาความประสงค์ของประชาชน แต่การตัดสินใจในการกำหนดแผนงานจริง ๆ ยังขึ้นอยู่กับอำนาจและหน้าที่ของทางราชการ

6. ระดับ 6 มีส่วนร่วมสูง ทางราชการจะเปิดโอกาสอย่างมากให้ประชาชนแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมที่มีส่วนร่วมจากประชาชนโดยใกล้ชิด การดำเนินการขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของประชาชนเองว่าจะแก้ไขปัญหามุมชนอย่างไร

7. มีส่วนร่วมในอุดมคติ ประชาชนในท้องถิ่นจะร่วมมือดำเนินการด้วยตนเอง โดยตลอดนับตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินการ เป็นการอาศัยพื้นฐานความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเอง จึงได้รับการร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี ทางราชการอาจเข้ามามีส่วนร่วมในแง่ของการช่วยเหลือ หรือสนับสนุนสิ่งที่เกินความสามารถของประชาชนนั้นการมีส่วนร่วมในอุดมคติ¹⁰

จิระชัย ไกรกังวาร ได้อธิบายการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาแบบนี้จะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้ดียิ่งขึ้น และยังได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ทฤษฎี สรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้แก้ไขปัญหาคัดแย้งในการปฏิบัติงาน โดยผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม รวมถึง ความต้องการของผู้เกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น การเกลี้ยกล่อมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน และถ้าการเกลี้ยกล่อมนั้นเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์แล้วย่อมส่งผลถึงการมีส่วนร่วมได้ในที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ จำเป็นต้องให้ประชาชนในชุมชนและผู้ปฏิบัติมีขวัญที่ดี การสร้างขวัญที่ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เอารัดเอาเปรียบให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ดังนั้น การระดมสร้างขวัญที่ดีย่อมทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน

¹⁰เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, หน่วยที่ 9 การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร
ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร นนทบุรี สาขาวิชา
ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544), 26.

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยม (Nationalism) เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญนำไปสู่การมีส่วนร่วม เป็นความรู้สึกที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ของชาติ มีความพอใจในชาติตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดีผูกพันต่อท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญ ในการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ผลของการสร้างผู้นำทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้นการสร้างผู้นำที่ดีย่อมนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดี

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยาก เพราะใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตาม ผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุดในเรื่องการใช้การบริหาร เพราะธรรมชาติของคนจะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าหากไม่ควบคุมก็จะไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็น เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายนั้น¹¹

นอกจากนี้มาโนช เกรียงสุวรรณ ได้สรุปปัญหาเกี่ยวกับตัวประชาชนในชนบทเจ้าหน้าที่ และระบบราชการที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมว่า

1. ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความมั่นคง จึงไม่มีความจำเป็นในการเสริมสร้างการทำงานร่วมกัน ต่างคนต่างทำก็เพียงพอต่อการยังชีพ จึงขาดนิสัยการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและถาวร จะมีก็แต่การทำงานร่วมเป็นครั้งคราวเท่านั้น

2. ประชาชนในชนบทมีทัศนคติในแนวทางลัทธิปฏิบัตินิยม ซึ่งจะยอมรับความคิดริเริ่มหรือของแปลกใหม่ก็ต่อเมื่อเห็นว่าได้ประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น

3. ประชาชนในชนบทไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกันซึ่งหน้า รวมทั้งไม่ชอบโต้เถียงกับบุคคลภายนอก เขาจึงรับทุกอย่างโดยไม่คัดค้าน แต่ในใจจะไม่เห็นด้วย เมื่อถึงเวลาดำเนินการเขาจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วม หรือเข้าไปตอนแรกแล้วขาดหายไป

4. นโยบายในระบบราชการมักมาจากเบื้องบน จึงเป็นการยากลำบากที่ผู้ปฏิบัติงานใน

¹¹จีระชัย ไกรกังวาร, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดการขยะมูลฝอย : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544), 13-14.

ชนบทจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินการเองเมื่อระบบบริหารถูกสั่งมาจากเบื้องบน การบริหารงานของเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายความเข้าใจจึงแตกต่างกัน และการดำเนินงานก็แตกต่างกันไปด้วย

5. เจ้าหน้าที่ราชการมีแนวโน้มชอบทำงานในสำนักงาน โดยเฉพาะงานด้านเอกสารที่จะเสนอผู้บังคับบัญชามากกว่างานสนามอันเนื่องมาจากการที่ราชการต้องปฏิบัติหน้าที่ตอบสนองเบื้องบน ซึ่งจะมีผลต่อระบบราชการให้ความดีความชอบการละเลยงานในสนามดังกล่าวส่งผลให้ขาดความเข้าใจข้อมูลชุมชนอย่างแท้จริง และไม่สามารถกระตุ้นชุมชนให้มีส่วนร่วมได้ในที่สุด

6. เจ้าหน้าที่บางคนบางหน่วยงานยังมีความคิดที่ไม่ต้องการให้ชาวชนบทร่วมมือกันและรวมตัวกันอย่างจริงจัง เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้ปกครองประชาชนได้ยากขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงทัศนคติที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ ค่านิยมและความรู้สึก เป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุดุติประสงคฺ์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ การมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้บุคคลผู้แทนทุกระดับ ของกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนหรือมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในชุมชนนั้นมีส่วนร่วม กำหนดทิศทางการพัฒนา ร่วมเลือกอนาคตของชุมชนด้วยตนเอง และร่วมดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลร่วมกัน สร้างความยอมรับและความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งเป็นพลังให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น ต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะทำให้เกิดความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ ตลอดจนจัดกิจกรรมและวางแผนดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นมาตรการที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่สำคัญยิ่ง¹²

2. ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์นับแต่กำเนิด การจะให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมได้ ดูเหมือนจะไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย ด้วยว่าวัฒนธรรมโดยตัวมันเอง ก็มีความหมายหลายนัย และครอบคลุมไปทุกเรื่อง แม้แต่ในต่างประเทศเอง ก็ไม่มีคำตอบที่เฉพาะเจาะจงเช่นกัน

¹² มาโนช เกรียงสุวรรณ, “การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี” (ปริญญานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544,) 20-21.

แล้วแต่ว่าจะพูดหรือเน้นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำความหมาย ประเด็นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม มานำเสนอได้ดังนี้

คำว่า วัฒนธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วัฒนธรรมคือสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของพวกตน”

จุมพล หนีมพานิช ได้อธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมเพิ่มเติมว่าวัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึงสิ่งประดิษฐ์ทั้งหลาย วัฒนธรรมทางสังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติปฏิบัติตามมารยาททางสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจและศีลธรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต¹³

ในส่วนของวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหรือวัฒนธรรมทางจิตใจนั้นงามพิศ สัตย์สงวนได้ทำการแบ่งวัฒนธรรมประเภทนี้ออกเป็น 5 ประเภทย่อย ได้แก่

1. สถาบันสังคม อันได้แก่ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา ศาสนา การแพทย์และสาธารณสุข เป็นต้น

2. วัฒนธรรมประเภทที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือวัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ และบางอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 5 ประเภทย่อย คือ

2.1 ศาสนา ซึ่งในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามต่าง ๆ เช่น การห้ามลักทรัพย์ ห้ามดื่มของมึนเมา ศาสนาจึงช่วยควบคุมทางสังคมได้

2.2 ความเชื่อทางสังคม คือ ระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นของคนจำนวนมากในสังคม เช่นในสังคมไทยคนจำนวนมากเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ บุญ บาป การทำบุญและโลกหน้า

2.3 ค่านิยม คือ มาตรฐานที่ใช้วัดว่าสิ่งใดมีค่าในสังคมบ้าง เมื่อสิ่งใดมีค่า คนก็อยากมี อยากเป็น อยากได้ ความเชื่อในค่านิยมของสังคมทำให้สังคมเกิดความมีระเบียบขึ้นได้

2.4 ประเพณีต่าง ๆ แต่ละสังคมมีประเพณีต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน เมื่อคนทำตามประเพณี จะทำให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคมขึ้นได้

¹³จุมพล หนีมพานิช, วัฒนธรรม (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526), 140.

2.5 กฎหมาย คือ การควบคุมสังคมโดยตรง และทำให้เกิดความมีระเบียบขึ้นในสังคมได้เป็นอย่างดี

3. ศิลปะ หมายถึง การสร้างสรรค์ผลงานในด้านต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ดนตรี การละคร นาฏศิลป์และวรรณกรรม เป็นต้น

4. ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน รวมทั้งกิริยาท่าทางต่าง ๆ

5. พิธีกรรม¹⁴

UNESCO ได้แบ่ง “มรดกวัฒนธรรม” ออกเป็น ๒ ส่วนคือ Tangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ และ Intangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทรัพย์สินทางปัญญา ระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรมและวิถีชีวิต ซึ่งวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้มีผู้เสนอว่าน่าจะใช้คำว่า “วิถีชน” จะเห็นภาพได้ชัดเจนกว่า¹⁵

วิชา คลาชนาทร และคณะ กล่าวว่าวัฒนธรรม เป็นวิถีการดำรงชีวิตทั้งปวงที่มนุษย์ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคมประกอบไปด้วย วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งประดิษฐ์ทางวัตถุทั้งปวง เป็นต้น และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความรู้ ความเชื่อ คุณธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นต้น วัฒนธรรมที่กล่าวมานี้เกิดขึ้นโดยการที่สมาชิกดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกัน โดยการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากสมาชิกคนหนึ่งไปสู่สมาชิกอีกคนหนึ่ง ทำให้การดำรงชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคม มีความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม ของสังคมนั้น ๆ¹⁶

ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2485 ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า หมายถึง ลักษณะที่แสดงความจริงใจองงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ส่วนความหมาย “วัฒนธรรม” ตามแนวทางในการรักษาส่งเสริม

¹⁴งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2543), 53-54.

¹⁵UNESCO, Culture sector [Online], Accessed 3 September 2009. Available from <http://www.unesco.org/culture>

¹⁶วิชา คลาชนาทร และคณะ, สังคมศึกษาสมบูรณ์แบบ ส 401 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิชย์, 2537), 6.

และพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2529 กล่าวว่า “วัฒนธรรม” คือ วิถีชีวิต เป็นวิถีการดำเนินชีวิต ของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถแก้ไขและซาบซึ่งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทย คือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรับ ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม นอกจากนี้ยังว่า “วัฒนธรรม” คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับปรุงและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม วัฒนธรรมเกิดจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีต หรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่นๆ ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น และในปีพ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้านคือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งกลายเป็นแบบแผนที่สามารถ เรียนรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด เสริมสร้างและพัฒนา และแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ¹⁷

ข้อคิดเห็นของพระยาอนุมานราชธนที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม” ที่น่าสนใจหลายประการคือ ท่านว่า วัฒนธรรมของชนชาติใด เมื่อมีความเจริญสืบทอดกันมานาน แล้วหยุดชะงัก ไม่มีการริเริ่มสร้างสรรค์โดยนำสิ่งใหม่มาเพิ่มหรือต่อชีวิตให้แก่สิ่งเก่า เพื่อให้การวิวัฒนาการต่อไป สิ่งนั้นก็เสื่อมลง หรือแม้จะมีการนำสิ่งใหม่มาเพิ่มเติม แต่ไม่รู้จักสัดสิ่งเก่าในส่วนที่ไม่เหมาะสมยุคสมัยออก ก็จะเกิดอาการอึดอัดเคลื่อนไหวไม่สะดวก หรือหากนำสิ่งใหม่พอกสิ่งเก่าจนหนาเกินไป ผู้ที่เกิดใหม่ก็จะเกิดความรู้สึกเบื่อบ่น เห็นว่ารุ่มร่าม และจะเกิดการปฏิเสธทั้งหมด วัฒนธรรมไม่ว่าของชนชาติใด ย่อมคลี่คลายเป็นวิวัฒนาการไปตามเงื่อนไขที่มีอยู่ และเมื่อมีการติดต่อกับค้าสมาคมกันระหว่างชาติต่างๆ วัฒนธรรมย่อมมีการปะปนกันมากขึ้น จนเกิดเป็นวัฒนธรรมสากล ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แรง และต้องแข่งขันกัน ถ้าชาติใดไม่รับไว้ ก็อาจเป็นอันตรายในแง่ที่ว่าแข่งกับความเจริญ

¹⁷ “พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485,” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 59, ตอนที่ 63 (29 กันยายน 2485) : 1744.

ของโลกที่รุดหน้ารวดเร็วไปไม่ทัน แต่การรับเอาวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมสากลที่ว่านี้ หากเกินพอดีก็อาจจะถอนรากวัฒนธรรมเดิมของคนอันเป็นส่วนสำคัญที่คุ้มกันอันตรายและเป็นความเจริญของชาติมาเป็นเวลาช้านานหลายปีให้กร่อนและค่อยๆ หดไป ในที่สุดก็จะทำให้หมดบุคลิกลักษณะ ไม่มีรากฐานแห่งชาติของตนต่อไป เพราะวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ชาติ จะต้องเป็นวัฒนธรรมที่มีรากหยั่งลึก และมีอาการเคลื่อนไหวให้เป็นความเจริญก้าวหน้า ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เปรียบได้กับต้นไม้ที่แผ่กิ่งก้านสาขาได้กว้างขวางก็เพราะมีรากหยั่งลึก จึงไม่โค่นง่าย ๆ แต่รากลึกอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีส่วนอื่นๆ ของต้นไม้ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์เพื่อรับอากาศ แสงแดดและอาหารอื่นจากภายนอกมาด้วย ต้นไม้จึงจะเจริญเติบโต เช่นเดียวกับวัฒนธรรม ที่อาจต้องรับวัฒนธรรมสากลไว้ เพื่อแทรกซึมหล่อเลี้ยงวัฒนธรรมเดิมของตนให้ก้าวหน้าไปตามสมัย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษาวัฒนธรรมเดิมหรือรากฐานของตนไว้ เพื่อให้เกิดความสมดุลจึงจะเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งตรงนี้ก็ขึ้นอยู่กับคนซึ่งเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม โดยท่านเห็นว่าวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมสากลที่เรียกได้ว่าสมดุล นั้น ต้องเป็นวัฒนธรรมที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในชาติได้รับประโยชน์ และมีความสุข อันได้แก่

1. ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ต้องหวาดกลัวต่อภัยอันตรายหรือกลัวความอดอยาก
2. มีความรู้สึกเป็นมิตรต่อกัน ไม่เกลียดชังริษยาซึ่งกันและกัน
3. มีความสามารถสร้างและได้รับความบันเทิงจากสิ่งทั้งาม และสิ่งที่ไพเราะ
4. มีความสนใจเรื่องวิชาการอันนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความแพร่หลายแห่ง

ความรู้

สำหรับวัฒนธรรมที่เกิดใหม่ ย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ ถ้าวัฒนธรรมที่เกิดใหม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดได้ว่าเป็นผลดีเพราะมีลักษณะที่สืบต่อจากของเก่า จะทำให้ไม่ขาดตอนเหมือนต้นไม้ต้นเดิม แต่เมื่อผลัดใบใหม่ให้ดูแปลกไป แต่ถ้าวัฒนธรรมใหม่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดอยู่ว่าเป็นผลเสีย เพราะสูญเสียบุคลิกลักษณะดั้งเดิมของตนไป กลายเป็นชาติที่ไม่มีอดีตหรือไม่มีชาติของตนได้ต่อไปวัฒนธรรมไม่ว่าจะเก่าหรือใหม่ย่อมมีทั้งส่วนดีและไม่ดีอยู่ในตัว สิ่งเก่าไม่ว่าจะไม่ได้ดีเสียหมด ขณะเดียวกันสิ่งใหม่ก็ใช่ว่าดีไปหมดเช่นกัน ท่านว่าสิ่งใดเป็นวัฒนธรรม สิ่งนั้นย่อมมีอายุ กล่าวคือถ้าคนยังนิยม สิ่งนั้นก็ยังคงอยู่ และยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขแห่งการศึกษา เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ของคนด้วย สิ่งใดเป็นวัฒนธรรมเมื่อมีอายุมานาน หากไม่มีการปรับปรุงให้ก้าวหน้า สิ่งนั้นก็เสื่อมความนิยมกลายเป็นความเก่าคร่ำคร่า ฟันยุคมัยและค่อยๆ ตายไป หากจะฟื้นฟูขึ้นมาใหม่หรือต้องการป้องกันมิให้ความเก่าคร่ำคร่าเข้ามาครอบงำ ก็จะต้องมีสิ่งใหม่เพิ่มเติมเพื่อให้แทรกซึมและประสานกับสิ่งเก่าให้กลายเป็นความพอดี สิ่งเก่านั้นก็จะฟื้นชีวิตและมีความ

งอกงามเป็นวิวัฒนาการซึ่งอาจจะดีกว่าของเก่าก็ได้และสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมเก่า แม้ดีแต่หมดอายุ กลายเป็นอดีตไปแล้ว หากจะทำให้อดีตหวนคืนมาเป็นปัจจุบันคงไม่ได้ แต่ถ้าเราไม่ยอกทิ้งขว้าง วัฒนธรรมนั้น ก็อาจเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์เป็นโบราณวัตถุ หรือหากจะฟื้นฟูชั่วคราว เพื่อสืบต่อ ชีวิตแห่งปรัมปราประเพณีอันเป็นความหลังของส่วนรวมไม่ให้ขาดตอน เพื่อให้มีสะพานเชื่อมอดีต และปัจจุบัน เพื่อให้ผู้นุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ได้เห็นแบบอย่างเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงชาติภูมิ อดีตของตนว่าเป็นมาและคลี่คลายมาได้อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขสิ่งใน ปัจจุบันที่เห็นว่าบกพร่องอยู่ก็สามารถทำได้ท้ายสุดท่านกล่าวว่า ผู้มีวัฒนธรรมระดับสูง และมีความปรารถนาให้วัฒนธรรมแห่งชาติของตนมีวิวัฒนาการไปด้วยดี คือ ผู้ที่รู้จักตนในปัจจุบัน ว่าตนมี หน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อดีตกตและอนาคต ซึ่งเป็นกาลเวลาที่ต่อเนื่องเป็นกระแสเดียวกัน ที่ว่าหน้าที่ ต่อดีตกตคือ เป็นผู้รู้คุณ มีกตัญญูตวกตเวทีต่อบุรพการีที่ได้มอบมรดกมีค่า คือ วัฒนธรรมไว้ให้กับตนซึ่ง เป็นทายาทผู้สืบต่อ ตนจะต้องพิทักษ์รักษาและทำมรดกนั้นให้งอกงามทวียิ่งขึ้นกว่าเดิม และใน คราวเดียวกัน ตนก็มีหน้าที่ต่ออนาคต คือ เป็นผู้สร้างสิ่งอันดีงามขึ้นไว้ เพื่อมอบเป็นมรดกของขวัญ ให้แก่ลูกหลานซึ่งเป็นทายาท จะได้มีความเจริญวัฒนาต่อไป อย่าให้ลูกหลานกล่าวติได้ว่า ตนไม่ได้ สร้างสิ่งไรที่ดียิ่งม มอบไว้แก่ลูกหลานเพื่อเป็นสมบัติต่อที่ให้มีชีวิตอยู่ดีต่อไป¹⁸

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิชอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิชอยู่ ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดง ถึงวิถีชีวิตนั้นอาจมาจากบรรพชนหรือกลุ่มบุคคลทำเป็นตัวแบบ ต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่ง ใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของ สังคมหรือชุมชนเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือธำรงไว้ ซึ่งวัฒนธรรมเดิม จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมี ประสิทธิภาพตามยุคสมัยวัฒนธรรม อาจแบ่งอย่างกว้างๆเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และวัฒนธรรมทาง จิตใจ ได้แก่ เรื่องศาสนา ศิลปะ วรรณคดี กฎระเบียบต่างๆ ที่ส่งเสริมในเรื่องจิตใจ

¹⁸พระยาอนุমানราชชน, วัฒนธรรมเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2515), 43-45.

3. การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

นฤพนธ์ คิ้ววิเศษ ได้กล่าวว่าการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือในประเทศยุโรป เรียกว่าการบริหารมรดกวัฒนธรรม คำนี้อาจหมายถึงการวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติ หรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ต่างๆ หรือสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก การบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากลัทธิชาตินิยมและพาณิชยกรรมของยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 16 การครอบครองดินแดนของชาวยุโรปในทวีปอเมริกา แอฟริกา ออสเตรเลีย และเอเชียเป็นผลโดยตรงจากการขยายตัวของการค้าในโลกเก่า ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 จนถึงศตวรรษที่ 20 ดินแดนที่ตกเป็นอาณานิคมของชาวยุโรปเริ่มตระหนักว่าอดีตและประวัติศาสตร์ของตนเองกำลังถูกทำลายลง และจะไม่เหลือสิ่งใดไว้ให้ลูกหลานของตนเอง

การสำรวจวัตถุโบราณอย่างเป็นทางการในยุคแรกๆ ในเครือจักรภพอังกฤษ กระทำโดยในมณฑลราชในประเทศอินเดียในปี ค.ศ.1870 และต่อมาก็ขยายการสำรวจในประเทศอังกฤษในทศวรรษ 1880 ภายใต้อำนาจการคุ้มครองรักษาสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในอังกฤษในปัจจุบันนี้เกิดขึ้นภายใต้กฎหมายคุ้มครองแหล่งโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ปี ค.ศ.1979 ในกลุ่มประเทศสังคมนิยมหลายประเทศ พื้นที่ที่เป็นสมบัติทางประวัติศาสตร์จะอยู่ในการดูแลของเอกชน

กฎหมายต่างๆ ที่ถูกบัญญัติขึ้นล้วนช่วยให้เกิดการปกป้องคุ้มครองแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ภายใต้อำนาจของรัฐ แต่กฎหมายเหล่านี้ยังทำให้รัฐเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินงานโดยองค์กรอนุรักษ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งองค์กรเหล่านี้จะเลือกเอาอาคารเก่าและสถานที่สำคัญๆ เป็นสถานที่ที่ต้องได้รับการคุ้มครอง รายชื่อสถานที่ทั้งหลายที่ถูกขึ้นบัญชีไว้จะถูกส่งไปยังสภาที่ปรึกษาทางด้านการอนุรักษ์ในกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้พิจารณาคัดเลือกว่าสมควรจะเป็นสถานที่ที่มีการอนุรักษ์หรือไม่ หรือจะให้อยู่ในความดูแลของชาติหรือไม่ สถานที่ที่ถูกขึ้นทะเบียนก็จะได้รับความคุ้มครองและป้องกันมิให้ผู้ใดเข้ามาทำลาย นอกจากนั้นรัฐบาลท้องถิ่นยังคงสามารถกำหนดสถานที่ที่สมควรมีการอนุรักษ์ได้ โดยที่อาศัยกฎหมายท้องถิ่นควบคู่ไปกับกฎหมายแห่งชาติ การดำเนินงานอนุรักษ์ของรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐบาลแห่งชาติ ทำให้เกิดการนำเอกชนเข้ามาทำงาน เช่น จ้างนักโบราณคดีเพื่อมาวางแผนการอนุรักษ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการทำให้นักโบราณคดีมีอาชีพ รวมไปถึงนักประวัติศาสตร์ทางสถาปัตยกรรม และนักประวัติศาสตร์ทั่วไป รัฐบาลอาจจ้างวานนักวางแผนและผู้เชี่ยวชาญในการอนุรักษ์มากขึ้น ในบริษัทเอกชนที่มีหน่วยงานที่ทำงานด้านอนุรักษ์จะมีการจ้างวานผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษาและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ มากมาย

หน่วยงานที่ทำงานด้านอนุรักษ์โดยตรง เช่น องค์การยูเนสโก จะมีการคัดเลือกสถานที่สำคัญๆ ให้เป็นมรดกโลก ซึ่งทำให้เกิดความพยายามที่จะอนุรักษ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไปทั่วโลก สถานที่หลายแห่งได้รับการดูแลจากองค์การสหประชาชาติและหน่วยงานด้านอนุรักษ์ของชาติ ในปี ค.ศ.1959 องค์การICCROM เกิดขึ้นในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของยูเนสโกโดยทำหน้าที่อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติทางวัฒนธรรม คณะกรรมการนานาชาติด้านพิพิภภัณฑ์ หรือ ICOM และหน่วยงานที่ดูแล สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือ ICOMOS คือหน่วยงานเอกชนที่เข้ามาเผยแพร่ให้ข้อมูลให้ผู้เชี่ยวชาญจากนานาชาติ ไคคอมเป็นหน่วยงานที่ทำให้เกิดการจับกุมผู้ลักลอบค้าของเก่า และยังทำหน้าที่สำรวจวัตถุสิ่งของทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งคืนกลับประเทศเดิม¹⁹

หน่วยงานที่ชื่อ ICAHM เป็นหน่วยงานที่จัดการมรดกทางโบราณคดีนานาชาติ ก่อตั้งในปี ค.ศ.1985 หน่วยงานนี้ทำหน้าที่วางแผนงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในระดับสากล อย่างไรก็ตาม การจัดการด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะมีความเข้มข้นมากในระดับชาติ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือในประเทศที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานซึ่งบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง การทำงานด้านในมิตินี้ทำให้การจัดการทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องทางการเมือง หรือเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกสถานะหรือช่วยให้เกิดสัญลักษณ์ใหม่ในสังคม การตัดสินใจว่าใครจะเข้ามาจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรือ จะใช้วิธีใดในการจัดการ คือประเด็นที่นำไปสู่การตระหนักถึงเรื่องทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมซึ่งเริ่มมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเด็นเหล่านี้ยังคงถกเถียงกันเรื่อยมา แต่เป็นเรื่องที่วิพากษ์วิจารณ์กันมากในประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตก เช่น ในดินแดนอเมริกาใต้ ออสเตรเลีย และอเมริกาเหนือ ประเด็นหลักของการถกเถียงคือการควบคุมมรดกทางวัฒนธรรมของคนพื้นเมือง การประเมินคุณค่าของการอนุรักษ์ และการใช้ที่ดินที่เป็นสถานที่ประวัติศาสตร์

กล่าวโดยสรุป การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือการบริหารมรดกวัฒนธรรมหมายถึงการวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติ หรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ต่างๆ ที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานซึ่งบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง ซึ่งวัฒนธรรมคือสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิธีชีวิตของหมู่คณะ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน พฤติกรรมและสิ่งที่คนใน

¹⁹ นฤพนธ์ ค้างวิเศษ, วัฒนธรรม [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 12 มีนาคม 2553. เข้าถึงได้จาก http://www.sac.or.th/main/article_detail.php?article_id=41&category_id=11

หมู่คณะผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของพวกเขา การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือการบริหารมรดกวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องมือสำหรับการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม

4. พิพิธภัณฑ์และการจัดการพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์อาจเป็นอีกเครื่องมือทางวัฒนธรรมหนึ่งในการผลิตความรู้สร้างคุณค่าและแสดงให้เห็นค่านิยมบางอย่างของสังคมนั้น ๆ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการทำให้เป็น การมองเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้ความรู้ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนโดยผ่าน กระบวนการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ โดยการเลือก จัดวางและจัดแสดงวัตถุหรือภาพตัวแทนต่าง ๆ ในอดีตสะท้อนให้เห็นร่องรอยให้เห็นและสัมผัส วิถีชีวิต มีผู้ให้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ พิพิธภัณฑ์ไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมประเด็นเหล่านั้นและนำมาเสนอได้ดังนี้

จิรา จงกล กล่าวถึงประวัติพิพิธภัณฑ์สรุปความว่า พิพิธภัณฑ์น่าจะเกิดขึ้นครั้งแรกที่ อียิปต์ราวพุทธศตวรรษที่ 3 โดย ปโตเลมี โซเตอร์ ซึ่งเป็นราชวงศ์ของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ต่อมาเมื่อสิ้นของนักวิชาการในต่างประเทศถึงพิพิธภัณฑ์ในยุคนั้นว่า The Museum of Alexandria เป็นเพียงสถาบันการศึกษาของนักศึกษาหรือนักปราชญ์ในราชสำนัก ถ้าไม่ได้เป็น พิพิธภัณฑ์แห่งแรกก็เป็นพิพิธภัณฑ์ในมหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรกของโลก ต่อมาในสมัยโรมันก็ปรากฏความคิดเรื่องการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะในพระราชวัง มีห้องแสดงภาพเขียน นอกจากนั้นยังมีพิพิธภัณฑ์ของพระเจ้า Hadrian ที่เมือง Tribur ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งจำลอง โบราณสถานของกรีกคล้ายกับ Open air museum of models ระหว่างสมัยกลางกับสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาในทวีปยุโรป ความคิดในการเก็บรวบรวมวัตถุเริ่มเปลี่ยนไป จากที่คำนึงถึงราคาส่งของ เปลี่ยนเป็นความคิดถึงคุณค่าวัตถุในด้านจิตใจหรือคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม (Spiritual value)

จิรา จงกล ยังกล่าวถึงประวัติของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติของประเทศไทย สรุปความได้ว่า ผู้อำนวยการของพิพิธภัณฑ์สถานคนแรก คือ นายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (Henry Alabaster) ชาวอังกฤษ เข้ามารับราชการในรัชกาลที่ 4 เป็นผู้ที่มีรอบรู้หลายด้านภัณฑารักษ์ (curator) ซึ่งเรียกว่า กุเรเตอร์ คือ สิบเอกทัด ต่อมาเป็นพลโทพระยาสมิทธสรวรรพการ (ทัด ศิริสัมพันธ์) ในรัชกาลที่ 7 ได้มีการปรับปรุงกิจการพิพิธภัณฑ์ รวมถึงมีการศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดีอย่างกว้างขวาง ตั้งราชบัณฑิตยสภา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ จอมพลเอกอดุลยเดช บำรุงเดช นำศิลปวัตถุโบราณวัตถุในหัวเมืองต่าง ๆ มา รวบรวม รักษาและจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้เป็นสถานที่รวบรวม สงวนรักษาสมบัติวัฒนธรรม ของชาติ และได้รับพระราชทานหมู่พระที่นั่งในบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคลทั้งหมด จัดตั้ง

เป็นพิพิธภัณฑ์ มีศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เป็นผู้ช่วย ได้ดำเนินการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ใหม่ โดยเปลี่ยนจากพิพิธภัณฑ์ประเภททั่วไป ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมสงวนรักษาสิลปวัตถุโบราณวัตถุ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครขึ้น ในการนี้ รัฐบาลได้จัดตั้งกรมศิลปากรขึ้นในปี พ.ศ. 2476 และมีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนกรมศิลปากร โดยมีกองพิพิธภัณฑ์และโบราณคดี ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นกองพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุ ภายหลังเปลี่ยนเป็นกองโบราณคดี²⁰

อภิญญา บัวสรวง กล่าวไว้ว่าจุดเริ่มต้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เจริญก้าวหน้า ส่วนมากเกิดจากประเทศทางภูมิภาคตะวันตก ในระยะเวลาเพียงร้อยปีเศษมีการพัฒนารูปแบบ มากมาย และระบบการจัดการก็เป็นที่ น่าสนใจ สรุปความได้ว่า กลางศตวรรษที่ 19 เริ่มมี พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศสวีเดนและถือว่าเป็นหลักในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ลักษณะนี้ โดยอาเธอร์ ฮาซีลัส นักภาษาศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ชาวสวีเดน สนใจจะเก็บของต่าง ๆ เพื่อเป็นการศึกษา ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มขึ้นสมัยแรกมีบทบาททางการศึกษา แต่เป็น การศึกษาในกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อาเธอร์ ฮาซีลัส สร้างพิพิธภัณฑ์ Scandinavian Museum of Folklore หลังจากนั้นก็มีพิพิธภัณฑ์ลักษณะ เดียวกันในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย จนถึงประมาณปี พ.ศ. 2413 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้รับความสนใจอย่างมาก เพราะมหาวิทยาลัยเริ่มให้ความสนใจและการศึกษาทางด้าน ประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral history) และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในภูมิประเทศที่ตนเองศึกษา พิพิธภัณฑ์ที่สร้างขึ้นมามีลักษณะเป็นบ้านจำลองของท้องถิ่น ใช้วัตถุจากท้องถิ่นเพื่อ การศึกษา การศึกษาที่นิยมในช่วงนั้นคือ การศึกษาทางด้านคติชนวิทยาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และชาติพันธุ์วิทยา กระแสในการสร้างพิพิธภัณฑ์เหล่านี้แพร่มาถึงประเทศเดนมาร์กและ นูคาเรส ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกๆ ที่ดำเนินการเรื่องนี้อย่างจริงจัง แล้วขยายมาถึงประเทศ อังกฤษ²¹

ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ความคิดเห็นเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สรุปความ ดังนี้ การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอาจวิเคราะห์ได้เป็นสองอย่าง อย่างแรกเป็นการจัดโดยคนจากภายนอก

²⁰จิรา จงกล, พิพิธภัณฑสถานวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรู๊ป, 2543), 6.

²¹อภิญญา บัวสรวง, “บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น,” เอกสารในการสัมมนา เรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย เสนอที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2539.

ที่มีความรู้เรื่องการจัดพิพิธภัณฑ์ คำว่าท้องถิ่น ในที่นี้คือพื้นที่ ผู้รับผิดชอบจากหน่วยงานราชการก็จะไปรวบรวมบรรดาโบราณวัตถุทั้งทางด้านโบราณคดีและชาติพันธุ์ภายในพื้นที่ของท้องถิ่นมาจัดแสดง จากนั้นกำหนดเนื้อหาที่ดีความจากบรรดาวัตถุ อาจไม่เชื่อมโยงไปถึงสภาพสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างที่สองเป็นการดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นตามวัด แล้วจัดอาคารพิพิธภัณฑ์ นำสิ่งของที่สะสมไว้มานำมาจัดแสดง พิพิธภัณฑ์ดังกล่าวเพียงแต่นำวัตถุมาจัดแสดง นำไป ในไม่ช้าก็ถูกปล่อยปละละเลยมีสภาพเป็นโกดังเก็บของ

ในการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นนั้น สิ่งที่น่ามาแสดงมิใช่รูปแบบอาคารพิพิธภัณฑ์และบรรดาโบราณวัตถุ แต่จะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และชีวิตวัฒนธรรม ของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ทั้งนี้จะเป็นตัวตั้งหรือเป็นสิ่งที่กำหนดว่าจะเอาโบราณวัตถุอย่างไรมาจัดแสดง อาจจัดแสดงจากภาพถ่าย หุ่นจำลอง ภาพเขียน ต้องกำหนดทิศทางและหัวข้อในการจัดแสดง และเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม พิพิธภัณฑ์ต้องมีคณะบุคคลดูแล มีมาตรการในการที่จะรักษาป้องกัน อีกประการคือการเน้นเฉพาะเรื่องวัตถุ ทำให้ความสนใจของคนทั้งจากภายนอกและภายในมีระยะเวลานั้น ๆ

การดำเนินงานก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินเป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะให้คนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงหลักการ การได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ และจัดหางบประมาณจึงมีความสำคัญในการก่อตั้ง ต้องมีการออกแบบและการผลิตสื่อการเรียนรู้ ซึ่งจะวัดศักยภาพและพลังของชุมชนว่ามีความพร้อมแค่ไหน เพราะเป็นเรื่องค่าใช้จ่ายในส่วนที่ชุมชนจะต้องรับผิดชอบ²²

สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (International Council of Museum) หรือ ICOM ได้ให้คำจำกัดความว่า “พิพิธภัณฑ์” ไว้ว่าพิพิธภัณฑ์ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่เปิดเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นสถาบันถาวรที่ให้บริการแก่สังคมและมีส่วนในการพัฒนาสังคม มีหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ความรู้ และจัดแสดง วัตถุอันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์ทางการค้นคว้า การศึกษา และ ความ

²² ศรีศักร วัลลิโภดม, “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน,” เอกสารในการสัมมนาเรื่องพิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่ เสนอที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2544.

ผลิตเพลินใจ²³

คำว่า พิพิธภัณฑ์ชุมชน (Community Museum) สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้กล่าวไว้ว่า หมายถึง แหล่งหรือสถานที่รวบรวมและจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดี วัตถุโบราณ สิ่งของเครื่องใช้ วัตถุทางวัฒนธรรมรวมทั้งความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่หรือเคยมีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสถานที่บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างสมัยโบราณที่โดยอายุ รูปแบบทางศิลปะ สถาปัตยกรรม หรือประวัติความเป็นมาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาร่องรอยของชุมชนนั้นๆ ที่รวมเรียกว่า โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี หรืออาคารสถานที่ที่ก่อสร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้จัดแสดงข้อมูล หลักฐานทางโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมต่างๆ²⁴

สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ได้กล่าวว่าเทศบาลตำบลเมืองแกนพัฒนาถือว่าเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาพิพิธภัณฑ์หลุมขุดค้นทางโบราณคดี โดยซื้อกรรมสิทธิ์ที่ดินที่มีหลุมขุดค้นทางโบราณคดีมีหลักฐานเตาเผาเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณจากนายดวงดี ใจทะนง และมีโครงการลงทุนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาหลุมขุดค้นทางโบราณคดีสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ชื่อว่า “แหล่งเตาอินทนิลเมืองแกน” ในปัจจุบันเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาถือว่าเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นเครื่องมือในกระบวนการพัฒนาชุมชนจะช่วยให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และทักษะในการจัดการจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญวิชาชีพไปสู่ชาวบ้านและสร้างจิตสำนึกในเรื่องความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง²⁵ และที่สำคัญองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนา

²³ICOM, ICOM Statutes, amended by the 20th General Assembly of ICOM, Barcelona, Spain, 6 July 2001 [Online], Accessed 22 September 2009. Available from http://icom.museum/hist_def_eng.htm

²⁴สายันต์ ไพรชาญจิตร์, กระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษาและภาควิชาการพัฒนาศูนยชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 28.

²⁵สายันต์ ไพรชาญจิตร์ และคณะ, แหล่งเตาอินทนิลเมืองแกน (เชียงใหม่ : เทศบาลตำบลเมืองแกนพัฒนา, 2549), 8.

พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นถือว่าเป็นมิติใหม่หรือเป็นนวัตกรรมใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทางด้านทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนและถือว่าได้ว่าเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาได้มีการพัฒนาทั้งทางด้านการบริหารงานท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นและเป็นต้นแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆในการจัดการทางด้านโบราณคดีชุมชนและทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนต่อไป²⁶

อาจารย์เพ็ญพรรณ เจริญพร กล่าวถึงพิพิธภัณฑ์สถานว่า สามารถ เริ่มต้นได้หลายวิธีคือ

วิธีที่ 1 เริ่มจากการเก็บสะสมวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างเมื่อจำนวนวัตถุสะสมมากขึ้น ก็จัดหาอาคารสถานที่ที่เหมาะสม แล้วนำวัตถุสะสมนั้นออกมาจัดแสดง และเปิดให้คนชม เช่น บ้านพิพิธภัณฑ์ของคุณอนงค์ นาวิกมูล

วิธีที่ 2 เริ่มต้นจากมีอาคารที่มีความสำคัญ สวยงาม หรือเก่าแก่ที่ต้องการจะอนุรักษ์ไว้ โดยจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์สถานี่เริ่มโดยวิธีนี้ เช่น พระที่นั่งวิมานเมฆ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี ซึ่งใช้อาคารศาลากลางจังหวัดหลังเดิม ซึ่งเป็นโบราณสถาน มาจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน

วิธีที่ 3 เริ่มต้นจากความต้องการให้มีสถานที่เก็บอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรม หรือความต้องการให้มีสถานที่จัดแสดงวัตถุต่าง ๆ เพื่อการศึกษา วิธีนี้มักจะเป็นวิธีการเริ่มต้น การจัดทำพิพิธภัณฑ์สถานของหน่วยงานหรือสถานศึกษา เช่น ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาที่ท้องฟ้าจำลอง ถนนสุขุมวิท และพิพิธภัณฑ์ฯ วิทยาศาสตร์คลอง 5 รังสิต พิพิธภัณฑ์สถานประจำเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี ฯลฯ พิพิธภัณฑ์สถานเหล่านี้มักเริ่มดำเนินการด้วยการศึกษาค้นคว้าหาเรื่องราวที่จะจัดแสดงแล้วจึงรวบรวมวัตถุมาจัดแสดง

การเริ่มต้นจัดทำพิพิธภัณฑ์สถานโดยวิธีที่ 3 คือ เริ่มจากความคิดจะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานก่อนอื่น แล้วจึงดำเนินการในขั้นต่อไปนี้เป็นแนวทางที่น่าจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาน้อยที่สุด เพราะเป็นการเริ่มต้นที่มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายเป็นเครื่องชี้นำแนวทางในการดำเนินงาน และมีปัจจัยอื่นมาเป็นที่จำกัดน้อยกว่าการเริ่มจากการมีวัตถุสะสม ซึ่งอาจไม่ได้จำกัดขอบเขตของการสะสม ทำให้มีวัตถุสะสมหลายหลาก ซึ่งอาจเข้าหรือไม่เข้ากันกับเรื่องราวที่ต้องการจัดแสดงก็ได้และถ้าจะนำ

²⁶สาธิต ไพเราะจิตร์, กระบวนการโบราณคดีชุมชน : การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษาและภาควิชาการพัฒนารัฐบาลชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 30.

วัตถุสะสมประเภทต่าง ๆ ทุกประเภทออกมาเข้าจัดแสดงให้คนชม ก็จะทำให้เนื้อเรื่องที่จัดแสดงไม่มีความต่อเนื่องกัน

ยกตัวอย่างสมมุติว่า มีการสะสมวัตถุจำพวกตัวอย่างพืช และสัตว์จากส่วนต่าง ๆ ของโลก ร่วมอยู่กับโบราณวัตถุของไทย และศิลปวัตถุของปะเทศจีน การนำวัตถุสะสมทั้งสามกลุ่มมาจัดเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกันนั้นทำได้ยากยิ่ง

ข้อเสนอแนะในการเก็บรวบรวมวัตถุ

การเก็บรวบรวม หรือการสะสมวัตถุเป็นงานสำคัญของพิพิธภัณฑสถาน มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมวัตถุเฉพาะที่ได้มาโดยถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น เพราะการรับวัตถุผิดกฎหมายเข้ามาไว้ในครอบครองเป็นความผิดทางอาญา หลายคนอาจไม่ทราบว่าโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นพบในดิน หรือ ตามผิวดิน แม้ในบริเวณบ้านของเราเอง ถ้าเราไม่มีหลักฐานที่ยืนยันความเป็นเจ้าของได้ โบราณวัตถุเหล่านั้นจะต้องตกเป็นทรัพย์สินแผ่นดินต้องนำไปมอบให้กรมศิลปากร และผู้พบของนั้นมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนหนึ่งในสามของมูลค่าทรัพย์สินนั้น ดังระบุไว้ในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2534 ดังนั้นการเก็บของเก่าตามแหล่งโบราณคดีต่างๆ โดยมีได้รับอนุญาต จึงเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายในกรณีที่ซื้อวัตถุมาจากร้านค้า หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเราไม่อาจทราบได้ว่าวัตถุนั้นๆ มีที่มาผิดกฎหมายหรือไม่ นักสะสมหรือพิพิธภัณฑสถานสามารถป้องกันตนไว้ก่อนได้ด้วยการขอหลักฐานการซื้อขาย เช่น ใบเสร็จรับเงิน ซึ่งระบุชื่อ และที่อยู่พร้อมสำเนาบัตรประจำตัว และทะเบียนการค้าของผู้ขายไว้อ้างอิงด้วย

2. จำกัดขอบเขตการเก็บสะสม เพราะการสะสมวัตถุหลายประเภทในขอบเขตกว้างขวางจะทำให้การสะสมนั้นครบถ้วนสมบูรณ์ได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิพิธภัณฑสถานขนาดเล็ก ยิ่งจำเป็นต้องมีขอบเขตการสะสม และจัดแสดงเฉพาะเรื่อง เช่น การสะสมวัตถุเฉพาะที่เกี่ยวกับท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถาน หรือสะสมวัตถุเฉพาะประเภทเครื่องปั้นดินเผา หรือสะสมวัตถุเฉพาะยุคสมัยใดสมัยหนึ่ง

3. ต้องสะสมวัตถุควบคู่ไปกับประวัติ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนั้น ๆ เพราะจะเป็นประโยชน์มากกว่าการสะสมแต่เพียงวัตถุอย่างเดียว ดังนั้นเมื่อวัตถุสะสมเข้ามาสู่พิพิธภัณฑสถาน ไม่ว่าโดยวิธีใด เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานจะต้องบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุไว้โดยทันทีและจะต้องมีการศึกษาค้นคว้าให้ได้ข้อมูลเรื่องราวเกี่ยวกับวัตถุเหล่านั้นให้มากยิ่งขึ้นด้วย

การทำทะเบียนวัตถุ

การทำทะเบียนวัตถุ คือการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุสะสมของพิพิธภัณฑ์สถานไว้เป็นหลักฐาน เปรียบวัตถุสะสมของพิพิธภัณฑ์สถานเหมือนกับคนเมื่อเกิดมาก็ต้องแจ้งเกิดที่ฝ่ายทะเบียนราษฎรของอำเภอที่เกิด มีการบันทึกว่าเด็กเกิดมามีใครเป็นพ่อ แม่ อาศัยอยู่ที่ใดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ หรือตาย ก็ต้องแจ้งแก้ไขข้อมูล วัตถุพิพิธภัณฑ์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อรับเข้าพิพิธภัณฑ์สถานก็ต้องบันทึกว่าได้มาอย่างไร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร รับมาแล้วเก็บไว้ที่ไหน ย้ายที่เก็บอย่างไร ฯลฯ

ประโยชน์ในการทำทะเบียนวัตถุ คือ

1. เป็นการควบคุมวัตถุ ทำให้รู้จำนวน และข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้ในขั้นตอนการดำเนินการอื่น ๆ ของพิพิธภัณฑ์สถาน
2. เป็นการรักษาความปลอดภัยของวัตถุ ป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ทุจริตขอกเมื่อวัตถุสูญหายก็จะสามารถตรวจสอบได้
3. การบันทึกข้อมูลวัตถุอย่างละเอียดพร้อมรูปถ่าย เป็นหลักฐานแสดงความเป็นเจ้าของวัตถุนั้น ๆ ในกรณีที่สูญหายก็อาจแจ้งความและติดตามกลับคืนมาได้
4. ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุโดยเฉพาะประวัติที่มา ประโยชน์ใช้สอย เหล่านี้เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และการเล่าเรื่องราวในการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน

ข้อมูลใดบ้างเกี่ยวกับวัตถุที่จะต้องบันทึกลงในทะเบียนวัตถุ

1. เลขประจำวัตถุ ซึ่งพิพิธภัณฑ์สถานเป็นผู้ออกให้ เลขประจำวัตถุนี้จะต้องเขียนติดไว้กับวัตถุด้วยและเขียนไว้ในบัตร หรือสมุดทะเบียนให้ตรงกัน จะได้บ่งชี้ได้ว่าวัตถุนั้นมีข้อมูลอย่างไร
2. ชื่อวัตถุ ซึ่งอาจเป็นชื่อเฉพาะ (ถ้ามี) เช่น ชื่องานศิลปะ “ ขลุ่ยทิพย์” ของศาสตราจารย์เขียน ยิ้มศิริ หรืออาจเป็นชื่อสามัญ เช่น พระพุทธรูป ผู้พระธรรมดระกร้า
3. ลักษณะของวัตถุ เป็นการบรรยายรูปพรรณสัณฐานของวัตถุว่า มีรูปร่าง ลวดลาย สี สัน ฯลฯ อย่างไร
4. วัสดุที่ใช้ทำวัตถุนั้น ๆ เช่น ทองคำ ไม้ ดินเผา หิน
5. ขนาดกว้าง ยาว สูง หนา เส้นผ่าศูนย์กลาง และ/หรือ น้ำหนัก (เช่น น้ำหนักทองคำ น้ำหนักเพชร หรืออัญมณี)
6. ประโยชน์ใช้สอยของวัตถุนั้น

7. ประวัติที่มาว่าได้อย่างไร ชื่อจากใคร ถ้าได้จากการขุดค้นก็ระบุแหล่งโบราณคดี ปีที่ขุดค้น ผู้ขุดชั้นดิน ฯลฯ

8. สภาพของวัตถุสมบูรณ์ หรือ ชำรุดเสื่อมสภาพอย่างไรบ้าง

9. ราคา – ราคาซื้อ ราคาประกัน

10. ผู้รับวัตถุเข้าพิพิธภัณฑสถาน และวันที่รับ

11. ผู้ทำทะเบียน และวันที่ทำทะเบียน

12. สถานที่เก็บวัตถุ

13. รูปถ่าย และหมายเลขฟิล์ม

14. ข้อมูลการซ่อมแซม และสงวนรักษาวัตถุ

15. แฟ้มเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เช่น ใบซื้อ ใบรับเงิน อยู่แฟ้มใด แฟ้มเก็บที่ใด

16. เอกสารที่อ้างอิง หรือกล่าวถึงวัตถุชิ้นนั้น เช่น วัตถุนั้นเคยตีพิมพ์ในหนังสือ หรือ สิ่งตีพิมพ์ใดบ้าง

การซ่อมสงวนรักษาวัตถุ

วัตถุสะสมอาจมีการชำรุดเสียหายมาก่อนที่จะนำเข้าสู่พิพิธภัณฑสถาน ดังนั้นพิพิธภัณฑสถานจึงต้องมีการป้องกันการเสื่อมสภาพของวัตถุ และแม้ว่าวัตถุจะเสื่อมสภาพลงบ้างแล้ว ก็ต้องหาวิธีการหยุดยั้ง และซ่อมแซมวัตถุตามความจำเป็น วิธีการ หรือขั้นตอนดังกล่าวนี้เรียกว่า การซ่อมสงวนรักษาวัตถุ

วัตถุสะสมในพิพิธภัณฑสถานอาจเสื่อมสภาพได้ด้วยสาเหตุหลายประการ คือ

1. เสื่อมสภาพโดยอุบัติเหตุ เช่น มีการกระทบกัน หรือตกแตก หัก ดังนั้นในพิพิธภัณฑสถานจึงต้องมีมาตรการป้องกันอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นกับวัตถุสะสมด้วยการกำหนดระเบียบปฏิบัติ และจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในการจัดต้องเคลื่อนย้ายวัตถุได้อย่างถูกต้อง และปลอดภัย จัดสถานที่ปฏิบัติงานให้สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย จัดให้มีอุปกรณ์ช่วยในการเคลื่อนย้าย เช่น รถเข็น รอก ภาชนะใส่วัตถุในการขนย้าย

2. เสื่อมสภาพ โดยสภาพแวดล้อม เช่น แสง ปรอท มอด อุณหภูมิ และความชื้นไม่เหมาะสม ฝุ่นละออง และมลพิษในอากาศ

วัตถุสะสมที่ทำด้วยวัสดุต่างกัน ต้องการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแตกต่างกันออกไป ซึ่งเราอาจแบ่งประเภทวัสดุในแง่ของการสงวนรักษาวัตถุออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. อินทรีย์วัตถุ คือวัตถุที่ได้จากพืช หรือสัตว์ สิ่งมีชีวิต เช่น กระดาษ ผ้าฝ้าย ผ้าขนสัตว์ ผ้าที่ทำจากใยพืช หนังสือสัตว์ ขนสัตว์ งาช้าง ไม้ ไม้ไผ่ หวายย่านลิเภา เถาวัลย์ เครื่องจักรสาน ฯลฯ

อินทรีวัตถุนี้เสื่อมสภาพได้ง่ายด้วยสาเหตุอุณหภูมิ และ/หรือความชื้นที่ไม่เหมาะสม หมายถึงอยู่ในที่เย็นเกินไปก็จะเปราะแตก อยู่ในที่ร้อนเกินไปก็จะทำให้เกิดเชื้อรา แบคทีเรีย เหงาเกินไปก็แตก ขึ้นเกินไปก็ทำให้จุลินทรีย์เจริญเติบโตเร็ว ฝุ่นก็เป็นตัวทำลายอินทรีวัตถุ นอกจากนี้อินทรีวัตถุยังเป็นอาหารของแมลง เช่น ปลวก แมลงสาบ แมงชีปะขาว แมงกินผ้าอื่น ๆ และแสงก็เป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้วัตถุชำรุดเสียหาย รังสีต่ำกว่าแดง (alfa red) ทำให้เกิดความร้อน และรังสีเหนือม่วง (ultra violet) เป็นตัวการทำลายเม็ดสีทำให้สีชดจากสีขาวกลายเป็นสีเหลืองอ่อน หรือน้ำตาล

ในการเก็บสะสม และจัดแสดงอินทรีวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถาน จึงจำเป็นต้องระวังเรื่องสภาพแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดความเสื่อมสภาพของวัตถุ

2. อินทรีวัตถุ คือ วัตถุที่ได้จากดิน หิน แร่ ตามธรรมชาติ เช่น เครื่องปั้นดินเผา หิน ชนิดต่าง ๆ รวมทั้งอัญมณี วัตถุที่เป็นโลหะตามธรรมชาติ หรือโลหะผสม ทองคำ เงิน ทองเหลือง ล้ำริด หรือวัตถุที่สังเคราะห์ขึ้นด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เช่น พลาสติก ซิเมนต์ ฯลฯ อินทรีวัตถุมีความคงทนต่อดินฟ้าอากาศ และสภาพแวดล้อมได้ดีกว่าอินทรีวัตถุ แต่บางครั้งความชื้นก็อาจทำให้โลหะเป็นสนิมได้ จึงต้องพิจารณาดูแลวัตถุต่างชนิดกันให้แตกต่างกันออกไป การดูแลซ่อมสงวนรักษาวัตถุนี้เป็นงานที่ควรดำเนินงานแต่เนิ่น ๆ โดยการกำจัดสาเหตุที่ทำให้วัตถุเสื่อมสภาพออกไป เช่น นำเสื้อผ้ามาอบยาฆ่าแมลง หรือฉีดยาฆ่าปลวก และป้องกันไม่ให้วัตถุเหล่านั้นมีสิ่งที่จะทำให้เสียหายได้อีกการรักษาความปลอดภัย

วัตถุสะสมส่วนใหญ่เป็นวัตถุที่มีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมเทคโนโลยี หรือมีคุณค่าทางจิตใจ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่เป็นมรดกตกทอดถึงคนรุ่นหลังด้วยการปกป้องรักษาไว้ไม่ให้ชำรุด สูญหายด้วยภัยอันตรายต่าง ๆ ทั้งอุบัติเหตุ และการเสื่อมเพราะสภาพแวดล้อมดังกล่าวข้างต้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งป้องกันมิให้สูญหาย

การที่วัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานสูญหายเกิดจากเหตุ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ สูญหาย เพราะความบกพร่องสะเพร่าของเจ้าหน้าที่ และสูญหายเพราะถูกขโมย การหายเพราะความบกพร่องของเจ้าหน้าที่ มักเกิดขึ้นระหว่างที่มีการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เช่น ทำหล่นหายระหว่างการขนย้าย โดยเฉพาะวัตถุที่มีขนาดเล็ก หรือ ระหว่างการแกะหีบห่อวัตถุมีเศษวัสดุ และเมื่อนำเศษวัสดุไปทิ้งก็เก็บวัตถุสะสมติดไปด้วย ฯลฯ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ ที่ต้องทำงานเกี่ยวข้องกับวัตถุจึงต้องมีความละเอียด รอบคอบ มีการตรวจวัตถุทุกครั้งก่อนและหลังปฏิบัติงานเพื่อให้แน่ใจว่าวัตถุอยู่ครบ

ส่วนการสูญหายเพราะถูกขโมยนั้น ส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นกับวัตถุที่มีราคา แต่ถ้าเราวางวัตถุไว้ลอยตาขโมยได้ง่ายก็อาจเป็นการเชิญชวนให้ผู้ที่ไม่ได้ตั้งใจหยิบฉวยไปได้ โจรที่ขโมยของในพิพิธภัณฑ์สถานแบ่งเป็น 3 จำพวก คือ

1. เจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีโอกาสในการทำโจรกรรมได้ง่าย การทำทะเบียนวัตถุจะทำให้เรารู้จำนวนวัตถุที่มีอยู่ทั้งหมด พิพิธภัณฑ์สถานส่วนใหญ่มีการวางกฎระเบียบ และมาตรการป้องกันการขโมยของเจ้าหน้าที่ โดยจำกัดจำนวนบุคลากรที่สามารถเข้าถึงวัตถุได้และจัดแบ่งหน้าที่ และขั้นตอนความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเมื่อวัตถุสูญหายจะระบุได้ว่าหายขณะอยู่ในความรับผิดชอบของใคร ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหน้าที่ที่ผู้รับผิดชอบก็จะต้องระมัดระวังมิให้ของหายขณะอยู่ในความรับผิดชอบของตน

2. โจรสมัครเล่น คือ ผู้ที่ได้ตั้งใจจะขโมยของ เป็นเพียงผู้เข้าชมธรรมดา แต่เมื่อเข้าชมวัตถุที่จัดแสดงอยู่แล้วเกิดความอยากได้ ทั้งวัตถุนั้นก็อาจอยู่ในที่ที่ไม่แน่นหนา มันคงจึงหยิบฉวยเอาไป ดังนั้นพิพิธภัณฑ์สถานจึงต้องจัดแสดงวัตถุที่มีขนาดเล็ก น้ำหนักไม่มากนักให้มิดชิด โดยใส่ตู้หรือแท่นมีกรอบหนาแน่น และพิพิธภัณฑ์สถานส่วนใหญ่ไม่อนุญาตให้ผู้ชมนำกระเป๋า หรือหีบห่อขนาดใหญ่เข้าไปในห้องจัดแสดง เพราะจะทำให้ดูแลรักษาความปลอดภัยได้ยาก ถ้ามีการขโมยวัตถุใส่กระเป๋านาฬิกาใหญ่

3. โจรมืออาชีพ คือผู้ที่ตั้งใจเข้ามาในพิพิธภัณฑ์สถาน เพื่อขโมยของโดยตรงโจรพวกนี้มักขโมยของที่มีราคาสูง มีการวางแผนมาก่อนล่วงหน้า และมักปฏิบัติงานกันเป็นคณะหลายคน พิพิธภัณฑ์สถาน จึงจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยคอยดูแล และติดตั้งอุปกรณ์รักษาความปลอดภัย เช่น สัญญาณกันขโมยชนิดต่าง ๆ และกล้องโทรทัศน์วงจรปิด นอกจากนี้วิธีการจัดแสดงที่รอบคอบ ก็จะช่วยป้องกันวัตถุให้พ้นจากการโจรกรรมได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุมีค่า ราคาสูงเป็นที่นิยมในท้องตลาดจะต้องติดตั้งไว้ในตู้ที่มั่นคงแข็งแรง จัดแสดงไว้ในจุดที่เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย และกล้องโทรทัศน์จะมองเห็นได้ง่ายจากหลายทิศทาง

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

1. กำหนดขอบเขตของเนื้อหาในการจัดแสดง คือ ถ้าหากจะจัดแสดงพิพิธภัณฑ์สถานพื้นบ้าน เล่าเรื่องของท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง เราจำเป็นต้องกำหนดว่าจะแสดงเรื่องราวของท้องที่นั้น ๆ เท่านั้น แล้วกำหนดว่าเนื้อหาจะแสดงเรื่องอะไรบ้าง

2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลและเรื่องราวตามขอบเขตเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้แล้วโดยศึกษาได้จากเอกสารต่าง ๆ จากการปฏิบัติงานทางวิชาการภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ หรือสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร

3. นำข้อมูลและเรื่องราวที่ทำการศึกษามาเขียนเล่าเรื่องตามที่ต้องการ เรียงตามลำดับว่า จะเล่าอะไรก่อน อะไรหลัง และเล่าอย่างไร

4. คัดเลือกวัตถุที่สะสมไว้จัดแยกเป็นหมวดหมู่ ประเภท และยุคสมัย ให้เข้ากับเรื่องที่ต้องการเล่า แล้วดูว่าวัตถุแต่ละชิ้นจะสื่อถึงข้อมูลใด และจะบอกเรื่องราวอะไร ได้บ้าง บางครั้งวัตถุอาจจะมีไม่เพียงพอ ไม่สามารถบอกเรื่องราวได้ครบ เราอาจต้องหาวัตถุมาเพิ่ม หรือ จัดทำสื่ออื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย แผ่นผัง แผนภูมิ แบบจำลอง ฯลฯ เสริมหรืออาจปรับเรื่องราวบ้างเล็กน้อย เมื่อเลือกวัตถุมาเล่าเรื่องได้แล้ว ก็เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่า จะเล่าเรื่องราวตามลำดับอย่างไร ในแต่ละตอนจะใช้วัตถุชิ้นใดเล่าเรื่อง ขั้นตอนนี้เรียกว่า การเขียนบทจัดแสดง

5. ออกแบบจัดแสดง คือการนำบทจัดแสดงมาศึกษาแล้ววางแผนออกแบบว่า จะวางวัตถุอย่างไร ใช้อุปกรณ์ใดบ้างในการจัดแสดง และอุปกรณ์ เช่น ตู้ แท่น แผง ฯลฯ และอุปกรณ์เหล่านั้นมีรูปแบบใด

6. เมื่อออกแบบตามบทที่จัดแสดง อาจมีการปรับบทได้บ้างเล็กน้อย แต่การออกแบบต้องพยายามให้เป็นไปตามบท มิฉะนั้นจะกระทบไปถึงเนื้อหาที่ต้องการเล่าด้วย

7. จัดทำอุปกรณ์ ตู้ แท่น แผง กรอบรูป แผนภูมิ แผนที่ แผ่นผัง คำบรรยาย

8. นำอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาติดตั้งไว้ในห้องจัดแสดง แล้วจึงนำวัตถุมาจัดตั้งตามที่ได้ออกแบบไว้ติดตั้งป้ายคำบรรยาย ซึ่งอยู่ในการออกแบบแล้วด้วย

ข้อพึงสังเกตในการจัดทำพิพิธภัณฑ์สถาน

พิพิธภัณฑ์สถานหลายแห่งตั้งขึ้นแล้วด้วยความพยายาม แรงกาย แรงใจ และทุนทรัพย์จำนวนมาก แต่เมื่อตั้งเสร็จแล้วจัดแสดง และเปิดให้ประชาชนทั่วไปได้ชมแล้วปรากฏว่าไม่ประสบผลสำเร็จ และมีปัญหาหลายประการตามมา ดังนั้นท่านทั้งหลายที่ต้องการจะจัดทำพิพิธภัณฑ์สถาน ไม่ว่าจะขนาดเล็ก หรือใหญ่ก็ตาม จะต้องระลึกไว้เสมอว่า ท่านกำลังจะมีภาระผูกพันไปตลอดชีวิต การทำพิพิธภัณฑ์สถานเปรียบเสมือนการเลี้ยงเด็กที่จะต้องเลี้ยงดูและสั่งสอนเป็นภาระผูกพันไปตลอด ดังนั้นเมื่อทำสำเร็จเป็นพิพิธภัณฑ์สถานมีการจัดแสดงเรียบร้อยแล้วไม่ใช่ทำงานจะเสร็จสิ้นลง เพราะงานของท่านเพิ่งจะเริ่มต้นท่านจะต้องดูแลรักษาดำเนินกิจการต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ภาระงานเหล่านั้น คือ

1. จะต้องเป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์สถาน คอยปิดเปิด ทำความสะอาด และเฝ้ารักษาความปลอดภัย ถ้าเป็นพิพิธภัณฑ์สถานขนาดเล็กที่ท่านจะดูแลเอง ก็หมายความว่าท่านจะต้องอุทิศเวลาของท่านให้ทั้งวัน และทุกวันที่มีการเปิดพิพิธภัณฑ์สถาน

2. ต้องมีงบประมาณ คือเงินเป็นค่าใช้จ่าย เป็นค่าเงินเดือนเจ้าหน้าที่ ค่าอุปกรณ์ในการทำ ความสะอาด ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าซ่อมแซมส่วนที่ชำรุด

3. ต้องทำให้มีผู้เข้าชมสม่ำเสมอ ถ้าทำพิพิธภัณฑ์สถานแล้วไม่มีผู้ชมก็นับว่าเป็นการสูญเสียเปล่า หรือ ไม่คุ้มค่า ดังนั้นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจให้คนเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถาน เป็นการดึงคนให้เข้าพิพิธภัณฑ์สถานสม่ำเสมอ²⁷

คำนิยามของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติกำหนดไว้อย่างกว้างขวางมาก นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีอธิบดีกรมศิลปากร ผู้บุกเบิกพัฒนากิจการพิพิธภัณฑ์ของไทยได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “พิพิธภัณฑ์สถานโดยทั่วไปถือกันว่าเป็นสถานที่ตั้งแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ และเป็นที่ยกย่องรวบรวมสมบัติทางสติปัญญา (Intellectual Property) ทั้งนี้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อเป็นหลักฐานที่บรรดาผู้มีสติปัญญาจะใช้เป็นสถานที่ค้นคว้า และเป็นพยานอ้างอิงความรู้ตามศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ ตั้งแต่ความรู้ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด พิพิธภัณฑ์สถานจึงมิใช่สมบัติเฉพาะของประชาชนและประเทศชาติแต่ประเทศใดประเทศหนึ่ง หากแต่เป็นสมบัติส่วนรวมของโลก”²⁸

กล่าวโดยสรุป พิพิธภัณฑ์ เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมหนึ่งในการผลิตความรู้ สร้างคุณค่าและแสดงให้เห็นค่านิยมบางอย่างของสังคมนั้น ๆ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการท่าองค์ความรู้ให้เป็นการมองเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้ความรู้ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนโดยผ่านกระบวนการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่เปิดเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นสถาบันถาวรที่ให้บริการแก่สังคมและมีส่วนในการพัฒนาสังคม มีหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ความรู้ และจัดแสดง วัตถุอันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ เพื่อจุดประสงค์ทางการค้นคว้า การศึกษาและความเพลิดเพลินใจ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นข้อมูลในลักษณะที่มีความหลากหลายของการมีส่วนร่วม เนื่องจากการศึกษาการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีแนวคิดและแนววิเคราะห์อีกมาก เพื่อให้เกิดความชัดเจนและครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการ ผู้วิจัยจึงนำผลงานวิจัยที่มีผู้เสนอไว้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์งานวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในครั้งนี้อย่างต่อไปนี้

²⁷ เพ็ญพรรณ เจริญพร, หนังสือรวมบทความทางวิชาการ (กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545), 32-40.

²⁸ วราภรณ์ เผือกเล็ก, พิพิธภัณฑ์ศิลปะไทย (กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี เวิลด์ มีเดีย, 2541), 13-14.

งานวิจัยของอัมรินทร์ สันตินิยมภักดี ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ ศึกษาเรื่องบทบาทและผลกระทบจากบทบาทด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา สรุปความได้ว่า บทบาทด้านการเก็บรวบรวมและจัดระบบ ข้อมูลได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ นำข้อมูลมาจัดระบบจำแนกประเภทและหมวดหมู่ ทำทะเบียนวัตถุ บทบาทด้านการจัดพิพิธภัณฑ์คดีชนวิทยา จัดแสดงข้อมูลประเภทวัตถุของจริง แยกจัดเป็นห้องตามกลุ่มข้อมูล บทบาทด้านการส่งเสริมเผยแพร่ ดำเนินงานเผยแพร่ผ่านการจัดประชุมสัมมนา การจัดนิทรรศการ การผลิตสื่อต่าง ๆ บทบาทด้านการวิจัย ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมภาคใต้ บทบาทด้านการให้บริการข้อมูล ให้บริการข้อมูลแก่ผู้สนใจทั่วไป

นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมภาคใต้ สนับสนุนให้มี การวิจัยทางศิลปวัฒนธรรม อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นแบบอย่างของการ ดำเนินการแก่งานอื่นและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม²⁹

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติได้แก่ งานวิจัยของชาญวิทย์ ศีรประเสริฐ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(วัฒนธรรมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษาเรื่องพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน การแสดงทางวัฒนธรรม และกระบวนการรื้อฟื้นความเป็นไทยเบิ้ง สรุปความได้ดังนี้ การศึกษากระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมในบ้านโคกสูง ผ่านการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและกิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นจากเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องมาจากเงื่อนไขปาสักชลสิทธิ์

บ้านโคกสูง เป็นชุมชนไทยเบ๊ซึ่งแห่งหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนป่าสัก และมี นักวิชาการเข้ามาศึกษา และมีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลในเวลาต่อมาให้ ชาวบ้านในโคกสูงได้เกิดมีความตระหนักในความเป็นไทยเบ๊ของตน และยังมีชาวบ้านกลุ่ม หนึ่งเลือกที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ๊ โลกสูง ในกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทย เบ๊เพื่อแก้ไขปัญหาดังคมที่เกิดขึ้นอีกด้วย แม้ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ๊ โลกสูง จะได้กลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยเบ๊ที่โดดเด่นในบ้านโคกสูง หากแต่พิพิธภัณฑ์ แห่งนี้ก็ยังต้องประสบกับปัญหาต่างๆที่ยังไม่สามารถหาทางออกได้ เช่น ปัญหาทางการเงิน ปัญหา

²⁹ อัมรินทร์ สันตินิยมภักดี, “ศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2544).

ความร่วมมือจากชาวบ้าน ปัญหาการเมืองท้องถิ่น ฯลฯ³⁰

อย่างไรก็ตาม การได้รับความนิยมนั้นมาของกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสดงเพลงพื้นบ้าน ก็ได้กลายเป็นทางเลือกหนึ่งที่ชาวบ้านใช้ในการแสดงและต่อรองความเป็นไทยเบ๊จ รวมทั้งยังกลายเป็นอีกหนทางหนึ่งในการดำรงกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ท่ามกลางบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ความเป็นไทยเบ๊จที่เคยแสดงออกด้วยพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านได้ก้าวข้ามมาสู่การแสดงความเป็นไทยเบ๊จในปฏิบัติการของการแสดงในสถานการณ์ที่แตกต่างหลากหลายกันไป

นวลพรรณ บุญธรรม ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านมะขามล้ม ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้าจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นของบ้านมะขามล้ม เพื่อศึกษาแนวทางพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นบ้านมะขามล้มร่วมกับชุมชน ผู้วิจัยใช้การศึกษาแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า ในการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และใช้การจัดสนทนากลุ่มกับแกนนำชาวบ้าน เพื่อร่วมกันหาแนวทางจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น โดยเริ่มจากการค้นหาผู้ที่จะเป็นแกนนำในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน การจัดสนทนากลุ่มเพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ในการจัดตั้ง รวมถึงการบริหารงานพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นบ้านมะขามล้มมีความยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า จากการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการร่วมกันคิดและตัดสินใจ สามารถกำหนดแนวทางการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานโดยมีคณะทำงาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ครูท้องถิ่น ผู้รู้ท้องถิ่น ชาวบ้านและเยาวชน ร่วมดำเนินการจัดตั้งแกนนำหลัก คือองค์การบริหารส่วนตำบล งบประมาณการจัดตั้งและการดูแลรักษาได้จากสภาวัฒนธรรมอำเภอบางปลาม้า งบประมาณพัฒนาหมู่บ้าน และเงินบริจาคจากชาวบ้านเนื้อหาที่จะนำเสนอ ได้แก่

1) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน 2) สังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) วิถีชีวิตชาวบ้าน 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) คนดีบ้านมะขามล้ม 6) บ้านมะขามล้มกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง แต่ละหัวข้อมีวัตถุจัดแสดงที่หาได้ในท้องถิ่น และวัตถุที่หมู่บ้านได้เก็บรวบรวมไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 และเห็นชอบให้ปรับใช้อาคารที่ทำการเดิมขององค์การบริหารส่วนตำบลมะขามล้มเป็นอาคารจัดแสดง

³⁰ชาญวิทย์ ทวีประสงค์, “พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน การแสดงทางวัฒนธรรม และกระบวนการรื้อฟื้นความเป็นไทยเบ๊จ” (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548).

แนวทางการบริหารงาน จะดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลมะขามล้ม จัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานเพื่อให้ชาวบ้านและเยาวชนเข้ามาร่วมสืบสานวัฒนธรรมชาวพวน และอาจจัดตั้งคณะกรรมการจากหน่วยงานในท้องถิ่น ขึ้นมาเป็นที่ปรึกษา และสนับสนุนกิจการของพิพิธภัณฑ์ในด้านต่าง ๆ³¹

สรเรณีย์ สันติวงศ์ ทำการศึกษาพิพิธภัณฑ์ในฐานะของศิลปะในการนำเสนอการวิจัย เป็นการศึกษาพัฒนาการของการจัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ใน การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ ลักษณะทางด้านสุนทรียะของการจัดแสดงในนิทรรศการ โดยเฉพาะ พิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลง รูปแบบของการจัดแสดงที่เกิดขึ้น โดยอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการจัดแสดง กับโลกทัศน์และทัศนทางความคิดในยุคสมัยต่างๆ (เช่นยุคปฏิวัติความคิดทางวิทยาศาสตร์ใน ศตวรรษที่ 18 และยุคหลังสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 20) จากการศึกษาพบว่า การจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน มีการสื่อสารในส่วน ของความรู้สึกรู้สึกและมีการกระตุ้นให้ผู้ชมมีส่วนร่วมทางความคิดมากกว่าการจัดแสดงนิทรรศการใน พิพิธภัณฑ์ในอดีตที่ผ่านมา แนวความคิดในยุคหลังโครงสร้างซึ่งเป็นยุคแห่งทางเลือกในช่วง ศตวรรษที่ 20 ได้ส่งอิทธิพลต่อรูปแบบของการจัดแสดงในระยะนี้ (ช่วงหลังของศตวรรษที่ 20) เช่นเดียวกับที่แนวความคิดของการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ได้ส่งอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดแสดง ของพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 จากการ วิเคราะห์องค์ประกอบและการทำหน้าที่ในส่วน ต่างๆ ของนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์พบว่า วัตถุ , ตรรกะ, พื้นที่ว่าง และเวลา ได้สร้างให้นิทรรศการ สื่อความหมายได้หลายระดับซึ่งรวมถึงในส่วนของสุนทรียะ ได้เช่นเดียวกับการทำหน้าที่ขององค์ ประกอบเหล่านี้ในงานศิลปกรรม³²

นายพิเศษ จันทน์ ทำการศึกษาพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นชาวไทยพวน อำเภอเสาไห้ โดยศึกษาการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

³¹ นवलพรรณ บุญธรรม, “การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านมะขามล้ม ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้าจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปศาสตร์ สาขาวัฒนธรรมศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546).

³² สรเรณีย์ สันติวงศ์, “การศึกษาพิพิธภัณฑ์ในฐานะของศิลปะในการนำเสนอ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปศาสตร์ สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543).

โดยสร้างเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทเดิม เพื่อแสวงหาแนวทางในการผสานคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมกับสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน จากแนวคิดเรื่องสถาปัตยกรรมแนววัฒนธรรมนิยมที่มีแนวคิดที่ว่าสถาปัตยกรรมเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้นสถาปัตยกรรมจึงควรได้รับการสร้างสรรค์โดยอิงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งสถาปัตยกรรมนั้นตั้งอยู่ ถึงแม้ว่าหน้าที่ใช้สอยแบบยุคสมัยปัจจุบันอาจจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเดิมแต่ในกระบวนการออกแบบต้องวิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม และสังเคราะห์ความหมายเหล่านี้แสดงออกเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรม กระบวนการในการออกแบบเริ่มจาก 1) กำหนดพื้นที่วัฒนธรรมและศึกษาถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมต่างๆ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเช่นการใช้ที่ว่างของชุมชนหรือรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อใช้กำหนดเป็นองค์ประกอบในการออกแบบ 3) สร้างเนื้อหาและองค์ประกอบของพิพิธภัณฑสถานสัมพันธ์กับพื้นที่กิจกรรมของชุมชน 4) ออกแบบโดยสังเคราะห์ข้อมูลทางวัฒนธรรมและเนื้อหาในการจัดแสดงเป็นแบบสถาปัตยกรรมผลของการออกแบบแสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์ใน 2 กรณี คือ 1) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ใช้สอยของพิพิธภัณฑสถานกับเนื้อหาในการจัดแสดงที่กำหนดให้สัมพันธ์กับพื้นที่ 2) การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่นำองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการออกแบบ รูปแบบและที่ว่างทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏเป็นผลผลิตของกระบวนการออกแบบที่บรรจุองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและหยิบยืมภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาของชุมชนโดยประยุกต์ให้เข้ากับวิทยาการในปัจจุบัน ดังนั้นการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมของท้องถิ่น จะไม่ทำให้สถาปัตยกรรมใหม่กลายเป็นของแปลกและขาดความสัมพันธ์กับท้องถิ่น³³

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่ายังไม่มีผู้ทำงานวิจัยท่านใดได้ทำการวิจัยในเรื่องชุมชนกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรีมาก่อน ดังนั้นผู้ค้นคว้าอิสระจึงใช้ข้อมูลจากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นทั้ง 5 เรื่อง ที่มีวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด วิธีการวิจัยและผลการวิจัยที่มีความสอดคล้องและสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการค้นคว้าอิสระเกี่ยวกับชุมชนกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรีได้แก่งานของ สรรเสริญ สันติวงศ์ เป็นการศึกษาพัฒนาการของการจัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑสถานในการศึกษานี้

³³พิเศษ จันทน์, “พิพิธภัณฑวัฒนธรรมพื้นถิ่น/ชาวไทยยวน” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546).

มุ่งวิเคราะห์ลักษณะทางด้านสุนทรียะของการจัดแสดงในนิทรรศการ งานวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางการค้นคว้าภายใต้ขอบเขตการค้นคว้าอิสระในหัวข้อ ศึกษาแนวความคิดในการจัดแสดง เช่น การแยกประเภทวัตถุ วิธีการจัดแสดงและพื้นที่จัดแสดง ส่วนนวลพรรณ บุญธรรมทำการศึกษาเรื่องการศึกษาวรรณคดีศึกษาวรรณกรรมชุมชนของหมู่บ้านมะขามล้ม ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้าจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ร่วมกับชุมชนและชาวยุวิทย์ ติรประเสริฐ ศึกษาเรื่องพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน การแสดงทางวัฒนธรรม และกระบวนการรื้อฟื้นความเป็นไทยเบิ่ง งานวิจัยทั้งสองชิ้นนี้สามารถใช้เป็นแนวทางการค้นคว้าภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาและกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนคู้วในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคู้ว ส่วนงานวิจัยของ อัมรินทร์ สันตินิยมภักดีที่ศึกษาเรื่องบทบาทและผลกระทบจากบทบาทด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ของสถาบันทักษิณคดีศึกษาและนายพิเศษ จันทน์ ซึ่งศึกษาพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นชาวไทยยวน อำเภอเสาไห้ โดยศึกษาการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยสร้างเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทเดิม เพื่อแสวงหาแนวทางในการผสมผสานคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมกับสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน

6. ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคู้วที่ผู้ศึกษาค้นคว้าอิสระได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ ตั้งอยู่ในบริเวณวัดโขลงสุวรรณคีรี หมู่ 6 ตำบลคู้ว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ทุ่งนาอาณาเขตทิศเหนือจรด ต.คอนตะโก อ.เมือง จ.ราชบุรี ทิศใต้จรด ต.บ่อกระดาน อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี ทิศตะวันออกจรด ต.หินกอง อ.เมือง และ ต.เกาะศาลพระ อ.วัดเพลง จ.ราชบุรี ทิศตะวันตกติด ต.อ่างทอง อ.เมือง จ.ราชบุรี อาชีพหลักของชุมชนคือมีอาชีพทำนา ส่วนอาชีพเสริมคือการทอผ้าจาก ทำผลิตภัณฑ์จากไม้ตาล ไม้มะพร้าว ทำกล้วย และแคน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาพิพิธภัณฑพิพิธภัณฑจีปาละภัณฑสถานบ้านคูบัว ศึกษาเอกสารและการปฏิบัติงานภาคสนาม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่ออธิบายกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนทำการสังเกต (observation) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากนั้นประมวลข้อมูลเพื่อวิเคราะห์สาระที่ได้จากการศึกษา และเขียนรายงานโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) วิธีการศึกษามีดังนี้

วิธีการศึกษาเอกสาร

การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้เป็นศึกษากระบวนการจัดตั้งโดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ ที่มี โดยทั่วไปข้อมูลทางประวัติศาสตร์นิยมแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ หลักฐานชั้นต้น (ปฐมภูมิ) และหลักฐานชั้นรอง (ทุติยภูมิ) ข้อมูลที่ศึกษาในการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้จะแบ่งเป็น 2 ประเภทเช่นกัน ดังต่อไปนี้

หลักฐานชั้นต้นหรือปฐมภูมิ คือ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นหรือเขียนขึ้นในช่วงเดียวกับที่เกิดเหตุการณ์นั้นๆ เป็นหลักฐานร่วมสมัย เช่นเอกสารที่มีข้อมูลของพิพิธภัณฑจีปาละภัณฑสถานบ้านคูบัวหรือข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ หนังสือที่ออกจากหน่วยงานราชการ อบต. บันทึกข้อความ รายงานการประชุม หรือภาพถ่าย

หลักฐานชั้นรองหรือทุติยภูมิ คือ หลักฐานที่เป็นเอกสารมีข้อมูลเกี่ยวข้องกับ พิพิธภัณฑจีปาละภัณฑสถานบ้านคูบัว ทั้งจากสิ่งตีพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิชาการพิพิธภัณฑสถานวิทยาและการมีส่วนร่วมของชุมชน

วิธีวิจัยภาคสนาม

สัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (key informants) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การบริหารพิพิธภัณฑจีปาละภัณฑสถานบ้านคูบัว เป็นการสัมภาษณ์เป็นการพูดคุยโต้ตอบกัน เพื่อทราบข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ความรู้สึนึกคิดในเรื่องราวที่ได้กำหนดไว้แล้ว การสัมภาษณ์ประกอบด้วยผู้สัมภาษณ์ (interviewer) และผู้ถูกสัมภาษณ์ (interviewee) การสัมภาษณ์ใช้

แนวคำถามที่ร่างขึ้นล่วงหน้าซึ่งจะช่วยให้การสัมภาษณ์เป็นไปโดยธรรมชาติ โดยจะสัมภาษณ์บุคคลที่มีความสัมพันธ์และมีลักษณะเป็นตัวแทนของบุคลากร ทั้งนี้จะสัมภาษณ์ในลักษณะการพูดคุยครั้งละประเด็น ใช้เวลาให้สั้นที่สุด และสนทนาเรื่องอื่น ๆ อย่างเป็นกันเองรูปแบบการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์โดยไม่ใช้แบบสัมภาษณ์ หรือเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (non-structured interview) แต่ได้กำหนดประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามประเด็นที่ต้องการ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ การสัมภาษณ์โดยวิธีนี้อาจเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (depth interview)

นอกจากนั้นสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ชาติปาละกันท์สถานบ้านคูบัว รวมถึงชุมชนโดยรอบ โดยใช้แนวคำถามที่ร่างขึ้นล่วงหน้า การสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เฉพาะบุคคลที่มีความสัมพันธ์และหรือมีลักษณะเป็นตัวแทนของบุคลากร อาทิ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ บุคลากรฝ่ายบริหาร และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ รูปแบบการสัมภาษณ์จะคล้ายคลึงกับการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ ในแต่ละครั้งของการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลโดยวิธีสังเกตด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตจะใช้วิธีการบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็น ได้รับรู้หรือได้สัมผัสลงไปในรูปแบบบันทึกที่สร้างขึ้นเอง และเครื่องมือที่ช่วยให้การบันทึกเสียงและภาพ

ประมวลข้อมูล

การประมวลข้อมูล ผู้ศึกษาจะรวบรวมจากข้อมูลเอกสาร ข้อมูลจากการปฏิบัติงานภาคสนาม ในเรื่องการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชาติปาละกันท์สถานบ้านคูบัว และกระบวนการการมีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องการ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และการตีความหมายของข้อมูลตลอดช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูล มาทำการวิเคราะห์ และตรวจสอบหาข้อเท็จจริง ทั้งจากเอกสารชั้นต้น และการสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันในบุคคลอื่นวิเคราะห์ในส่วนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ชาติปาละกันท์สถานบ้านคูบัว วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ปัญหาและอุปสรรค ประโยชน์ รวมถึงผลกระทบต่อชุมชน

สรุปผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าอิสระตามเนื้อหาข้างต้น เริ่มจากกระบวนการจัดการ
ทรัพยากรทางวัฒนธรรม การบริหารจัดการ ปัญหาและอุปสรรค และการมีส่วนร่วมของชุมชน
รวมถึงประโยชน์และผลกระทบต่อชุมชนจากการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ป่าละเมาะสถานบ้านคูบัว
แนวทางพัฒนาการศึกษาค้นคว้าอิสระ นำเสนอรายงานผลการศึกษาโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์
โดยมีแผนผัง ภาพถ่าย และภาคผนวกประกอบตามที่เห็นสมควร

การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าอิสระและพัฒนา ดังนั้นระยะเวลาการดำเนินการศึกษาค้นคว้าอิสระจึงค่อนข้างใช้เวลา เพื่อศึกษาการพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้น สำหรับระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าอิสระเพื่อการได้มาซึ่งคำตอบเชิงประจักษ์ตามวัตถุประสงค์การศึกษาค้นคว้าอิสระแต่ละข้อมีรายละเอียดดังนี้

[illegible]

บทที่ 4

ผลการศึกษาค้นคว้าอิสระ

จากการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาที่มาและกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนคูบัวในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม และ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีในกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัวโดยใช้วิธีการ ศึกษาเอกสารและการปฏิบัติงานภาคสนาม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายกระบวนการของการก่อตั้งและการมีส่วนร่วมของชุมชนทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ปรากฏผลดังนี้

วิธีการศึกษาเอกสาร

1. หลักฐานชั้นต้นหรือปฐมภูมิ คือ หลักฐานที่เกิดหรือมีอยู่ร่วมสมัยกับเหตุการณ์ที่จะศึกษา โดยเอกสารชั้นต้นเป็นเอกสารที่มีข้อมูลของพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัวหรือข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ พบว่า เอกสารของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี กล่าวถึงความเป็นมาของพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว สรุปได้ดังนี้ วันที่ 11 สิงหาคม พุทธศักราช 2542 เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี พร้อมด้วย กรรมการวัด อุบาสก อุบาสิกา ชาวบ้าน ประชุมพิจารณาการขอใช้พื้นที่วัด ที่ประชุมมีมติเอกฉันท์ อนุญาตให้ใช้พื้นที่วัดดำเนินการปลูกสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถาน วันที่ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2542 มีการลงนามในหนังสืออนุญาต โดยมีพระครูสิทธิวิธาน เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี เป็นผู้ลงนามในฐานะผู้อนุญาต วันที่ 28 พฤษภาคม พุทธศักราช 2543 คณะดำเนินการได้ทำพิธีบวงสรวง พร้อมตอกเสาเอก ในเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช 2543 ดร.อุดม สมพร เสนอโครงการของงบประมาณสนับสนุนการก่อสร้างต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี เพื่อขออนุมัติโครงการพร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อจากโครงการพิพิธภัณฑสถานเมืองคูบัว เป็นโครงการก่อสร้างอาคารส่งเสริมอาชีพและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พุทธศักราช 2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรีได้ก่อสร้างอาคารส่งเสริมอาชีพและอนุรักษ์ภูมิปัญญาและอาคารประกอบ งบประมาณ 15,524,000 บาท เริ่มก่อสร้างวันที่ 19 มีนาคม พุทธศักราช 2545 ตัวอาคารแล้วเสร็จวันที่ 13 มีนาคม

2546 องค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดพิธีมอบตัวอาคารให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว และคณะกรรมการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัวอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2546

2. หลักฐานชั้นรองหรือทุติยภูมิ คือ หลักฐานที่เป็นเอกสารมีข้อมูลเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว ทั้งจากสิ่งตีพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่พบว่ามีงานวิจัยในเรื่องชุมชนกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่พิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัวหรือการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี ในด้านอื่นๆ มาก่อน ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นข้อมูลในลักษณะที่มีความหลากหลายของการมีส่วนร่วม นั้น มีผู้ทำการวิจัยไว้หลายท่าน ในที่นี้ได้เลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าอิสระพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี ซึ่งได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของการมีส่วนร่วมของประชาชน การศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมในชุมชน ต่อลักษณะการทำงานพัฒนาชุมชน การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนเพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน การศึกษาพัฒนาการจัดการจัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑสถาน และการศึกษาพิพิธภัณฑวัฒนธรรมพื้นถิ่นชาวไทยชน อำเภอเสนาให้ ซึ่งค่อนข้างมีความสอดคล้องกับการศึกษาค้นคว้าอิสระพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรีที่ผู้ศึกษากำลังดำเนินการศึกษาค้นคว้าอยู่

พิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัวยังได้ถูกกล่าวถึงไว้ในวารสารเมืองโบราณฉบับ ประจำวันพฤหัสบดีที่ 03 เมษายน 2551 ว่า บ้านคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี นั้นมีความสำคัญในเชิงของประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และโบราณคดี ตรงที่มีสถานะเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีขนาดใหญ่ที่มีอายุพันกว่าปี และเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยของชาวลาววนอพยพตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จนปัจจุบัน ความสำคัญประการแรกแม้ดูเหมือนห่างไกลจากชีวิตประจำวัน แต่ก็ได้รับความสนใจและการรับรองจากรัฐไทย ดังเห็นจากความพยายามในการจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และการนำเรื่องราวของเมืองทวารวดีที่คูบัวไปจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑที่ทั้งที่ราชบุรีและพระนคร ส่วนความสำคัญประการหลังนั้น แน่แน่นอนว่าไม่ได้อยู่ในความสนใจของรัฐไทยเอาเลย ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ "เจ้าของเรื่อง" ต้องดิ้นรนชวนขายกันเองของการชวนขายนี้ แต่ก่อนก็เป็นเพียงการรวมตัวกันในระบบสหกรณ์ เพื่อพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางเศรษฐกิจ ปากท้อง และประเพณีพิธีกรรม โดยมีความมุ่งหมายที่จะสืบสานงานฝีมือ การแต่งกายไว้ผม บ้านเรือน และขนบธรรมเนียมวิถีชีวิต ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มแฝงอยู่ด้วย ทว่าต่อมา เมื่อกระแสของการจัดตั้งพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น "มาแรง" เป็นที่นิยมทั่วไป ชมรมไท - ยวน จังหวัดราชบุรี โดยประธานสหกรณ์ไท-ยวนราชบุรี (คูบัว-ราชบุรี) คือ ดร.อุดม สมพร จึงได้ผลักดันให้ความพยายามที่จะดำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทยวันนี้กลายเป็น

รูปธรรม ผ่านการจัดแสดงภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทั้งที่เป็นข้าวของเครื่องมือเครื่องใช้ โบราณวัตถุ สภาพบ้านเรือนในอดีต ผ้าจกอันงดงามเลื่องลือและวิธีการทอ ผ่านหุ่นจำลองขนาดเท่าคนจริง ในอาคารจัดแสดงสองชั้น ภายในเขตวัดโขลงสุวรรณคีรี กลางเมืองโบราณคูบัว กล่าวได้ว่า ที่นี่เป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับไทยวนที่สมบูรณ์ที่สุดในเขตภาคตะวันตก ข้อมูลที่ปรากฏในวารสารเมืองโบราณแสดงให้เห็นถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนคูบัว ในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม อธิบายกระบวนการของการก่อตั้งและการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าต้องคืบคลานขยายกันเอาเอง ซึ่งการขยายขยายนี้ก็เป็นเพียงการรวมตัวกันในระบบสหกรณ์ เพื่อพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางเศรษฐกิจ และประเพณีวัฒนธรรม โดยมีความมุ่งหมายที่จะสืบสานงานฝีมือ การแต่งกายและขนบธรรมเนียมวิถีชีวิต ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มแฝงอยู่ด้วย ต่อมาเมื่อกระแสของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นที่นิยมทั่วไปจึงได้ผลักดันให้พยายามที่จะดำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทยวนให้กลายเป็นรูปธรรม ผ่านการจัดแสดงภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทั้งที่เป็นข้าวของเครื่องมือเครื่องใช้ โบราณวัตถุ สภาพบ้านเรือนในอดีต ผ้าจกอันงดงามเลื่องลือและวิธีการทอ ผ่านหุ่นจำลองขนาดเท่าคนจริง ในอาคารจัดแสดงสองชั้น ภายในเขตวัดโขลงสุวรรณคีรีภายใต้ชื่อ “จิปาละภัณฑสถานบ้านคูบัว”

วิธีวิจัยภาคสนาม

ใช้การสัมภาษณ์ดร.อุดม สมพร ผู้อำนวยการจิปาละภัณฑสถานบ้านคูบัวจังหวัดราชบุรี และ ประธานสหกรณ์ไทย-ชนราชบุรี (คูบัว-ราชบุรี) ผู้ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับการริเริ่มกระบวนการจัดตั้ง การบริหารพิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑสถานบ้านคูบัว มีเนื้อหาและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษาค้นคว้าอิสระดังต่อไปนี้

1. ที่มาและกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑสถานบ้านคูบัว เกิดจากความรู้สึกสำนึกที่จะต้องตอบแทนแผ่นดินเกิด รำลึกถึงเหล่าตระกูลไทย-ชนที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาไว้ให้ลูกหลานใช้ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและเชิดชูโคตรเหง้าแห่งตน ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธุชนและลูกหลานไทย-ชน โดยทั่วกัน ตั้งขึ้นด้วยความริเริ่มของชุมชนหลายองค์กรในพื้นที่ อาทิ วัดโขลงสุวรรณคีรี มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย ศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจกราชนบุรี ชมรมชาวไทย-ชน ราชบุรี ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลคูบัว อำเภอเมือง บริเวณวัดโขลงสุวรรณคีรี เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านคูบัวโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างและปรับปรุงอาคารจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี สมาคมต่างๆ ได้ร่วมกันก่อสร้าง ตัวอาคารแล้วเสร็จเมื่อปี 2546 กระบวนการที่เป็นความริเริ่มของชุมชนนี้เรียกว่า กระบวนการร่วมคิดร่วมอ่านก่อการดี ซึ่งมี 7 ลำดับขั้นดังนี้

ลำดับที่ 1 การริเริ่มฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พุทธศักราช 2518-2524

ในปี 2518 ถึง 2521 คณะศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย ตำบลคูบัวจำนวนหนึ่งร่วมกันจัดตั้งสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย จดทะเบียนสมาคมเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2521 มี พ.อ.(พิเศษ) อานันท์ จำเริญ เป็นนายกสมาคมคนแรก ดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ไท-ขวน คูบัว อาทิ ศิลปะการทอผ้าจากภาษา การแต่งกาย ต่อมาในปี 2524 ดร.อุดม สมพร ทำหน้าที่นายกสมาคมคนต่อมา ได้จัดทำโครงการจัดตั้ง “ศูนย์สะสมวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยโยนก ตำบลคูบัว” เพื่อร่วมฉลอง 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่จะมีขึ้นในปี 2525 โครงการนี้พัฒนาปรับเปลี่ยนมาเป็นโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

ลำดับที่ 2 การฟื้นฟูศิลปปะเผ่าจากไท-ขวน ราชบุรี

ในระยะเวลาปี 2525-2541 สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทรายจัดนิทรรศการผ้าจากโบราณ การแข่งขันทอผ้าจากและการประกวดผ้าจากโบราณขึ้นบริเวณวัดแคทราย เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2529 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาเสด็จเป็นองค์ประธานและทอดพระเนตรผ้าจากโบราณ สมาคมได้รวบรวมผ้าจากโบราณเพื่อจัดแสดงในศูนย์สะสมวัฒนธรรมพื้นบ้านตามโครงการที่กำหนดไว้ ต่อมาเดือนพฤศจิกายนปี 2529 ได้จัดทำโครงการสร้างศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจาก ราชบุรีเป็นโครงการที่ 2 เพื่อเฉลิมพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่จะทรงมีพระชนมายุครบ 60 พรรษา ในปี 2530 สมาคมได้รับอนุญาตจากพระครูสุทธินิพนฺธยาทรเจ้าอาวาสวัดแคทรายในขณะนั้นให้ใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่ก่อสร้างตัวอาคาร การก่อสร้างแล้วเสร็จในปี 2530 เปิดสอนทอผ้าจากเป็นแห่งแรกให้แก่แม่บ้านและลูกหลานไท-ขวน ในเขตพื้นที่ตำบลคูบัวและใกล้เคียงได้รับบริจาคจากผู้สนับสนุนการก่อสร้างเป็นเงิน 1,500,000 บาท ต่อมาทางสมาคมจัดพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อ 14 ตุลาคม 2534 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดศูนย์สืบทอดศิลปปะเผ่าจากราชบุรี

ในปี 2536 เพื่อให้การฟื้นฟูศิลปปะเผ่าจากเป็นไปแบบยั่งยืน ดร.อุดม สมพรจึงจัดทำโครงการตั้งศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านราชบุรี เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายผ้าจากในชุมชนต่อจังหวัดราชบุรี จังหวัดราชบุรีอนุมัติตามที่เสนอใช้งบประมาณจัดตั้งขึ้น 3 แห่ง คือ ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านตำบลคูบัว ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นสหกรณ์การเกษตรไท-ขวน ราชบุรี จำกัด ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านตำบลดอนแร่และศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านตำบลรางบัว อำเภोजอมบึง ต่อมาในช่วงปี 2538-2541 ดร.อุดม สมพร จัดทำหลักสูตรสอนทอผ้าจากและได้ร่วมมือกับหน่วยงานราชการ อาทิ กรมอาชีวศึกษา กรมสามัญศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สถาบันพัฒนา

แรงงานภาคกลาง ผลักดันสนับสนุนให้จัดทำหลักสูตรสอนทอผ้าจากและเปิดสอนให้แก่นักเรียน นักศึกษา กลุ่มแม่บ้านที่สนใจทอผ้าจากเป็นอาชีพเสริมแบบยั่งยืน

ลำดับที่ 3 การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน

หลังจากได้ฟื้นฟูการทอผ้าจากแล้ว ผ้าจากเป็นที่แพร่หลาย นับว่าเป็นการพลิกฟื้นผ้าจากไท-ยวนราชบุรีขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากเกือบสูญหายไปจากชุมชนคูบัว เมื่อประมาณ 80 ปีที่แล้วมา ความคิดดั้งเดิมที่จะจัดตั้งศูนย์สะสมวัฒนธรรมไทยโยนกคูบัวถูกนำมาทบทวนปรับปรุงโครงการให้เหมาะสมขึ้นกว่าเดิม ในปี 2538 ดร.อุดม สมพร พร้อมด้วยคณะร่วมคิดร่วมปรึกษาจัดทำโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานผ้าไทพื้นบ้านภาคตะวันตกขึ้นที่บริเวณวัดแคทรายแต่ไม่มีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินโครงการ ต่อมาเมื่อพระครูสุทธิบุญญาทรเจ้าอาวาสวัดแคทรายมรณภาพเจ้าอาวาสต่อมามีความคิดเห็นขัดแย้ง ไม่สนับสนุนการใช้พื้นที่วัดสร้างพิพิธภัณฑสถานเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่คณะดำเนินการจึงแสวงหาพื้นที่แห่งใหม่เพราะมีหลักคิดว่า “ทำดี ทำที่ไหนก็ได้ ถ้าหากการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณะ ไม่แสวงหาประโยชน์เพื่อตนเอง และหมั่นกระทำนั้นก็จะสำเร็จในที่สุด” ด้วยความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ดังกล่าวจึงเป็นผลให้ได้รับการประสานงานจากคณะกรรมการวัดโขลงสุวรรณคีรี ให้คณะดำเนินการขออนุญาตใช้พื้นที่วัดโขลงสุวรรณคีรี จัดสร้างพิพิธภัณฑสถานผ้าไท-ยวน วันที่ 11 สิงหาคม 2542 พระครูสิทธิวิจิตรเจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี พร้อมด้วย กรรมการวัด อุบาสก อุบาสิกา ชาวบ้าน ประชุมพิจารณาการขอใช้พื้นที่วัด ที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ อนุญาตให้ใช้พื้นที่วัดดำเนินการปลูกสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานวันที่ 11 สิงหาคม 2542 จึงมีการลงนามในหนังสืออนุญาต พระครูสิทธิวิจิตร เป็นผู้ลงนามในฐานะผู้อนุญาต ดร.อุดม สมพร ลงนามในฐานะผู้รับอนุญาต พ.อ.อานันท์ จำแก้ว, นายพิศิษฐ์ จำแก้ว, ร.ต.เสาร์ ดันหลง, นายนวล ห่วงทอง, นายใหม่ พิบูลแถว, นายน่วม ห่วงทอง, นายนิเวศน์ คงสุคนธ์ ลงนามในฐานะพยาน

ต่อมาวันที่ 28 พฤษภาคม 2543 คณะดำเนินการได้ทำพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณบรรพชนสมัยทวารวดีและไท-ยวน ที่เคยอยู่ ณ บริเวณวัดโขลงสุวรรณคีรี พร้อมตอกเสาเอกและดำเนินการก่อสร้าง ซึ่งขณะนั้นโครงการมีเงินบริจาคอยู่เพียง 154,712 บาท โครงการกำหนดงบประมาณก่อสร้างไว้ 6,000,000 บาท

ลำดับที่ 4 การแสวงหาผู้สนับสนุนการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถาน

เมื่อได้รับอนุญาตจากวัดโขลงสุวรรณคีรีแล้ว คณะผู้ดำเนินการจัดตั้งจึงได้ประสานงานกับองค์กรภาครัฐและชุมชนหลายองค์กรเพื่อขอรับการสนับสนุน เช่น วัดโขลงสุวรรณคีรี (2543-2548) ชมรมไท-ยวน ราชบุรี มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว สหกรณ์การเกษตรไท-ยวน ราชบุรี ศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจากราชบุรีสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย

องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัวและองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรีต่อมาในเดือนกรกฎาคม 2543 ได้มีการปรับปรุงโครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นโครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองคูบัว เสนอของบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี คุณกอบกุล นพอมรบดี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี ในขณะนั้นสนับสนุนโครงการเพื่อของบประมาณต่อไปต่อมาคุณกอบกุล นพอมรบดี พ้นจากตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี คุณสมศักดิ์ รัตนมุง ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี คนต่อมาสสนับสนุนและปรับปรุงโครงการให้เหมาะสมขึ้น เปลี่ยนชื่อจากโครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองคูบัวเป็นโครงการ “ก่อสร้างอาคารส่งเสริมอาชีพและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ลำดับที่ 5 การดำเนินก่อสร้างตัวอาคารระหว่างปี 2543-2546

ปี 2545 องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรีได้ก่อสร้างตัวอาคารอนุรักษ์ภูมิปัญญาและอาคารประกอบงบประมาณ 15,524,000 บาท ดร.อุดม สมพรเป็นผู้กำหนดรูปแบบตัวอาคารและพื้นที่ใช้งาน สถาปนิกเป็นผู้เขียนแบบสำหรับก่อสร้าง อาจารย์สมโภชน์ หลวงเทพเป็นผู้ออกแบบตกแต่งภายในเพื่อประกอบการประมูลรับเหมาก่อสร้าง เริ่มการก่อสร้าง 19 มีนาคม 2545 ตลอดระยะดำเนินการก่อสร้างองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี ส่งเจ้าหน้าที่มาช่วยกำกับดูแลให้การก่อสร้างดำเนินไปด้วยดี ตัวอาคารแล้วเสร็จวันที่ 13 มีนาคม 2546

ลำดับที่ 6 การตกแต่งภายในจัดแสดงทางวิชาการและการแสวงหาผู้สนับสนุน

องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี จัดพิธีมอบตัวอาคารให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัวและคณะกรรมการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2546 คณะกรรมการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้ประชุมพิจารณาและมีมติมอบหมายให้ ดร.อุดม สมพร เป็นประธานคณะทำงานตกแต่งจัดแสดง คณะทำงานได้เริ่มปรับปรุงตกแต่ง ตั้งแต่วันที่ 18 ตุลาคม 2546 เป็นต้นมา คณะทำงานได้ประยุกต์เปลี่ยนแปลง ออกแบบการตกแต่งภายในใหม่ตามหลักคิดแบบพอเพียงให้เหมาะสมกับเงินที่มีอยู่ ไม่เน้นความสวยงามแต่สื่อความหมายได้ชัดเจน เป็นกันเองกับผู้เข้าชม ไม่มุ่งเน้นสะสมวัตถุโบราณ จัดแสดงไว้เพื่อเล่าเรื่องราวความเป็นมาของวิถีชีวิตไท-ขวน คูบัว ตั้งแต่ปี 2347 ถึง 2550 ให้แก่ลูกหลานที่จะเกิดตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นไปได้รู้เรื่องราวโคตรเหง้าไท-ขวนของตนเอง การตกแต่งดำเนินการมาถึงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2548 ก็หยุดไประยะหนึ่งเพราะ ดร.อุดม สมพร พาคณะเดินทางไปสอนทอผ้าให้ชาวติมอร์ตะวันออกเป็นครั้งที่ 2 และเมื่อเดินทางกลับประเทศไทยเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2548 จึงได้เข้าตกแต่งจนเกือบแล้วเสร็จ เปิดให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑสถานได้อย่างไม่เป็นทางการ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2549 การหาเงินทุนสนับสนุนการตกแต่ง ได้เงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป ทั้งองค์กรเอกชนองค์กรภาครัฐเป็นเงิน 5,710,938 บาท อนึ่ง

การตกแต่งภายในยังได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศซึ่งเป็นองค์กรมหาชนอีกส่วนหนึ่ง

ลำดับที่ 7 การบริหารจัดการจิตสาธารณะสถานบ้านคูบัว

เมื่อการตกแต่งและจัดแสดงแล้วเสร็จ พร้อมทั้งจะเปิดให้เข้าชม บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ข้าราชการบำนาญในชุมชนคูบัวได้รวมตัวกันเป็นคณะผู้สูงอายุรวมตัวก่อการดี (คสด.) จำนวน 80 คน ดูแลรับผิดชอบภายใต้กรอบนโยบายการจัดการของคณะกรรมการบริหารจิตสาธารณะสถานบ้านคูบัว มีองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว รับผิดชอบค่ากระแสไฟ เป็นประจำทุกเดือน ส่วนค่าน้ำ ค่าทำความสะอาด เวย์ยามค่าคั้น การซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ ใช้เงินที่ได้รับบริจาค

แนวความคิดในการจัดแสดงตามหลักคิดแบบพอเพียง ไม่เน้นความสวยงามแต่สื่อความหมายได้ชัดเจน เป็นกันเองกับผู้เข้าชม ไม่มุ่งเน้นสะสมวัตถุโบราณ จัดแสดงไว้เพื่อเล่าเรื่องราวความเป็นมาของวิถีชีวิตไท-ยวน คูบัว ตั้งแต่ปี 2347 ถึง 2550 ใช้การปั้นหุ่นขี้ผึ้งที่ สวยงาม เล่าเรื่องของชุมชน ของโคตรเหง้า เหล่าตระกูล มีที่มา ที่ไป ของชุมชน ไท-ยวน ตั้งแต่โบราณ ให้ความรู้ ในอดีตของปู่ย่าตายาย ได้อย่างภาคภูมิใจ มีมุมที่ตกแต่ง จำลองภาพ ผู้นำชุมชนในแต่ละภาคส่วน เช่น การระดมสมอง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย และผู้นำทางจิตวิญญาณ แสดงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวไท-ยวน เครื่องแต่งกาย สถาปัตยกรรม ที่อยู่อาศัย รูปลักษณ์ และเรื่องราวของแต่ละชาติพันธุ์ในราชบุรี เช่น ไท-ยวน ไท-ทรงดำ ไท-มอญ ไท-จีน ไท-กะเหรี่ยง ไท-ลาวเวียง ไท-พื้นถิ่น และ ผ้าของชาวติมอร์ตะวันออก อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการทอผ้า จัดแสดงผ้าจากของเก่าไว้มากมาย ในตู้กระจกและลิ้นชักขาวของเครื่องใช้สมัยก่อนวางโชว์อยู่ในตู้กระจกเรียงรายรอบห้องโถงเครื่องรับโทรทัศน์หรือพิมพ์ดีดเก่าๆ ใช้การแยกประเภทวัตถุ วิธีการจัดแสดงและพื้นที่จัดแสดง ดังภาพตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 1 หุ่นขี้ผึ้งแสดงเสมือนจริง ของการประชุมผู้นำชาวบ้าน

ภาพที่ 2 หุ่นขี้ผึ้งแสดงการรับประทานอาหารระหว่างกำนันผู้ใหญ่บ้าน

ภาพที่ 3 หุ่นขี้ผึ้งแสดงการวิถีชีวิตชาวไทยชน

ภาพที่ 4 หุ่นขี้ผึ้งแสดงการวิถีชีวิตชาวไทยชนสำหรับการอยู่ไฟ

ภาพที่ 5 หุ่นขี้ผึ้งแสดงการวิถีชีวิตชาวไทยชนสำหรับการทอผ้าจก

ภาพที่ 6 แสดงเครื่องมือเครื่องใช้วิถีชีวิตชาวไทยชน

ภาพที่ 7 แสดงเครื่องมือเครื่องใช้วิถีชีวิตชาวไทยวน

ภาพที่ 8 แสดงเครื่องมือเครื่องใช้วิถีชีวิตชาวไทยวน

ภาพที่ 9 แสดงเครื่องมือสื่อสารที่ปลดประจำการ

ภาพที่ 10 แสดงวิทยุเทปที่ปลดประจำการ

กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนคว่ำในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัวนั้น จากการศึกษาค้นคว้า สอบถาม สืบค้น เยี่ยมชม ตามที่ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ ได้กล่าวถึงความหมายการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนาว่าเป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจการระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์จากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน สรุปได้ว่ามีส่วนร่วมของชุมชนคว่ำในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัวนั้น ก่อนข้างอยู่ในวงจำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคล¹ โดยในระยะเริ่มต้น นั้นมีดร.อุดม สมพร เลือดเนื้อเชื้อไขไท-ยวนคว่ำบ้านไร่ต้นมะม่วง โดยกำเนิดและคณะลูกหลานไท-ยวน คว่ำ ได้ร่วมคิดร่วมอ่านตามลำดับโดยเรียกกระบวนการความคิดริเริ่มของชุมชนนี้ว่ากระบวนการร่วมคิดร่วมอ่านก่อนการตีอันมีบรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ ข้าราชการบำนาญในชุมชนคว่ำที่เห็นดีเห็นชอบการจัดตั้งจิปาละภัณฑ์ ได้ร่วมตัวกันเป็นคณะผู้สูงอายรวมตัวก่อการดี (กสด.) คุณแลรับผิดชอบภายใต้กรอบนโยบายการจัดการของคณะกรรมการบริหารจิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัว จำนวน 80 คน ประกอบด้วยผู้บรรลุนิติภาวะและเยาวชนลูกหลานไท-ยวน ต่อมาการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เริ่มขยายขอบเขตออกไปสู่ชุมชนมากขึ้น อันได้แก่ ชมรมไท-ยวน ราชบุรี มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว สหกรณ์การเกษตรไท-ยวน ราชบุรี ศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจกราชบุรีสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัวและองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี ภายหลังจากที่ได้รับอนุญาตจากวัดโขลงสุวรรณคีรีให้ใช้พื้นที่วัดดำเนินการปลูกสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ กระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชนคว่ำมีอยู่ในรูปของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม การเป็นคณะกรรมการบริหาร การบริจาคเงิน ทรัพยากรและสิ่งของ รวมไปถึง โบราณวัตถุต่างๆที่พบในพื้นที่ การเสียสละแรงกายในการช่วยก่อสร้าง การจัดแสดงและการดูแลจิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัว ซึ่งสอดคล้องกับ สติเฟล ที่ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึงการที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้อยู่นอก ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่ 3 มิติด้วยกัน คือ มิติที่หนึ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สองมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ

¹ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), 138-139.

และมิติที่สามส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน²

1.1 ปัญหาและอุปสรรคที่มีในกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1.1.1 ด้านความเข้าใจของประชาชนบางส่วน ซึ่งเป็นส่วนน้อยในชุมชนคูบัว ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และประโยชน์ของพิพิธภัณฑสถาน ทำให้ไม่เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ของทวิศักดิ์ นพเกษร มีแนวคิดหลัก คือชุมชนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจว่าควรจะทำอะไรและอย่างไร ชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น และชุมชนพึงได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม นั่น คือ จะต้องสนองตอบความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ซึ่งประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนานั้น ตั้งแต่ต้นจนจบ³

1.1.2 ด้านการเงินสนับสนุนการตกแต่ง บางครั้งเงินที่ได้รับบริจาคหมด แต่การตกแต่งยังไม่แล้วเสร็จ ต้องดำเนินการต่อไป คณะกรรมการต้องแสวงหาผู้บริจาค บางครั้งต้องยืมเงินจากคณะกรรมการดำเนินงานบางท่านหรือบุคคลอื่น เมื่อได้รับบริจาคเพิ่มเติมก็นำเงินไปใช้คืน เป็นการแก้ปัญหาลเฉพาะหน้า สอดคล้องกับศรีศักร วัลลิโภดมที่ได้ให้ความคิดเห็นเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นไว้ว่า การดำเนินงานก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินเป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะให้คนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงหลักการ การได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและจัดหางบประมาณจึงมีความสำคัญในการก่อตั้ง ต้องมีการออกแบบและการผลิตสื่อการเรียนรู้ ซึ่งจะวัดศักยภาพและพลังของชุมชนว่ามีความพร้อมแค่ไหน เพราะเป็นเรื่องค่าใช้จ่ายในส่วนที่ชุมชนจะต้องรับผิดชอบ⁴

1.1.3 ด้านการร่วมมือร่วมใจให้กำลังใจสนับสนุน คณะทำงานได้รับความร่วมมือและกำลังใจจากผู้คนในชุมชนคูบัว และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนมาก แต่ก็มีส่วนน้อยที่พูดทำลายกำลังใจการทำงาน ซึ่งอาจเป็นเพราะการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานไม่ใช่วัตถุประสงค์ของเขาหรือมีความขัดแย้งทางความคิดส่วนตัวกับ ดร.อุดม สมพร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา

²Pearse Andrew and Stifel Mathia, Inquiry in Participation A Research Approach in UNRISD Participation Programme (Geneva : n.p., 1979), 4-8.

³ทวิศักดิ์ นพเกษร, วิกฤตสังคมไทย 2540 กับ บทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม (กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต, 2541), 12,25.

เรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของสุชาติ จักรพิสุทธิ์ ที่สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ⁵

1.2 ประโยชน์และผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

1.2.1 ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

1.2.1.1 เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ ดูแลและรักษา ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

1.2.1.2 เกิดศูนย์รวมชุมชนในการเก็บรวบรวม รักษา บอกเล่า เรื่องราวต่างๆ ของชุมชน จากอดีต สู่ปัจจุบัน เพื่อส่งผ่านไปยังอนาคต

1.2.1.3 เกิดความรู้สึกรัก และหวงแหน ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน

1.2.1.4 เกิดมีความตระหนักในความเป็นไท-ยวนของตน

1.2.1.5 เกิดการร่วมมือร่วมใจและความสามัคคีของคนในชุมชน

1.2.1.6 เกิดการสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนเป็นที่รู้จักกว้างขวางมากขึ้น

1.2.1.7 เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชนจากผู้ที่มาเยี่ยมชม

1.2.1.8 เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในชุมชน เช่น ถนน ไฟฟ้า แสงสว่าง

1.2.2 ผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

1.2.2.1 เกิดความขัดแย้งทางความคิดในชุมชนที่ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชน

1.2.2.2 เกิดการเพิ่มขึ้นของการจราจรจากผู้มาเยี่ยมชม ทำให้ความสงบในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แต่เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ

1.2.2.3 เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนจากการเข้ามาของการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในชุมชน ทำให้วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป กลายเป็นชุมชนกึ่งเมืองมากกว่าชุมชนชนบทแท้

2. การสังเกตใช้ทั้งแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง

2.1 สภาพทางกายภาพ

จีปาระกัณฑ์สถานบ้านคูบัว ตั้งอยู่บริเวณวัดโขลงสุวรรณคีรี เลขที่ 101 หมู่ 6 ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้ ทิศเหนือ จรดตำบลดอนตะโก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ทิศใต้ จรดตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ทิศตะวันออก จรดตำบลหินกอง อำเภอเมือง และ ตำบลเกาะศาลพระ อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี ทิศตะวันตก ติด ตำบลอ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

เส้นทางคมนาคมทางรถยนต์ จากกรุงเทพมหานครใช้เส้นทางสายเพชรเกษมทางหลวงหมายเลข 4 ผ่านนครปฐม เข้าราชบุรีหรือเส้นทางสายใหม่ถนนเลียบเมือง ใกล้โรงเรียนครูณาโปลีเทคนิค เลี้ยวซ้ายวิ่งตรงตลอดจนขึ้นข้ามสะพานแม่น้ำแม่กลอง จะมีสะพานข้ามทางรถไฟ เลี้ยวซ้ายก่อนขึ้นสะพานตามถนนราษฎร์ยินดี ไปอีกประมาณ 5 กิโลเมตร ตามถนนหมายเลข 3339 ผ่านสหกรณ์ไท-ยวน ราชบุรีจนถึงวัดโขลงสุวรรณคีรี อีกเส้นทางใช้ทางหลวงหมายเลข 35 จากกรุงเทพมหานคร ผ่าน สมุทรสงครามถึงแยกวังมะนาว ใช้ทางหลวงหมายเลข 4 ผ่านสี่แยกปากท่อ ถึงสี่แยกห้วยชินสีห์ระยะทางประมาณ 22 กิโลเมตร เลี้ยวขวาที่สี่แยกห้วยชินสีห์ ใช้ถนนหมายเลข 3338 ผ่านศูนย์สืบทอดศิลป์ผ้าจก ราชบุรีจนถึงวัดโขลงสุวรรณคีรี

ภาพที่ 11 แสดงแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรี

ที่มา : โพล์คทราเวล, ข้อมูลท่องเที่ยวทั่วไทย การเดินทาง ประสพการณ์ต่างแดน [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.folktravel.com/wp-content/uploads/2009/02/ratchaburi-map.gif>

ภาพที่ 12 แสดงแผนที่จีปาทะกัณท์สถานบ้านคูบัว

ที่มา : อุดม สมพร, จีปาทะกัณท์สถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=417981>

ภาพที่ 13 แสดงป้ายชื่อวัดโขลงสุวรรณคีรี สถานที่ตั้งจิตสาธารณะสถานบ้านคูบัว

ภาพที่ 14 แสดงอาคารจิตสาธารณะสถานบ้านคูบัว

2.2 การออกแบบอาคาร

ตัวอาคารถูกออกแบบเป็นอาคารทรงไทยสถาปัตยกรรมล้านนาประยุกต์ ขนาดกว้าง 18 เมตร ยาว 24 เมตร ตัวอาคารแบ่งออกเป็น 2 ชั้น แต่ละชั้นแบ่งออกเป็นสัดส่วนในการใช้สอยพื้นที่เพื่อการจัดแสดง ชั้นบนแสดงภูมิปัญญาการทอผ้าด้วยวิธีจัก ชั้นล่างแสดงวัตถุโบราณ ศิลปสมัยทวารวดี ทางขึ้นสู่ตัวอาคารประกอบด้วยบันไดถึง 3 ด้าน คือ ด้านหน้าอาคารและด้านข้างอาคารทั้งสองฝั่ง ตัวอาคารทาสีขาว หลังคามุงด้วยกระเบื้องสีส้ม การเข้าชมต้องเริ่มโดยการเดินลงไปชั้นล่าง ผู้ออกแบบอาจจะอยากให้การเข้าถึงสถานที่ดูสง่างาม ดังนั้น แทนที่จะให้เข้าชมจากชั้นล่าง จึงต้องเดินขึ้นบันไดก่อนข้างสูงและชั้นขึ้นไปยังทางเข้าที่อยู่ชั้นสอง ผู้ออกแบบคงรู้ว่าตัวสูงและชันพอสมควร จึงต้องมีทางเข้าด้านข้างที่เป็นทางลาดที่ยาวกว่าด้วย พอขึ้นไปถึงทางเข้าต้องเดินลงไปชมห้องแรกซึ่งอยู่ด้านล่าง ก่อนจะวกกลับขึ้นไปชั้นบนอีกครั้งในภายหลัง ทำให้ผู้เยี่ยมชมต้องขึ้นลง 4 เทียวแทนที่จะเป็นแค่เพียง 2 เทียว

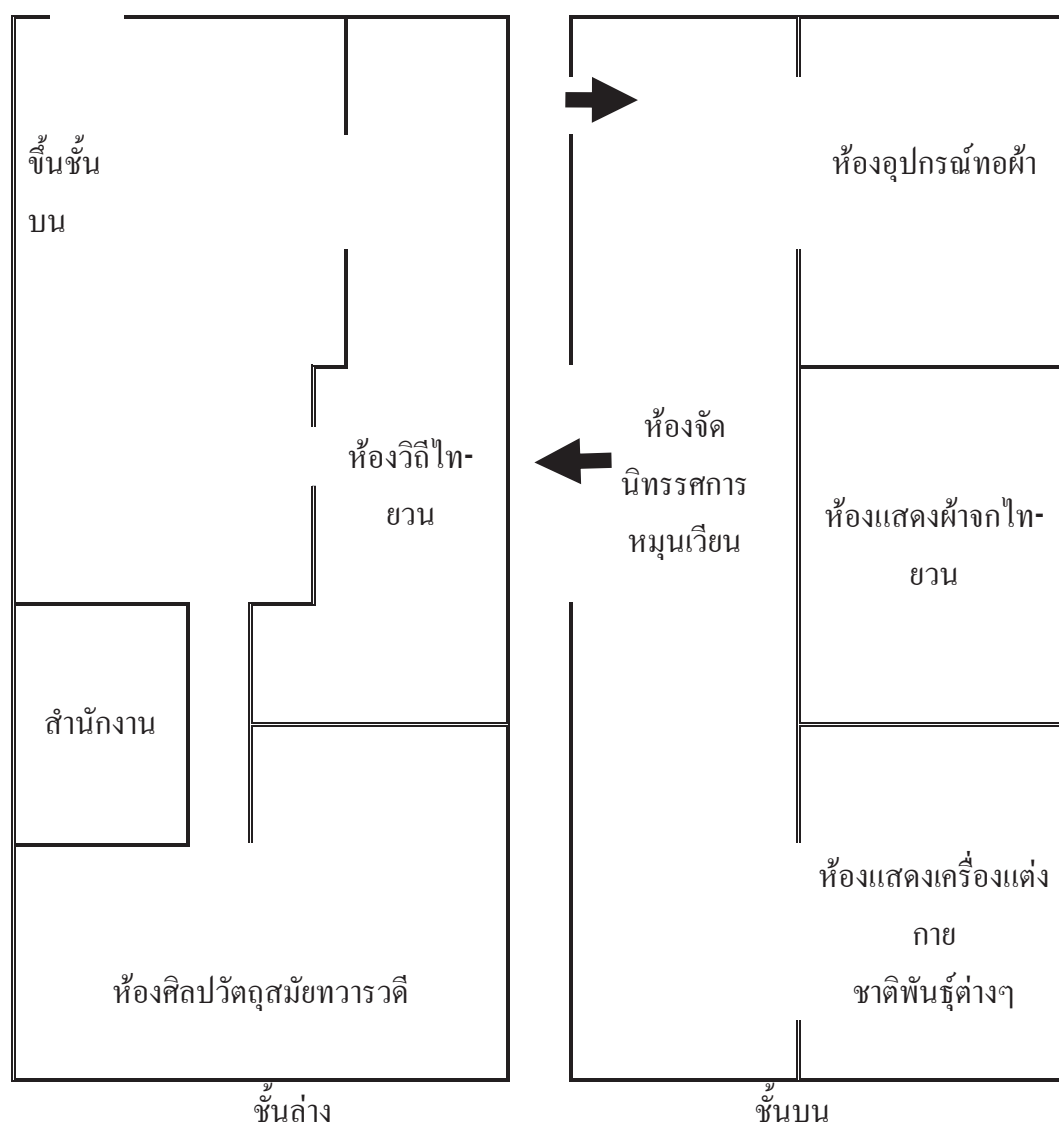
ภาพที่ 15 แสดงอาคารจิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

2.3 การจัดแสดง

ภายในอาคารแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 10 ส่วน ส่วนแรกสุดที่เห็นเมื่อเดินลงไปถึงชั้นล่าง เป็นส่วนที่จัดแสดงศิลปวัตถุโบราณสมัยทวารวดีที่เก็บรวบรวมได้จากท้องที่บริเวณ

ชุมชนคูบัว การจัดแสดงพยายามทำให้น่าสนใจกว่าการจัดแบบ“ตู้โชว์” อย่างในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ กล่าวคือจัดฉากเป็นทางเดิน โลกและป่า โดยจำลองจินตนาทางไว้เพื่อแสดงถึงตอนที่ค้นพบชิ้นงานเหล่านี้ว่าอยู่ในสภาพเช่นไร ส่วนของจริงนั้นวางอยู่ในตู้หรือห้วเสาทีที่มีกระจกครอบ คนจัดได้พยายามสร้างบรรยากาศให้คล้ายของจริง แม้แต่ทางเดิน ก็ยังใส่หญ้าปลอมแทรกไว้ตามจุดต่างๆ ด้วย ทางขวามือของทางเข้าคือส่วนแสดงที่ 3 ที่มีชื่อว่า “มุมหลับนอนสอนลูกหลาน” จำลองห้องนอนในเรือนไทยสมัยโบราณได้สมจริงมาก ไม่ว่าจะเป็นรูปถ่ายเก่าๆ ที่แขวนอยู่ตามข้างฝา ปะปนกับปิ่นขาว ซอ ฝ้ายและเครื่องใช้อื่นๆ ได้เห็นวิทยุทรานซิสเตอร์และกระโถนน้ำหมากใบใหญ่ที่ไม่ได้เห็นมานานแล้วด้วย มุมหนึ่งมีมุ้งกางไว้ หน้ามุ้งมีหุ่นชายหญิงนั่งอยู่หน้าล่วมหมาก และมีเด็กผู้ชายนั่งอ่านหนังสืออยู่ข้างๆ ส่วนที่ 4 ซึ่งจัดแสดงอยู่กลางห้องนั้นบอกเล่าการระดมความคิดของคนในชุมชน มีหุ่นจำลองของผู้คนที่มีส่วนในการทำให้พิพิธภัณฑ์นี้เป็นจริงขึ้นมา นั่งประชุมด้วยกันเพื่อวางแผน รอบๆ ห้องเป็นหุ่นจำลองของพระสงฆ์ที่เป็นที่นับถือของคนในชุมชน ส่วนในสุดจำลองเป็นห้องในกุฏิพระ ภายในมีหุ่นกำลังปรึกษากับท่านเจ้าอาวาสถึงการก่อสร้างจีปถะกัณฑ์ เลยจากห้องนี้เข้าไปเป็นส่วนที่ 5 จัดแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยวน มีการจัดวางข้าวของเครื่องใช้ในครัวทั้งแบบที่เป็นครัวโบราณและครัวสมัยใหม่ อีกมุมหนึ่งจำลองภาพหญิงที่เพิ่งออกลูกและกำลังอยู่ไฟ มีทั้งลูกหล้า (ลูกคนสุดท้าย) ที่เพิ่งเกิดอยู่ในกระด้ง และลูกคนก่อนหน้านั้นอยู่ในเปลไม้ซึ่งถูกใช้งานมาจริง เมื่อออกจากห้องครัวก็เป็นเขตที่แสดงเครื่องมือทำนา หุ่นวัวคู่เทียมเกวียน การจำลองหมู หมา ไก่ เพนฟานอยู่ในบริเวณนั้นด้วยซึ่งช่วยให้การจัดแสดงดูมีชีวิตชีวายิ่งขึ้น ถัดไปเราจะเห็นรถคันโตที่อยู่ตรงข้ามกับทางขึ้นเรือนในตอนแรก นอกจากรถยนต์คันโตนี้แล้วยังมีรถจักรยานและมอเตอร์ไซค์ ออกจากส่วนนี้ ต้องเดินขึ้นชั้น 2 ไปยังห้องโถงสำหรับจัดนิทรรศการ ซึ่งมีข้าวของเครื่องใช้สมัยก่อนวางโชว์อยู่ในตู้กระจกเรียงรายรอบห้องโถงนั้น แม้แต่เครื่องรับโทรทัศน์หรือพิมพ์ดีดเก่าๆ ก็มีแสดงให้ดู ชั้นบนนี้ส่วนใหญ่เน้นการจัดแสดงไปที่การทอผ้าขึ้นดินจกซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้บ้านคูบัวมีชื่อเสียงมาช้านาน งานทอผ้าขึ้นของผู้หญิงชาวไทยวนนั้นจะแบ่งออกเป็น3ส่วนด้วยกันคือหัวชิ้น(ส่วนบน)ตัวชิ้น (ส่วนกลาง) และตีนชิ้น (ส่วนล่าง) ส่วนล่างสุดนี้ นิยมทอด้วยการ “จก” (หมายถึงควักหรือล้วง) คือเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษหลายสีระหว่างการทอ เพื่อให้เกิดลวดลายที่ขกตัวนูนกว่าหรือมีสีแตกต่างจากสีพื้น จึงมักเรียกผ้าชิ้นของชาวไทยวนว่า “ผ้าขึ้นดินจก” ห้องแรกส่วนแสดงที่8 แสดงอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการทอผ้า ส่วนห้องถัดมามีผ้าจกของเก่าจัดแสดงไว้มากมายในตู้กระจกและลิ้นชัก มีตั้งแต่ผืนที่มีอายุประมาณ 200 ปีล่วงมาแล้วจนถึงผ้าจกที่เป็นผลงานของลูกหลานไทยวนในปัจจุบัน ห้องสุดท้าย

จัดแสดงการแต่งกายดั้งเดิมทั้งชายและหญิงของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในจังหวัดราชบุรี ได้แก่ ชาว
ไทยวน ลาวเวียง มอญ กะเหรี่ยง จีน ไท ทรงดำ (ลาวโซ่ง) และไทยพื้นถิ่น

ภาพที่ 16 แสดงแผนผังการจัดแสดง

ภาพที่ 17 แสดงตัวอย่างการจัดแสดง

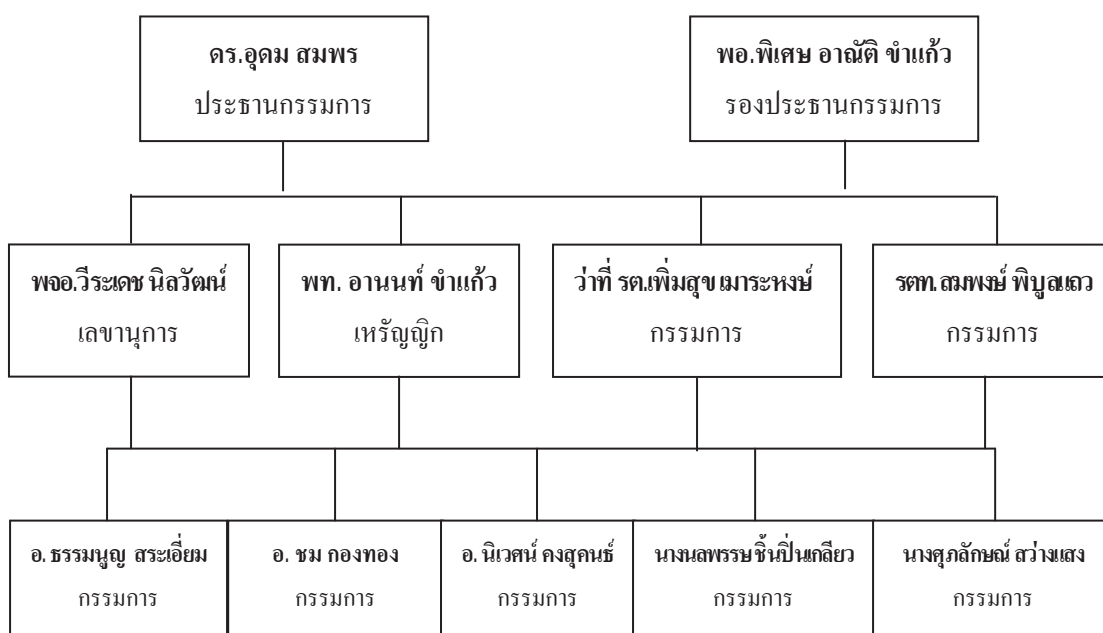

ภาพที่ 18 แสดงตัวอย่างการจัดแสดงหุ่นขี้ผึ้งพระเสมือนจริง

2.4 การจัดการบริหาร

คณะกรรมการบริหารของจิตาถะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว จัดตั้งในรูปแบบของมูลนิธิมีการจัดสายงานการบริหารประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ เภรณญิกและกรรมการ 5 ตำแหน่ง นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ประจำจิตาถะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว ซึ่งมีการแบ่งตำแหน่งหน้าที่ดังนี้ หัวหน้ารักษาความสะอาด รักษาความสะอาด ช่างปฏิสังขรณ์ ธุรการ ปฏิคมนำชมและหัวหน้าเวรยาม ซึ่งทั้งหมดเป็น บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ข้าราชการ บำนาญในชุมชนคูบัวได้รวมตัวกันเป็นคณะผู้สูงอายุรวมตัวก่อการดี คูได้รับผิชอบภายใต้กรอบ นโยบายการจัดการของคณะกรรมการบริหารของจิตาถะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว องค์การบริหารส่วน ตำบลคูบัว รับผิชอบค่ากระแสไฟ เป็นรายเดือน ในส่วนของค่าน้ำ ค่าทำความสะอาด เวรยาม ค่าคีน การซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ ใช้เงินที่ได้รับจากการบริจาค

คณะกรรมการบริหารมูลนิธิจิตาถะกัณฑ์สถานบ้านคูบัว

แผนภูมิที่ 1 แสดงแผนผังคณะกรรมการบริหาร

คณะผู้สูงอายุร่วมตัวก่อการดี (คสอ.)
เจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลสถาบันบ้านคูบัว

นายทองสุข พ่วงทอง หัวหน้ารักษาความสะอาด	นางมลิ ตาสว่าง รักษาความสะอาด	นายสมศักดิ์ โสมล ช่างปฏิสังขรณ์และหัวหน้า เวรยาม
อาจารย์ธรรมบุญ สระเอี่ยม ธุรการ-ปฎิคม (นำชมภาคบ่าย)	พอ.พิเศษ อาณัติ ขำแก้ว ปฎิคม (นำชมภาคเช้า)	ว่าที่ รต.เพิ่มสุข เมระหงษ์ ปฎิคมนำชม

แผนภูมิที่ 2 แสดงแผนผังเจ้าหน้าที่

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาค้นคว้าอิสระ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัวจังหวัดราชบุรี เพื่อศึกษาที่มาและกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนคูบัวในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม และ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีในกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว รวมถึงเพื่อศึกษาประโยชน์และผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว สามารถสรุปผลการศึกษาค้นคว้าอิสระได้ดังนี้

1. กระบวนการในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัวเป็นอย่างไร

ที่มาและกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑสถานบ้านคูบัว จีปาละภัณฑสถานบ้านคูบัว ตั้งขึ้นด้วยความริเริ่มของชุมชนหลายองค์กรในพื้นที่เกิดจากความรู้สึกลึกซึ้งที่จะต้องตอบแทนแผ่นดินเกิด รำลึกถึงเหล่าตระกูลไท-ยวน ที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาไว้ให้ลูกหลานใช้ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและเชิดชูโคตรเหง้าแห่งตน อาทิ วัดโหลง สุวรรณคีรี มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย ศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจกกราชบุรี ชมรมชาวไท-ยวน ราชบุรี ได้จัดทำโครงการจัดตั้ง “ศูนย์สะสมวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยโยนก ตำบลคูบัว” เมื่อปี 2524 เพื่อร่วมฉลอง 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในปี 2525 โครงการนี้พัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา กล่าวคือ ปี 2538 การปรับเปลี่ยนครั้งที่ 1 ใช้ชื่อโครงการสร้างพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านไท-ยวน ราชบุรี ปี 2539 ปรับเปลี่ยนครั้งที่ 2 ใช้ชื่อโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านภาคตะวันตก ปี 2542 ปรับเปลี่ยนครั้งที่ 3 ใช้ชื่อโครงการพิพิธภัณฑสถานเมือง คูบัว และ ปรับเปลี่ยนครั้งที่ 4 จนเป็นโครงการจัดตั้งจีปาละภัณฑสถานบ้านคูบัวในปี 2545 โดยมีกระบวนการความริเริ่มของชุมชนที่เรียกว่ากระบวนการร่วมคิดร่วมอ่านก่อนการดี ซึ่งมี 7 ลำดับขั้นดังนี้

- 1.1 การริเริ่มฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พุทธศักราช 2518-2524
- 1.2 การฟื้นฟูศิลปะผ้าจกไท-ยวน ราชบุรี
- 1.3 การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานชุมชน

1.4 การแสวงหาผู้สนับสนุนการจัดสร้างพิพิธภัณฑ

1.5 การดำเนินก่อสร้างตัวอาคารระหว่างพุทธศักราช 2543-2546

1.6 การตกแต่งภายในจัดแสดงทางวิชาการและการแสวงหาผู้สนับสนุน

1.7 การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัว

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือการบริหารมรดกวัฒนธรรมหมายถึงการวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติ หรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ต่างๆที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานซึ่งบ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง ซึ่งวัฒนธรรมคือสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของพวกตน การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือการบริหารมรดกวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องมือสำหรับการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม โดยที่กระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จีปาณะภัณฑ์สถานบ้านคูบัวมีหลักการดำเนินงานสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือการบริหารมรดกทางวัฒนธรรมเพราะริเริ่มก่อตั้งขึ้นด้วยความรู้สึกสำนึกที่จะต้องตอบแทนแผ่นดินเกิดของชุมชนหลายองค์กรในพื้นที่เพื่อลึกถึงเหล่าตระกูลไท-ยวน ที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาไว้ให้ลูกหลานใช้ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและเป็นการเชิดชูโคตรเหง้าแห่งตน

มีแนวความคิดในการจัดแสดงตามหลักคิดแบบพอเพียง ไม่เน้นความสวยงามแต่สื่อความหมายได้ชัดเจน เป็นกันเองกับผู้เข้าชม ไม่มุ่งเน้นสะสมวัตถุโบราณ จัดแสดงไว้เพื่อเล่าเรื่องราวความเป็นมาของวิถีชีวิตไท-ยวน คูบัว ตั้งแต่ปี 2547 ถึง 2550 ใช้การปั้นหุ่นขี้ผึ้งที่ สวยงามเล่าเรื่องของชุมชน ของโคตรเหง้า เหล่าตระกูล มีที่มา ที่ไป ของชุมชน ไท-ยวน ตั้งแต่โบราณ ให้ความรู้ ในอดีตของปู่ย่าตายาย ได้อย่างภาคภูมิใจ มีมุมที่ตกแต่ง จำลองภาพ ผู้นำชุมชนในแต่ละภาคส่วน เช่น การระดมสมอง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย และผู้นำทางจิตวิญญาณ แสดงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวไท-ยวน เครื่องแต่งกาย สถาปัตยกรรม ที่อยู่อาศัย รูปสัญลักษณ์ และเรื่องราวของแต่ละชาติพันธุ์ในราชบุรี เช่น ไท-ยวน ไท-ทรงดำ ไท-มอญ ไท-จีน ไท-กะเหรี่ยง ไท-ลาวเวียง ไท-พื้นถิ่น และ ผ้าของชาวติมอร์ตะวันออก อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการทอผ้า การจัดแสดงผ้าจากของเก่าไว้มากมายในตู้กระจกและลิ้นชักข้าวของเครื่องใช้สมัยก่อนวางโชว์อยู่ในตู้กระจกเรียงรายรอบห้องโถง เครื่องรับโทรทัศน์หรือพิมพ์ดีดเก่าๆ ใช้การแยกประเภทวัตถุ วิธีการจัดแสดงและพื้นที่จัดแสดงแบ่งออกเป็นสัดส่วน เล่าเรื่องราวผ่านแต่ละห้องดังนี้

1. ส่วนแสดงห้องที่ 1 แสดงภูมิปัญญาสมัยทวารวดี
2. ส่วนแสดงห้องที่ 2 แสดงเครื่องมือทำมาหากิน
3. ส่วนแสดงห้องที่ 3 มุมหลับนอนนอนลูกหลาน
4. ส่วนแสดงห้องที่ 4 แสดงการระดมความคิดของคนในชุมชน
5. ส่วนแสดงห้องที่ 5 แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย-เขมร
6. ส่วนแสดงห้องที่ 6 แสดงเรื่องทำมาหากินของไทย-เขมร
7. ส่วนแสดงห้องที่ 7 ห้องโถงสำหรับจัดนิทรรศการ
8. ส่วนแสดงห้องที่ 8 ภูมิปัญญาทอผ้าจาก
9. ส่วนแสดงห้องที่ 9 ห้องอนุรักษ์ผ้าโบราณ
10. ส่วนแสดงห้องที่ 10 แสดงเรื่องราวของแต่ละชาติพันธุ์ในราชบุรี

การจัดการแสดงของพิพิธภัณฑ์ที่พิพิธภัณฑ์สถานบ้านคูบัวเป็นไปตามข้อมูลที่อาจารย์เพ็ญพรรณ เจริญพร ได้กล่าวว่า การเริ่มต้นจัดทำพิพิธภัณฑ์สถาน โดยเริ่มจากความคิดจะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานก่อนอื่น แล้วจึงค่อยดำเนินการในขั้นต่อไปนี้ เป็นแนวทางที่น่าจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาน้อยที่สุด เพราะเป็นการเริ่มต้นที่มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายเป็นเครื่องชี้นำแนวทางในการดำเนินงาน และมีปัจจัยอื่นมาเป็นที่จำกัดน้อยกว่าการเริ่มจากการมีวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจไม่ได้จำกัดขอบเขตของการสะสม ทำให้มีวัตถุประสงค์หลากหลาย ซึ่งอาจเข้าหรือไม่เข้ากันกับเรื่องราวที่ต้องการจัดแสดงก็ได้และถ้าจะนำวัตถุประสงค์ประเภทต่างๆ ทุกประเภทออกมาเข้าจัดแสดงให้คนชมก็จะทำให้เนื้อเรื่องที่จัดแสดงนั้น ไม่มีความต่อเนื่องกัน การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ เริ่มกำหนดขอบเขตของเนื้อหาในการจัดแสดง ศึกษาค้นคว้าข้อมูล และเรื่องราวตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้แล้วโดยศึกษาได้จากเอกสารต่าง ๆ ไม่ว่าจะจากการปฏิบัติงานทางวิชาการ ภาควิชาการด้วยการสัมภาษณ์ หรือสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร นำข้อมูล และเรื่องราวที่ได้เหล่านั้น มาเขียนเล่าเรื่องตามที่ต้องการตามลำดับว่าจะเล่าอะไรก่อน อะไรหลัง และเล่าอย่างไร คัดเลือกวัตถุที่สะสมไว้ จัดเป็นหมวดหมู่ ประเภท ยุคสมัย ให้เข้ากับเรื่องที่ต้องการเล่า แล้วดูว่าวัตถุแต่ละชิ้นจะสื่อถึงข้อมูลใด และจะบอกถึงเรื่องราวอะไรได้บ้าง บางครั้งวัตถุอาจจะมีไม่เพียงพอ จึงไม่สามารถบอกเรื่องราวได้ครบ อาจต้องหาวัตถุเพิ่ม หรือ จัดทำสื่ออื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย แผนผัง แผนที่ แบบจำลอง ฯลฯ เสริมหรืออาจปรับเรื่องราวบ้างเล็กน้อย เมื่อเลือกวัตถุมาเล่าเรื่องได้แล้ว ก็เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะเล่าเรื่องราวตามลำดับอย่างไร ในแต่ละตอนจะใช้วัตถุชิ้นใดเล่าเรื่อง ขั้นตอนนี้เรียกว่าการเขียนบทจัดแสดง การออกแบบจัดแสดง คือการนำบทจัดแสดงมาศึกษา แล้ววางผังออกแบบว่าจะวางวัตถุอย่างไร ต้องใช้อุปกรณ์ใดบ้างในการจัดแสดง เช่น ตู้ แท่น แผง ฯลฯ

และอุปกรณ์เหล่านั้น มีรูปแบบใด จัดทำอุปกรณ์ ผู้แทน แผลง กรอบรูป แผ่นภูมิ แผนที่ แผนที่ คำบรรยาย นำอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาติดตั้งในห้องจัดแสดง แล้วจึงนำวัตถุมาจัดตั้งตามที่ได้ออกแบบไว้ ติดตั้งป้ายคำบรรยาย ซึ่งอยู่ในการออกแบบแล้วด้วย

2. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปาะกะ ภัณฑสถานบ้านคูบัวอย่างไร

กระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชนคูบัวในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ จิปาะกะภัณฑสถานบ้านคูบัว สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนก่อนข้างอยู่ในวงจำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคลในระยะเริ่มต้น มีท่านดร.อุดม สมพรและคณะลูกหลานไท-ยวน คูบัว อีกหลายท่านได้ร่วมคิดร่วมอ่านตามลำดับโดยเรียกกระบวนการความคิดริเริ่มของชุมชนนี้ว่า กระบวนการร่วมคิดร่วมอ่านก่อนการตัดสินใจมีบรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ ข้าราชการบ้านาญในชุมชนคูบัว เห็นดีเห็นชอบการจัดตั้งจิปาะกะภัณฑสถาน ได้รวมตัวกันเป็นคณะผู้สูงอายุรวมตัวก่อการดี (กสค.) ดูแลรับผิดชอบภายใต้กรอบนโยบายการจัดการของคณะกรรมการบริหารจิปาะกะภัณฑสถานบ้านคูบัว จำนวน 80 คน ประกอบด้วยผู้บรรลุนิติภาวะและเยาวชนลูกหลานไท-ยวน ต่อมาการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เริ่มขยายขอบเขตออกไปสู่ชุมชนมากขึ้นภายหลังจากที่ได้รับอนุญาตจากวัดโขลงสุวรรณคีรีให้ใช้พื้นที่วัดดำเนินการปลูกสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ ชุมชนที่กล่าวถึงได้แก่ ชุมชนไท-ยวน ราชบุรี มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว สหกรณ์การเกษตรไท-ยวน ราชบุรี ศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจากราชบุรีสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัวและองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี กระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชนคูบัวมีอยู่ในรูปของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม การเป็นคณะกรรมการบริหาร การบริจาคเงิน ทรัพย์สินและสิ่งของ รวมไปถึง โบราณวัตถุต่างๆที่พบในพื้นที่ การเสียสละแรงกายในการช่วยก่อสร้าง การจัดแสดงและการดูแลจิปาะกะภัณฑสถานบ้านคูบัว ดังที่ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ ได้กล่าวถึงความหมายการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนาว่าเป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจการระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์จากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เป็นความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ ค่านิยมและความรู้สึก เป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้

บรรล่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ การมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้บุคคลผู้แทนทุกระดับ ของกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนหรือมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในชุมชนนั้นมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา ร่วมเลือกอนาคตของชุมชนด้วยตนเอง และร่วมดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลร่วมกัน สร้างความยอมรับและความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งเป็นพลังให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น ต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบเป็นเจ้าของตลอดจนจัดกิจกรรมและวางแผนดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นมาตรการที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่สำคัญยิ่ง¹ สรุปได้ว่ามีส่วนร่วมของชุมชนควบคู่ในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปถะภักดิ์สถานบ้านคูบัวนั้น ค่อนข้างอยู่ในวงจำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคล

3. ปัญหาและอุปสรรคที่มีในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์จิปถะภักดิ์สถานบ้านคูบัวเป็นอย่างไร

ปัญหาและอุปสรรคที่มีในกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์จิปถะภักดิ์สถานบ้านคูบัวแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

3.1 ด้านความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชน

3.2 ด้านการเงินสนับสนุนการตกแต่ง

3.3 ด้านการร่วมมือร่วมใจให้กำลังใจสนับสนุนของคนในชุมชน

สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ของทวิชศักดิ์ นพเกษร มีแนวคิดหลักคือชุมชนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร ชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น และชุมชนพึงได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม นั่นคือ จะต้องสนองตอบความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ซึ่งประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนานั้น ตั้งแต่ต้นจนจบ อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของสุชาดา จักรพิสูทธิ์ ที่สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน

¹ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), 138-139.

ที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องจูงใจตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ²

นอกจากนี้มาโนช เกรียงสุวรรณ ได้สรุปปัญหาเกี่ยวกับตัวประชาชนในชนบท ที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมว่า ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความมั่นคง จึงไม่มีความจำเป็นในการเสริมสร้างการทำงานร่วมกัน ต่างคนต่างทำก็เพียงพอต่อการยังชีพ จึงขาดนิสัยการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและถาวร จะมีก็แต่การทำงานร่วมเป็นครั้งคราวเท่านั้น ประชาชนในชนบทมีทัศนคติในแนวทางลัทธิปฏิบัตินิยม ซึ่งจะยอมรับความคิดริเริ่มหรือของแปลกใหม่ก็ต่อเมื่อเห็นว่าได้ประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น และสุดท้ายประชาชนในชนบทไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกันซึ่งหน้า รวมทั้งไม่ชอบโต้เถียงกับบุคคลภายนอก เขาจึงรับทุกอย่างโดยไม่คัดค้าน แต่ในใจจะไม่เห็นด้วย เมื่อถึงเวลาดำเนินการเขาจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วม หรือเข้าไปตอนแรกแล้วขาดหายไป³

4. ประโยชน์และผลกระทบที่ประชาชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์จิปาละ ภัณฑสถานบ้านคูบัวคืออะไร

4.1 ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ จิปาละภัณฑสถานบ้านคูบัว

4.1.1 เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ ดูแลและรักษา ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

4.1.2 เกิดศูนย์รวมชุมชนในการเก็บรวบรวม รักษา บอกเล่า เรื่องราวต่างๆ ของชุมชน จากอดีต สู่ปัจจุบัน เพื่อส่งผ่านไปยังอนาคต

4.1.3 เกิดความรู้สึกรัก และหวงแหน ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน

²ทวีศักดิ์ นพเกษร, วิกฤตสังคมไทย 2540 กับ บทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อจัดเวทีประชาคม (กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต, 2541), 12,25.

³มาโนช เกรียงสุวรรณ, “การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี” (ปริญญาณิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544), 20-21.

- 4.1.4 เกิดมีความตระหนักในความเป็นไท-ยวนของตน
- 4.1.5 เกิดการร่วมมือร่วมใจและความสามัคคีของคนในชุมชน
- 4.1.6 เกิดการสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนเป็นที่รู้จักกว้างขวางมากขึ้น
- 4.1.7 เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชนจากผู้ที่มาเยี่ยมชม
- 4.1.8 เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในชุมชน เช่น ถนน ไฟฟ้าแสง

สว่าง

4.2 ผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้าน

คูบัว

- 4.2.1 เกิดความขัดแย้งทางความคิดในชุมชนที่ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชน
- 4.2.2 เกิดการเพิ่มขึ้นของการจราจรจากผู้มาเยี่ยมชม ทำให้ความสงบในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แต่เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ
- 4.2.3 เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนจากการเข้ามาของการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในชุมชน ทำให้วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป กลายเป็นชุมชนกึ่งเมืองมากกว่าชุมชนชนบทแท้

สรุปและอภิปรายผลการค้นคว้าอิสระ

จิปาถะภัณฑ์ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2546 ด้วยความริเริ่มของหลายองค์กร ได้แก่ วัดโฆลงสุวรรณคีรี มูลนิธิพัฒนาประชากรตำบลคูบัว สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดแคทราย ศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจกราชบุรีและชมรมชาวไท-ยวน ราชบุรี โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างและปรับปรุงอาคารจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี ซึ่งความสำคัญของจิปาถะภัณฑ์สถานคูบัวมีต่อชุมชนมีหลายประการ อันได้แก่ เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ชุมชนคูบัวได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ปี 2550 ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยวเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2550 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ยังเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญมากอย่างยิ่งที่ทำให้ชุมชนคูบัวได้รับรางวัลหมู่บ้าน OTOP Village Champion ปี 2549 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลป-วัฒนธรรมและโบราณคดีของจังหวัดราชบุรีและประการสุดท้ายที่สำคัญ คือ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัวเป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา

5 ธันวาคม 2550 อันแสดงออกถึงความจงรักภักดีของพสกนิกรชุมชนบ้านคูบัวต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

โดยภาพรวม จิปาถะภณัฏฐ์จัดแสดงเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างน่าสนใจและสวยงาม แต่ที่นี้มีปัญหาเดียวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกือบทั้งหมดที่เคยเห็นมา กล่าวคือ พิพิธภัณฑ์ของชุมชนมักทำหน้าที่เป็นเพียงกรุหรือคลังมหาสมบัติซึ่งรวบรวมข้าวของเครื่องใช้สมัยก่อนเอาไว้ให้คนรุ่นหลังดู แต่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นน้อยมาก ปัญหาอย่างหนึ่งที่พบคือการเข้าชมที่นี่คือต้องถอดรองเท้า การเดินเท้าเปล่าในบริเวณอื่นไม่มีปัญหาเพราะเดินบนพื้นไม้หรือพื้นปูน แต่การเดินในส่วนที่เป็นพื้นปูอิฐเผาที่ขรุขระ ทำให้เจ็บเท้าและจึงมักเดินผ่านบริเวณนั้นไปอย่างรวดเร็วโดยไม่ได้นสนใจในสิ่งที่จัดแสดงจนน่าเสียดายความตั้งใจของผู้จัด ถ้าจัดให้มีรองเท้าและให้ใส่เดินในบริเวณนั้น น่าจะเป็นการแก้ปัญหานี้ได้

ในการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นนั้น สิ่งที่น่ามาแสดงมิใช่รูปแบบอาคารพิพิธภัณฑ์และบรรดาโบราณวัตถุ แต่จะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมและชีวิต วัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ทั้งนี้จะเป็นตัวตั้งหรือเป็นสิ่งที่กำหนดว่าจะเอาโบราณวัตถุอย่างไรมาจัดแสดง อาจจัดแสดงจากภาพถ่าย หุ่นจำลอง ภาพเขียน ต้องกำหนดทิศทางและหัวข้อในการจัดแสดง และเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม พิพิธภัณฑ์ต้องมีคณะบุคคลดูแล มีมาตรการในการที่จะรักษาป้องกัน อีกประการคือการเน้นเฉพาะเรื่องวัตถุ ทำให้ความสนใจของคนทั้งจากภายนอกและภายในมีระยะเวลาดสั้น ๆ

อีกสิ่งที่สำคัญที่สัมผัสได้จากการเข้าชมจะให้ความรู้สึกรู้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคลมากกว่าพิพิธภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นจากการระดมสมองในการประชุมเสวนาเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวของจิปาถะภณัฏฐ์สถานบ้านคูบัว โดยสำนักการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2552 ณ ห้องกาสะลอง ชั้น 1 โรงแรมเวสเทิร์นแกรนด์ จังหวัดราชบุรี ในประเด็น การสร้างสำนึกรักท้องถิ่นและจิตสำนึกสาธารณะว่า “การสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นและจิตสำนึกสาธารณะ สามารถทำได้โดยปรับเปลี่ยนแนวคิดของคนในชุมชนว่า จิปาถะภณัฏฐ์สถานบ้านคูบัวไม่ใช่ของนายอุดม สมพรคนเดียว แต่เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวของชาวคูบัวทุกคน”

ถ้าหากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมุ่งหวังจะทำหน้าที่เชื่อมโยงอดีตเข้ากับปัจจุบัน พยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตสมัยก่อน เราคงต้องอาศัยการศึกษาวิจัยอีกเป็นจำนวนมาก ไม่เฉพาะว่าเครื่องมือมันเรียกว่าอะไร ใช้ทำอะไร แต่ควรจะต้องเรียนรู้บทบาทของสิ่งต่างๆ เหล่านั้นต่อชุมชน

เช่น สิ่งต่างๆ เหล่านั้นเข้ามาในท้องถิ่นได้อย่างไรและส่งผลเปลี่ยนแปลงอะไรในชุมชนบ้างหรือไม่ เรื่องนี้น่าจะเป็นช่องว่างที่ดีที่จะฝึกเด็กๆ ให้เรียนรู้เรื่องราวของปู่ย่าตายายโดยการมอบหมายให้เด็กๆ ไปตามสัมภาษณ์ พูดคุยหรือ สอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่มีความรู้หรือเกี่ยวพันเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในจิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัว แล้วนำข้อมูลที่ได้มาเพิ่มเติม เสริมต่อในส่วนที่ขาดหายไป เพื่อความสมบูรณ์ของการจัดแสดงในส่วนของเนื้อหาและสาระ

ข้อเสนอแนะ

ด้วยการค้นคว้าอิสระมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและการเข้าถึงข้อมูล ทั้งจากตัวผู้ค้นคว้าและแหล่งข้อมูลทำให้การค้นคว้าอิสระนี้อาจมีข้อควรปรับปรุง เนื่องจากขาดความครบถ้วนสมบูรณ์ในบางประเด็นที่อาจไม่ครอบคลุมถึง จากมุมมองของผู้ที่มีความรู้ ผู้เชี่ยวชาญและใกล้ชิดจิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัว ผู้ค้นคว้าแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัวและข้อเสนอแนะต่อผู้ที่ทำการศึกษาวิจัยหรือค้นคว้าอิสระดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัว

1.1 ควรมีการขยายขอบเขตให้คนในละแวกใกล้เคียงเข้ามามีส่วนรวมออกความคิดเห็นในการจัดการดูแล มาร่วมทำงานและร่วมกันเป็นเจ้าของ

1.2 ควรให้ความสำคัญกับชุมชนและคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้จิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัวเป็นของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

1.3 ควรเพิ่มการจัดกิจกรรมเสริมการจัดแสดง เช่น จัดบรรยาย อภิปรายในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดแสดงในจิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัว

2. ข้อเสนอแนะต่อผู้ที่ทำการศึกษาวิจัยหรือค้นคว้าอิสระ

2.1 ควรมีการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในส่วนของผู้มีส่วนร่วมก่อตั้งจิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัว เพื่อหาข้อมูลเชิงลึกในด้านการคิดริเริ่ม แนวความคิด หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย นอกเหนือจากที่มีระบุไว้ในศิลาจารึกที่จัดแสดงไว้

2.2 ควรมีการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในส่วน of ชุมชนโดยรอบจิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัว ที่ได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการเกิดขึ้นของจิตใต้สำนึกสถานบ้านคูบัว

2.3 ควรมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายหรือประชากรที่จะศึกษาที่ชัดเจน ว่าเป็นกลุ่มใดบ้าง เช่น กลุ่มของผู้มีส่วนร่วมก่อตั้งและกลุ่มของชุมชนโดยรอบ เพื่อการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่ชัดเจน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : งามการพิมพ์, 2543.
- จำนง อติพัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.
- จิรา จงกล. พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2543.
- จิระชัย ไกรกังวาร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดการขยะมูลฝอย : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544.
- จุมพล หนิมพานิช. วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526.
- ชาญวิทย์ ศีรประเสริฐ. “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน การแสดงทางวัฒนธรรม และกระบวนการรื้อฟื้นความเป็นไทยเบิ่ง.” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิกฤตสังคมไทย 2540 กับ บทบาทวิทยาการกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม. กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต, 2541.
- นฤพนธ์ ค้วงวิเศษ. วัฒนธรรม [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 มีนาคม 2553. เข้าถึงได้จาก http://www.sac.or.th/main/article_detail.php?article_id=41&category_id=11
- นวลพรรณ บุญธรรม. “การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านมะขามล้ม ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้าจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปศาสตร์ สาขาวัฒนธรรมศึกษาบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. หน่วยที่ 9 การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตรประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร นนทบุรี สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

“พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485.” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 59, ตอนที่ 63 (29 กันยายน 2485) : 1744.

พิเศษ จันทน์. “พิพิธภัณฑวัฒนธรรมพื้นถิ่น/ชาวไทยยวน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชา สถาปัตยกรรมไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

เพ็ญพรรณ เจริญพร. หนังสือรวมบทความทางวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : คณะ โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.

โพล์ทราเวล. ข้อมูลท่องเที่ยวทั่วไทย การเดินทาง ประสิทธิภาพต่างแดน [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.folktravel.com/wp-content/uploads/2009/02/ratchaburi-map.gif>

มาโนช เกรียงสุวรรณ. “การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการ ขยะมูลฝอยชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี.” วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544.

มุสลิมไทย. วัฒนธรรมไทย ความหมายของวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 8 มีนาคม 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.muslimthai.com/main/1428/content.php?category=110&id=5188>

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124, ตอนที่ 47 (24 สิงหาคม 2550) : 18-19.

วราภรณ์ เผือกเล็ก. พิพิธภัณฑศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย, 2541.

วัชรรา คลายนาทร และคณะ. สังคมศึกษาสมบูรณ์แบบ ส 401. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วัฒนาพานิชย์, 2537.

วิจิต นันทสุวรรณ และ จำนงค์ แรกพินิจ. “บทบาทของชุมชนกับการศึกษา.” ใน รายงานการศึกษา วิจัยเสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 21-29. กรุงเทพฯ : สำนัก นายกรัฐมนตรี, 2541.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน.” เอกสารในการสัมมนาเรื่อง พิพิธภัณฑไทยในศตวรรษใหม่ เสนอที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2544.

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. “การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2542.

สรรเสริญ สันติวงศ์. “การศึกษาพิพิธภัณฑ์ในฐานะของศิลปะในการนำเสนอ.” วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต ศิลปศาสตร์ สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล,
2543.

สายนต์ ไพเราะจิตร์. กระบวนการโบราณคดีชุมชน : การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมใน
จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษาและภาควิชาการพัฒนารัฐ
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

สายนต์ ไพเราะจิตร์ และคณะ. แหล่งเตาอินทขิลเมืองแกน. เชียงใหม่ : เทศบาลตำบลเมืองแกน
พัฒนา, 2549.

สุชาดา จักรพิสุทธิ. “การศึกษาทางเลือกของชุมชน.” ศึกษาศาสตร์ 27, 4 (มิถุนายน – สิงหาคม 2547):
18 – 23.

อकिन รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

อนุমানราชชน, พระยา. วัฒนธรรมเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2515.

อภิญญา บัวสรวง. “บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น.” เอกสารในการสัมมนาเรื่องพิพิธภัณฑ์
ท้องถิ่นในประเทศไทย เสนอที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 2539.

อัมรินทร์ สันตินิยมภักดี. “ศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้
ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ไทยคดีศึกษา)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2544.

อุดม สมพร. จิตประภังค์สถานบ้านคูบัว [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึง
ได้จาก <http://www.jipathaphan.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=417981>

ภาษาต่างประเทศ

A, Fornaroff. Community involvement in Health System for Primary Health Care. Geneva :
World Health Organization, 1980.

Andrew, Pearse, and Mathia, Stifel. Inquiry in Participation A Research Approach in UNRISD
Participation Programme. Geneva : n.p., 1979.

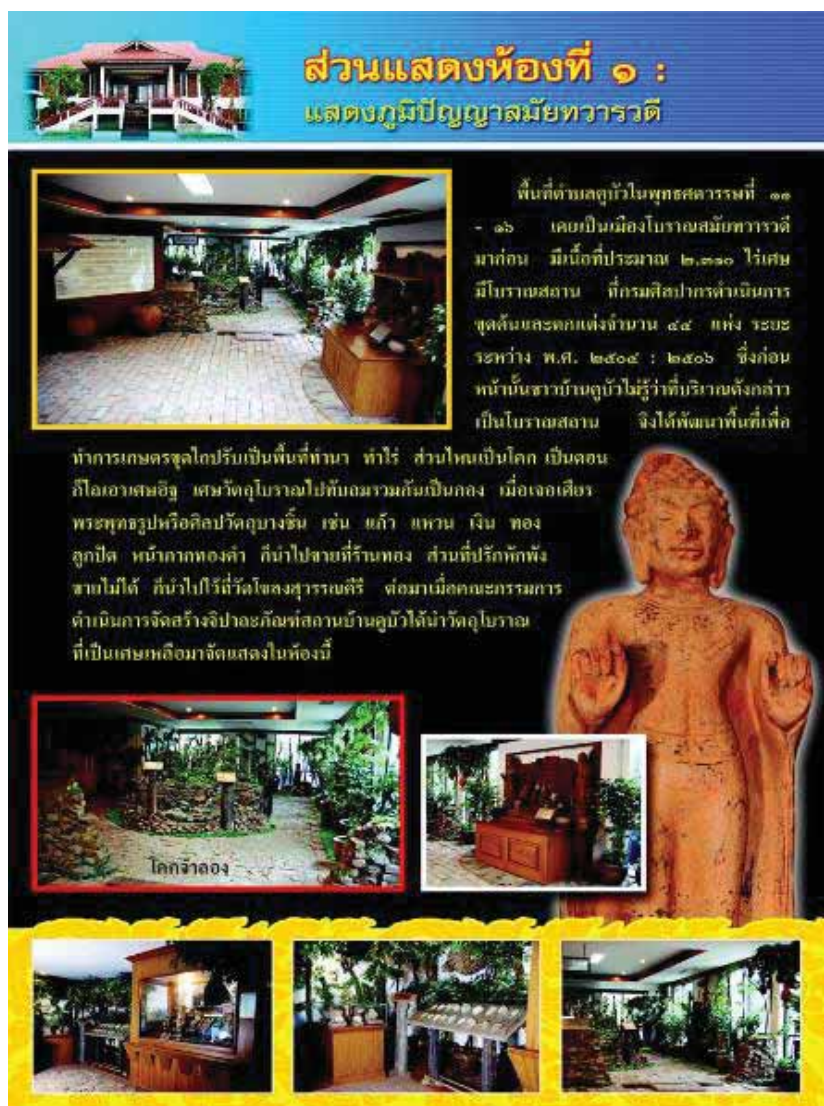
ICOM The World Museum Community. Museum Definition [Online]. Accessed 6 July 2001.
Available from http://icom.museum/hist_def_eng.html/

- ICOM. ICOM Statutes, amended by the 20th General Assembly of ICOM, Barcelona, Spain, 6 July 2001 [Online]. Accessed 22 September 2009. Available from http://icom.museum/hist_def_eng.htm
- Levinson, David, and Ember, Melvin. Encyclopedia of Anthropology. eds. New York : Henry Holt and Company, 1996.
- M, Cohen, and Uphoff. "N.T. Rural Development Participation." in Rural Development Committee Center for International Studies, 6. Ithaca : Cornell University, 1981.
- P, Oakley. Approaches To Participation In Rural Development. Geneva : Internation Office, 1984.
- UNESCO. Culture sector [Online]. Accessed 3 September 2009. Available from <http://www.unesco.org/culture>

ภาคผนวก

ภาพวิธีการจัดแสดงและพื้นที่จัดแสดง ตามส่วนแสดงห้องต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ จิปาถะภัณฑ์
สถานบ้านคูบัว

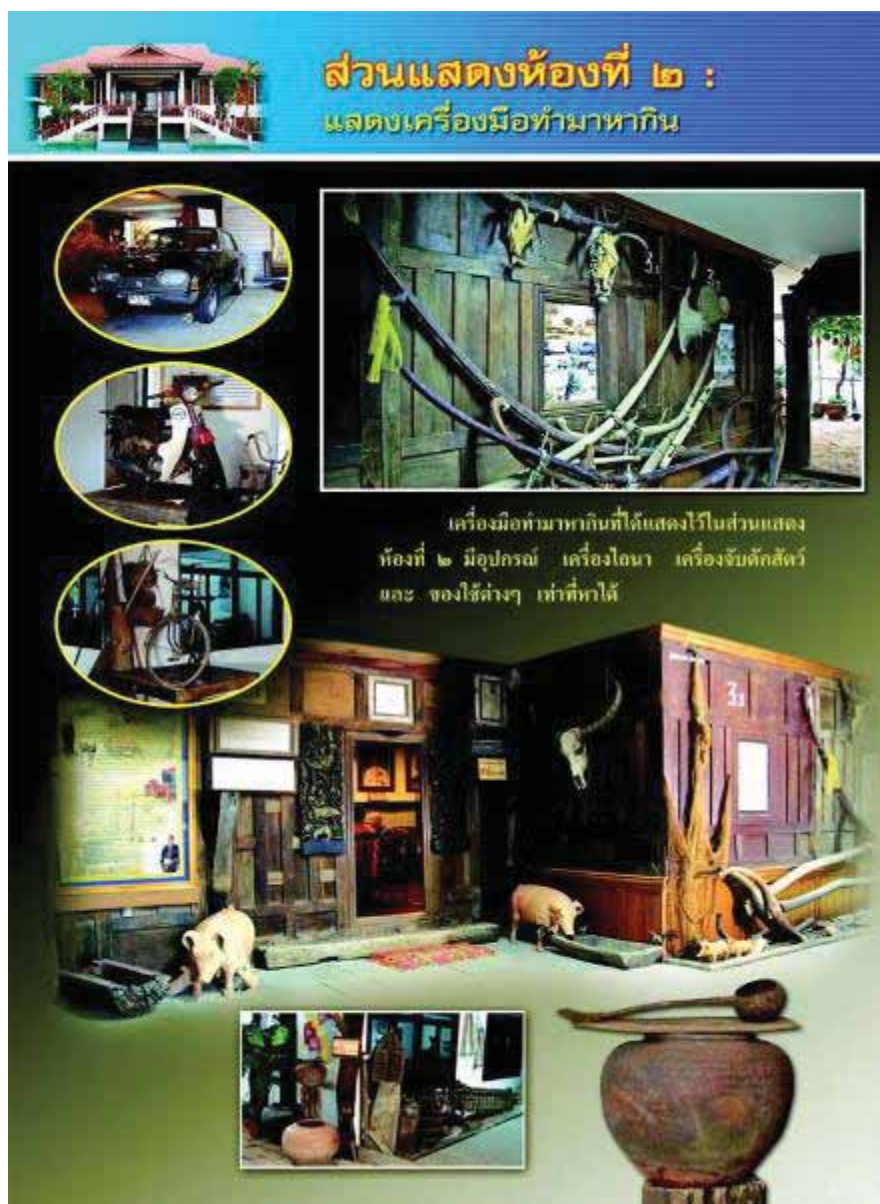
ส่วนแสดงห้องที่ 1 แสดงภูมิปัญญาสมัยทวาราวดี พื้นที่ตำบลคูบัวในพุทธศตวรรษที่ 11-16 เคยเป็นเมืองโบราณสมัยทวาราวดีมาก่อน มีเนื้อที่ประมาณ 2,310 ไร่เศษ มีโบราณสถานที่ กรมศิลปากรดำเนินการขุดค้นและตกแต่งจำนวน 44 แห่ง ซึ่งก่อนหน้านี้ชาวบ้านคูบัวไม่รู้ว่าที่ บริเวณดังกล่าวเป็นโบราณสถาน จึงได้พัฒนาขึ้นเพื่อทำการเกษตร ขุดไถเป็นพื้นที่ทำนา ทำไร่ ส่วน ไหนเป็นโคกเป็นดอนก็ไถเอาเศษอิฐ เศษวัตถุโบราณไปทับถมรวมกันเป็นกอง เมื่อเจอเศียร พระพุทธรูปหรือศิลปวัตถุบางชิ้น เช่น แก้ว แหวน เงิน ทอง ลูกปัด หน้ากากทองคำก็นำไปขายที่ ทอง ส่วนที่ปรักหักพังขายไม่ได้ก็นำไปไว้ที่วัดโขลงสุวรรณคีรี ต่อมาเมื่อคณะกรรมการดำเนินการ จัดสร้างจิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัวได้นำวัตถุโบราณที่เป็นเศษเหลือมาจัดแสดงในห้องนี้

ภาพที่ 19 แสดงภูมิปัญญาสมัยทวารวดี

ที่มา : จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

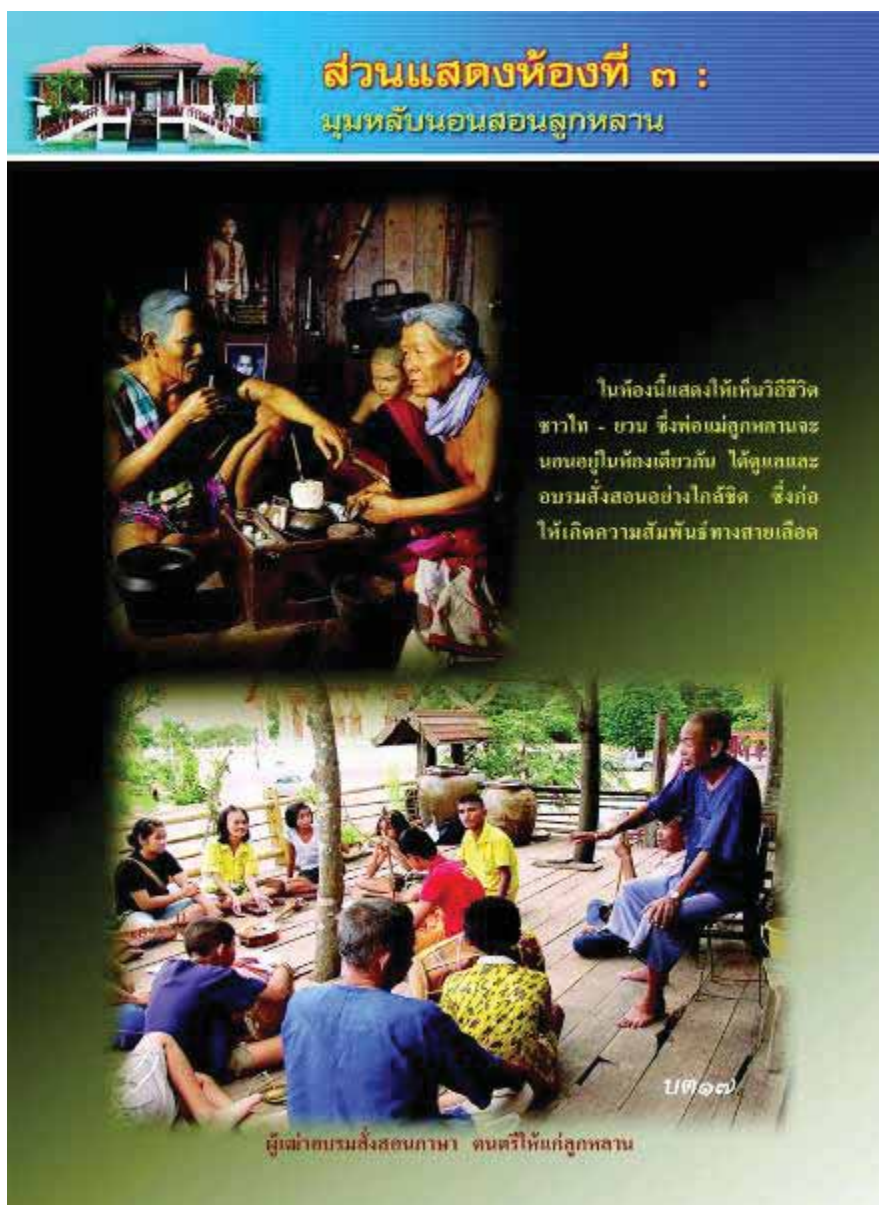
ส่วนแสดงห้องที่ 2 แสดงเครื่องมือทำมาหากิน อาทิ อุปกรณ์ เครื่องไถนา เครื่องจับดักสัตว์ และของใช้ต่างๆเท่าที่หาได้

ภาพที่ 20 แสดงเครื่องมือทำมาหากิน

ที่มา : จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

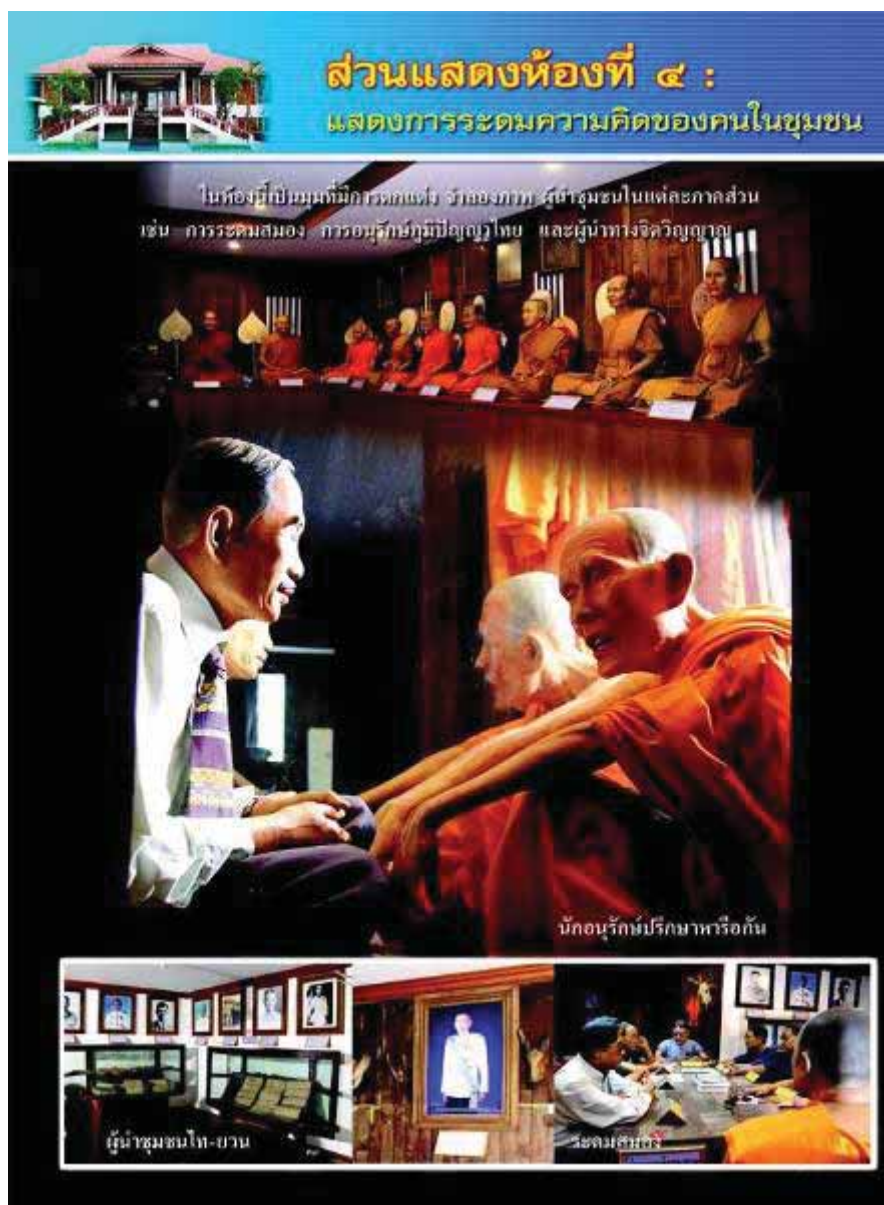
ส่วนแสดงห้องที่ 3 มุมหลับนอนสอนลูกหลาน ในห้องนี้แสดงให้เห็นวิถีชีวิตชาวไท-ยวน ซึ่งพ่อแม่ลูกหลานจะนอนอยู่ในห้องเดียวกัน ได้ดูแลและอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิด ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสายเลือด

ภาพที่ 21 มุมหลับนอนสอนลูกหลาน

ที่มา : จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

ส่วนแสดงห้องที่ 4 แสดงการระดมความคิดของคนในชุมชน ในห้องนี้เป็นมุมที่มีการตกแต่งจำลองภาพ ผู้นำชุมชนในแต่ละภาคส่วน เช่น การระดมสมอง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย และผู้นำทางจิตวิญญาณ

ภาพที่ 22 แสดงการระดมความคิดของคนในชุมชน

ที่มา : จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

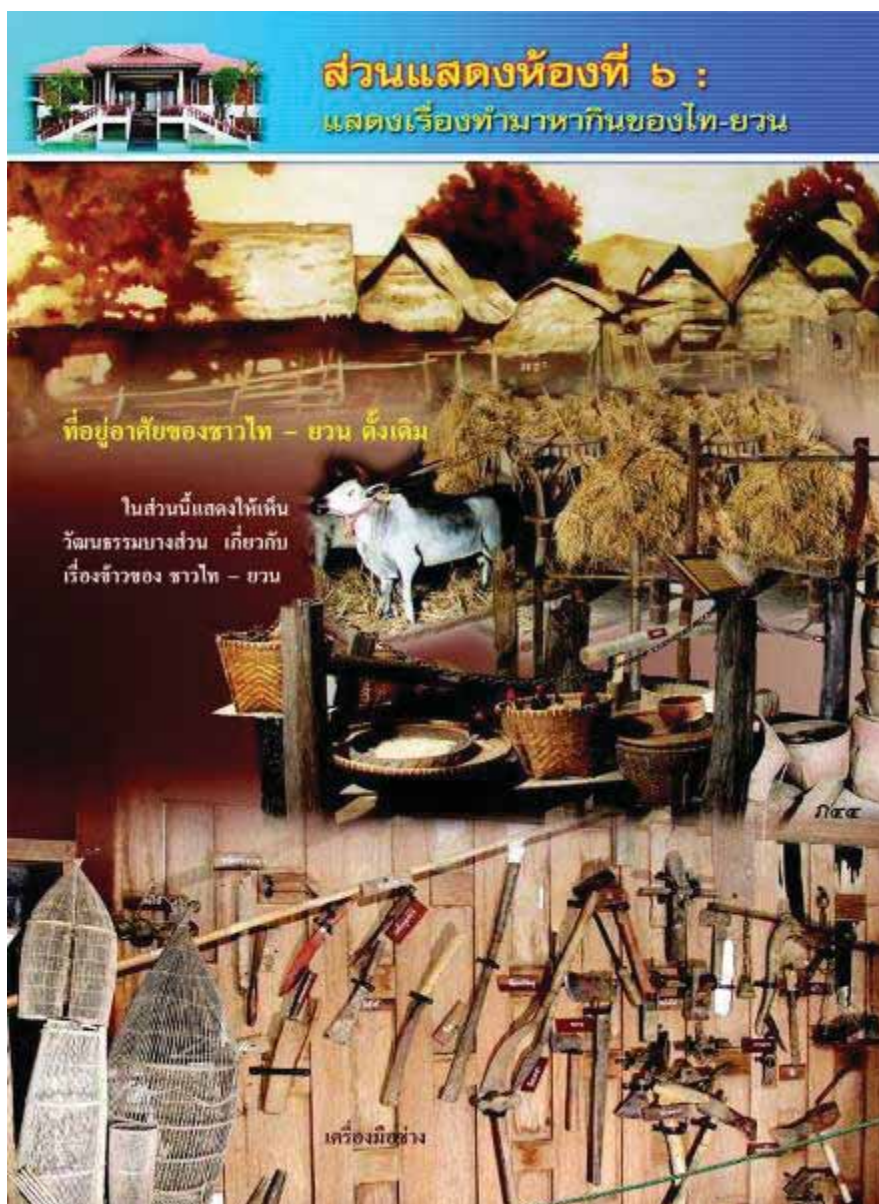
ส่วนแสดงห้องที่ 5 แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไท-ยวน ในห้องนี้มีครัวของชาวไท-ยวน ซึ่งประกอบด้วยก้อนเสา เตาไฟ และอุปกรณ์หุงข้าวต้มแกง บรรยากาศของห้องครัวเหมือนสถานที่จริง จะได้กลิ่นกระเทียม หอม พริก และปลาแห้ง ในสมัยที่ยังไม่มีตู้กับข้าว ชาวไท-ยวนใช้ตะโตกซึ่งเป็นกล่องไม้มีฝาครอบใส่กับข้าว ช่างครัวโบราณมีการจัดครัวสมัยใหม่เพื่อเปรียบเทียบ ถัดจากครัวเป็นที่สำหรับอยู่ไฟ ในสมัยโบราณเมื่อผู้หญิงคลอดลูกแล้วจะต้องอยู่ไฟให้ครบเดือน เรียกว่าอยู่เดือน เชื่อกันว่าใครอยู่ไม่ถึงเดือนร่างกายก็จะอ่อนแอ เจ็บป่วยอยู่เสมอ

ภาพที่ 23 แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไท-ยวน

ที่มา : จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

ส่วนแสดงห้องที่ 6 แสดงเรื่องทำมาหากินของไท-ยวน ที่อยู่อาศัยของชาวไทยวนดั้งเดิม
 ในส่วนนี้แสดงให้เห็นวัฒนธรรมบางส่วนเกี่ยวกับเรื่องข้าวของชาวไท-ยวน

ภาพที่ 24 แสดงเรื่องทำมาหากินของไท-ยวน

ที่มา : จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

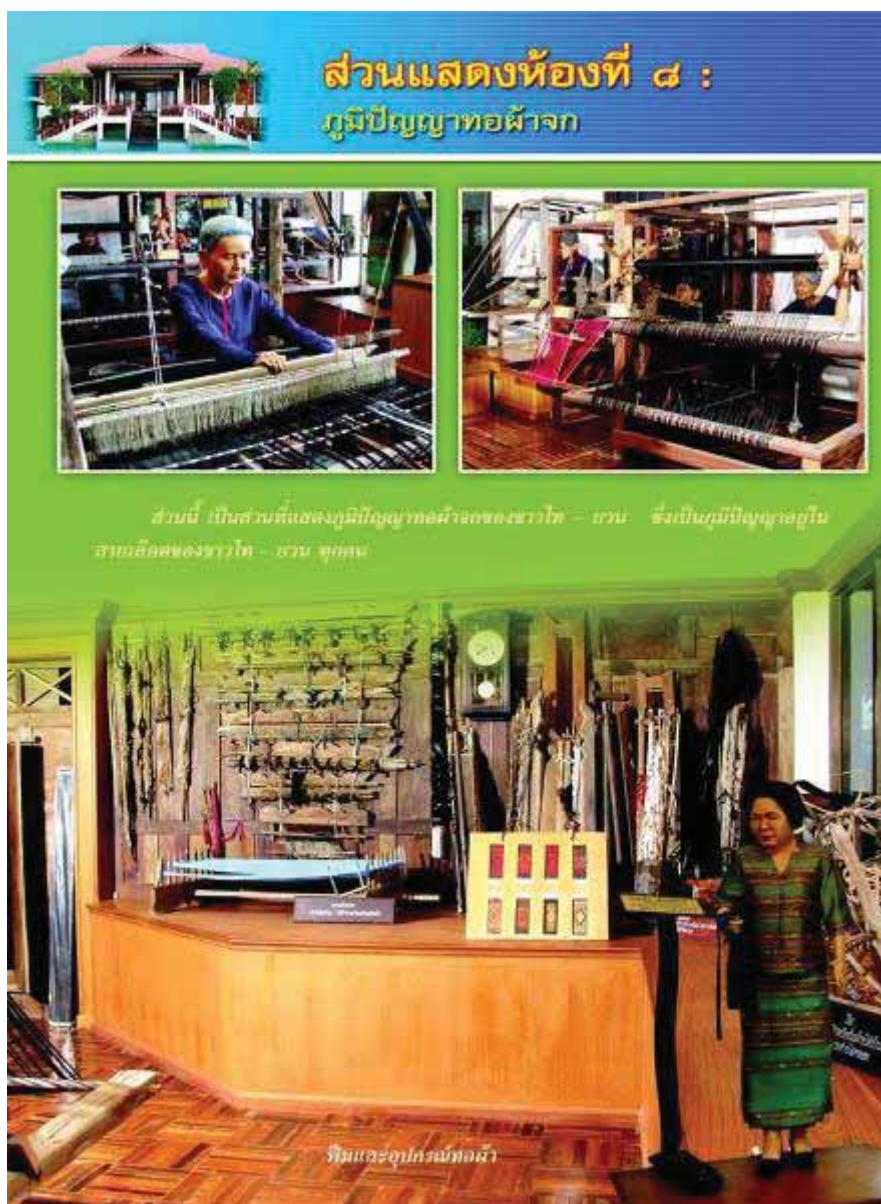
ส่วนแสดงห้องที่ 7 ห้องโถงสำหรับจัดนิทรรศการ ส่วนนี้เป็นห้องโถงสำหรับแสดงนิทรรศการหมุนเวียนและเป็นห้องจัดสัมมนาของหน่วยราชการ สถานศึกษาในชุมชน หรือใช้จัดประชุมกลุ่มย่อยๆ ของชาวบ้าน ภายในห้องมีพระประธานศิลปะเชียงแสน สิงห์ 1 สิงห์ 2 สิงห์ 3

ภาพที่ 25 ห้องโถงสำหรับจัดนิทรรศการ

ที่มา : จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

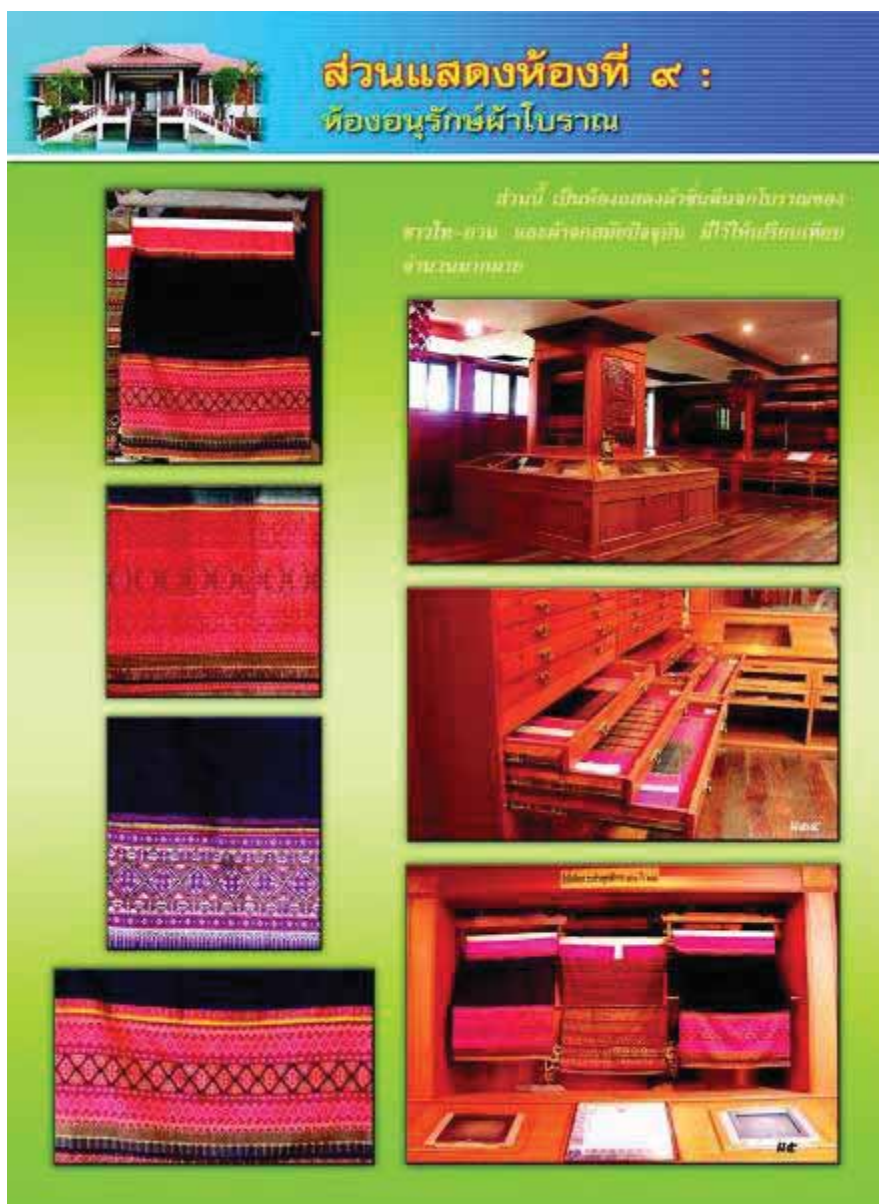
ส่วนแสดงห้องที่ 8 ภูมิปัญญาทอผ้าจาก ส่วนนี้เป็นส่วนที่แสดงภูมิปัญญาทอผ้าจากของชาวไท-ขวน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาอยู่ในสายเลือดของชาวไท-ขวน ทุกคน.

ภาพที่ 26 ภูมิปัญญาทอผ้าจาก

ที่มา : จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

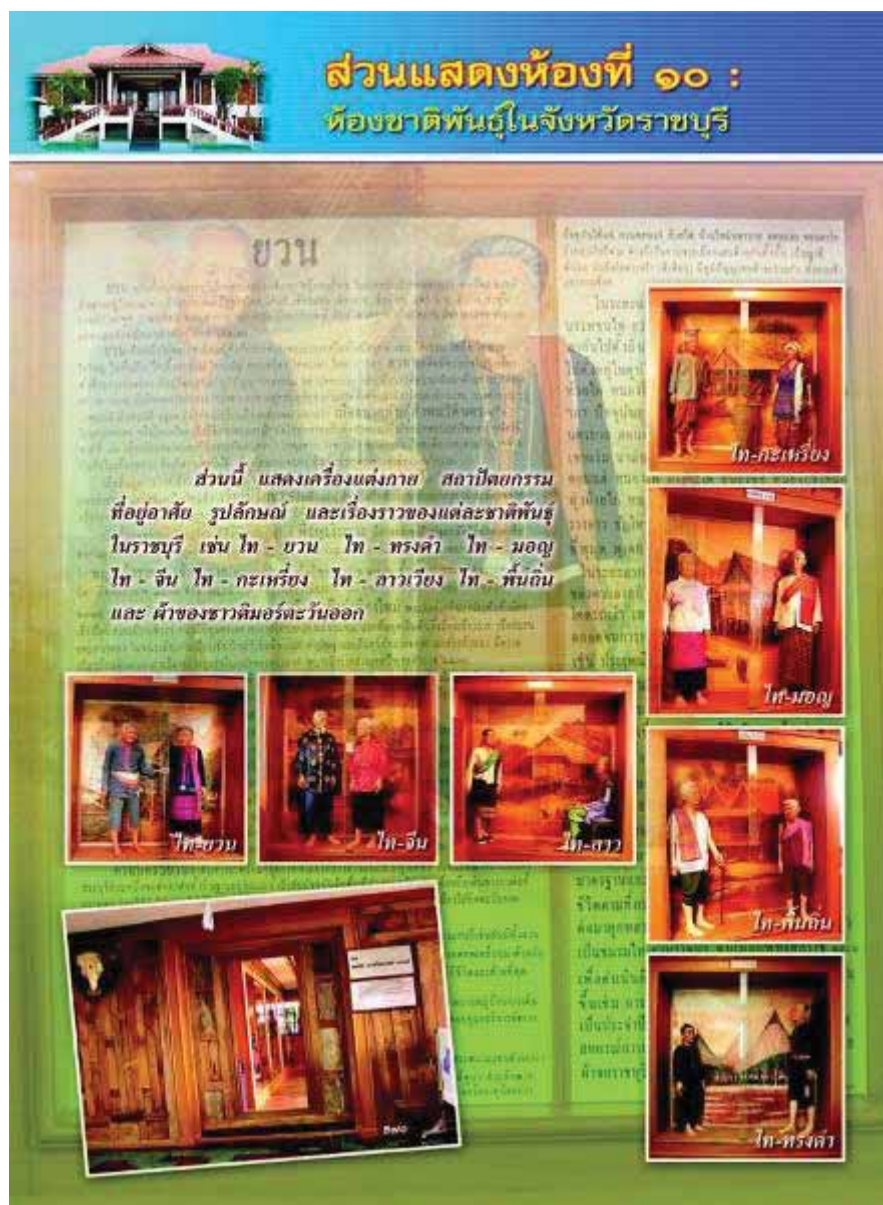
ส่วนแสดงห้องที่ 9 ห้องอนุรักษ์ผ้าโบราณ ส่วนนี้เป็นห้องแสดงผ้าชิ้นดินจกโบราณของชาวไท-ขวน และผ้าจกสมัยปัจจุบัน มีไว้ให้เปรียบเทียบจำนวนมากมาย

ภาพที่ 27 ห้องอนุรักษ์ผ้าโบราณ

ที่มา : จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑสถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

ส่วนแสดงห้องที่ 10 ส่วนนี้แสดงเครื่องแต่งกาย สถาปัตยกรรม ที่อยู่อาศัย รูปลักษณ์ และเรื่องราวของแต่ละชาติพันธุ์ในราชบุรี เช่น ไทย-ขวน ไทย-ทรงดำ ไทย-มอญ ไทย-จีน ไทย-กะเหรี่ยง ไทย-ลาวเวียง ไทย-พื้นถิ่น และผ้าของชาวติมอร์ตะวันออก

ภาพที่ 28 แสดงเครื่องแต่งกาย สถาปัตยกรรม ที่อยู่อาศัย

ที่มา : จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว, จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.jipathaphan.com/>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวสุนันทา คงสาย
ที่อยู่	58 หมู่ 2 ตำบลเกาะศาลพระ อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี
ที่ทำงาน	บริษัท เขอเนอรัล อีเลคทริก อินเตอร์เนชั่นแนล โอเปอเรชั่นส์ คอมพานี อิงค์ เลขที่ ช.39 หมู่ที่ 5 ถนนห้วยไผ่ ตำบลหินกอง อำเภอเมือง จังหวัด ราชบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2537	สำเร็จการศึกษาปริญญาบริหาร สาขาการบัญชีจากมหาวิทยาลัยสยาม
พ.ศ. 2551	ศึกษาต่อระดับปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2537-42	ฝ่ายการเงินและบัญชี บริษัท เจ้าพระยารีสอร์ท จำกัด
พ.ศ. 2543-ปัจจุบัน	ผู้ช่วยฝ่ายการเงินและบัญชี บริษัทเขอเนอรัล อีเลคทริก อินเตอร์เนชั่น แนล โอเปอเรชั่นส์ คอมพานี อิงค์